

Felles fjord - ulik fremtid?

En komparativ stedsstudie av to tilsynelatende like fiskerisamfunn på vei i hver sin retning.

—
Sissel Tjosaas

Masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse - mai 2014

Sammendrag

Denne studien tar for seg stedsutvikling for fiskeriavhengige lokalsamfunn i lys av fremtidsutsiktene for de marine næringene i nord. Sammenligningen av Fjordgård og Husøy baserer seg på et relasjonelt og prosessuelt stedssyn, der stedsutvikling skjer på grunnlag av både lokale og globale stedsinteresser, stedsbilder og stedsbruk. Studien bidrar til å utvide stedsforståelsen ved å peke på stedsdynamikken som oppstår ved høsting av fisk som levende naturressurs. Husøy og Fjordgård har mange fellesstrekk men befinner seg likevel i hver sine utviklingsbaner. For å finne årsaken til dette anvendes forskning som bidrar med mestringsstrategier, i møte med stedsdynamikk. Studien avdekker at det stedlige fellesskaplige engasjementet blir hemmet som driver for stedsutvikling, dersom det ikke foregår i samspill med fiskebruket. Samspillet viser seg å være avhengig av at eierne av fiskebrukene ser virksomheten som gjensidig avhengig av det stedet det er lokalisert. Samspillet har dårlige kår dersom eierne ser virksomheten uavhengig av stedstilknytningen. Studien avdekker at samspillet mellom flåten, befolkningen og fiskebruket, samt mange og ulike nettverkskoblinger, ser ut til å være nøkkelen stedsutvikling i fiskeriavhengige samfunn.

Emneord: *stedsutvikling, lokalsamfunn, fiskeri, marine næringer, komparativ stedsstudie, sosio-kulturell stedsanalyse, natur, naturressurser, stedsdynamikk, fleksibilitet, innovasjon, eierskap, eierskapsatferd, nettverk, hushold, fiskebruk, fiskeflåte, Fjordgård, Husøy*

Forord

Arbeidet med masteroppgaven er over. Det har vært en berikende fase i livet. Takk Ragnar Nilsen, for gode diskusjoner og for kyndig og betryggende veiledning. Takk også til alle de gjestmilde og hyggelige menneskene i Fjordgård og på Husøy som har tatt i mot meg og latt meg få et innblikk i livet på "Yttersida".

Fiskeriene var ukjent farvann for meg. Mine stødige og tålmodige loser har vært forskningsjef for faggruppen Næring og bedrift i NOFIMA, Bent Dreyer, fagansvarlig for fiske- og næringsskipsflåten hos Innovasjon Norge, Troms, Nils Pedersen, pensjonert fiskerirettleder i Lenvik kommune, Trygve Jakobsen og professor i fiskeriforvaltning og fiskeriorganisering ved Norges Fiskerihøgskole, Universitetet i Tromsø, Jahn Petter Johnsen. En stor takk til dere alle!

Masteroppgaven hadde blitt annerledes dersom jeg ikke hadde fått testet den på medstudentene mine underveis. Takk til alle sammen for viktige bidrag. Jeg må også takke for stipendiet fra Klima- og miljødepartementet (Kommunal- og moderniseringsdepartementet overtok ansvaret for stipendordningen i 2013).

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min beste venn og ektefelle for korrekturlesing og god støtte underveis. Jeg skylder deg mye!

Tromsø, 15. mai 2014

Sissel Tjosaas

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING OG BAKGRUNN	1
1.1	TEMA OG BEGRUNNELSE	1
1.1.1	<i>Problemstilling og forskningsspørsmål</i>	<i>3</i>
1.1.2	<i>Operasjonalisering</i>	<i>4</i>
1.1.3	<i>Oppgavens gang</i>	<i>4</i>
1.2	DET VIKTIGE TORSKEFISKET	5
1.3	BESKRIVELSE AV ØYFJORDEN.....	6
1.4	BEFOLKNINGSUTVIKLING PÅ HUSØY OG I FJORDGÅRD.....	7
1.5	UTVIKLING AV INFRASTRUKTUR I FJORDGÅRD OG PÅ HUSØY.....	9
1.5.1	<i>Infrastruktur fra 1900 til 1959.....</i>	<i>9</i>
1.5.2	<i>Infrastruktur fra 1960 til 1989.....</i>	<i>11</i>
1.5.3	<i>Infrastruktur fra 1990 til 2013.....</i>	<i>12</i>
1.6	BESKRIVELSE AV FLÅTEUTVIKLING I FJORDGÅRD OG PÅ HUSØY	13
1.6.1	<i>Utvikling av flåten fra 1900 fra 1989</i>	<i>13</i>
1.6.2	<i>Utvikling av flåten fra 1990 til 2013.....</i>	<i>14</i>
1.7	FISKEBRUKENE PÅ HUSØY OG I FJORDGÅRD	19
1.7.1	<i>Utvikling av fiskebrukene fra før 1900 til 1959</i>	<i>19</i>
1.7.2	<i>Utvikling av fiskebrukene fra 1960 til 1989.....</i>	<i>20</i>
1.7.3	<i>Utvikling av fiskebrukene fra 1990 til 2013.....</i>	<i>22</i>
2	STEDSTEORI – ANALYTISK RAMME OG STEDSFORSTÅELSE	28
2.1	FORSTÅELSE AV STED SOM SOSIALE PRAKSISER	28
2.2	FORSTÅELSE AV STED SOM SOSIALE KONSTRUKSJONER	31
2.3	FORSTÅELSE AV STEDSINTERESSER – DET RELASJONELLE STEDET.....	34
2.4	FORSTÅELSE AV STEDSDYNAMIKKEN I FISKERIAVHENGIGE SAMFUNN.....	38
2.5	BIDRAG FRA FORSKNINGSFELTET - MESTRINGSSTRATEGIER I NORD	40
2.6	OPPSUMMERING AV STEDSFORSTÅELSE, DYNAMIKKEN I FISKERIENE OG BIDRAG FRA FORSKNINGSFELTET	45
3	METODE OG METODOLOGI.....	47
3.1	FREMGANGSMÅTE I DESIGNET AV UNDERSØKELSESOPLLEGG.....	48
3.2	KOMPARATIV METODE.....	48
3.3	INTERVJU	50
3.4	AVISSØK OG DOKUMENTANALYSE	52
3.5	STATISTIKK	53
3.6	TILNÆRMINGEN TIL ANALYSEN	54
3.7	VURDERING AV METODEN - STYRKER OG SVAKHETER.....	56
3.8	ETISKE VURDERINGER	57
4	STEDSBRUK OG STEDSBRUKERE	60
4.1	SAMMENLIGNING AV STEDSBRUK PÅ HUSØY OG I FJORDGÅRD FRA 1900-1989	60
4.2	SAMMENLIGNING AV STEDSBRUK PÅ HUSØY OG I FJORDGÅRD FRA 1990-2013	64
4.3	OPPSUMMERING AV STEDSBRUK PÅ HUSØY OG I FJORDGÅRD	70
5	STEDSBILDER.....	72
5.1	STEDSBILDER SOM PREGER STEDSAKTØRER UTENFOR ØYFJORDEN.....	72
5.2	STEDSBILDER AV FJORDGÅRD OG HUSØY.....	73
5.3	NY TOLKNING AV LOKALT FELLESSKAPLIG ENGASJEMENTET	77
5.4	OPPSUMMERING AV STEDSBILDER	78
6	STEDSINTERESSER.....	79
6.1	OPPTAKTEN TIL EIERSKAPSSKIFTET I FJORDGÅRD	79
6.2	TILFELDIGHETENE SPILLER INN - FISKEJUKSSAKEN	81
6.3	LANGSIKTIG EIERSKAP MED SAMFUNNSSTRATEGIER ELLER KORTSIKTIG NÆRINGSSTRATEGIER?.....	82

6.4	SPECIALISERING VERSUS DIVERSIFISERING - INTEGRASJON	87
6.5	INNOVASJON SOM SUKSESS ELLER FIASKO	91
6.6	OPPSUMMERING STEDSINTERESSER	94
7	AVSLUTNING	96
7.1	DE MANGE LIKHETENE OG DE VIKTIGE FORSKJELLENE	98
7.2	STUDIEN SETT I LYS AV FORSKNINGSBIDRAGENE OM MESTRING AV STEDSDYNAMIKK I NORD	99
7.3	STUDIENS BETYDNING FOR FREMTIDSUTSIKTENE FOR MARINE NÆRINGER I NORD	101
8	LITTERATURLISTE	103
8.1	STATISTIKK:	108
8.2	AVISKILDER	109
8.3	NETTKILDER:	110
8.4	INTERVJUOVERSIKT:	110
9	VEDLEGG	111
9.1	INTERVJUMANUS	111
9.2	INFORMASJONSSKRIV TIL SAMTYKKESKJEMA	112

1 Innledning og bakgrunn

Havområdene utenfor Nord-Norge er av verdens mest produktive, og gir opphav til et stort ressursgrunnlag hvor blant annet flere av Norges og verdens største fiskebestander har tilhørighet. Nord-Norge har også gode forhold for havbruk, og restråstoff fra både fiskeri og havbruk er viktige innsatsfaktorer i den marine ingrediensindustrien (Winther m. fl, 2013).

1.1 Tema og begrunnelse

Sitatet som beskriver det optimistiske bildet av de marine ressursene i Nord-Norge ble presentert i den ferske sluttrapporten for kunnskapsinnhenting om verdiskaping i nord¹, publisert i april 2014 (NFD, KMD og KLD, 2014). Beskrivelsen skaper forventninger om velstand og glede for alle som bosetter landsdelen, og for hele nasjonen for den del. Eller, vent litt - gleder vi oss for tidlig her nord? Brox (2011) tegner et dystert fremtidsbilde av torskefisket i nordnorske farvann i 2030; torsken høstes av store ferskfisktrålere eid av globale og vertikalt integrerte matkjeder, mannskapene er rekruttert fra fattige land, sjarkflåten og kystflåten under 31 meter er ute av fisket, og fangstene leveres i havner på kontinentet. I Brox sitt fremtidsbilde har den nordnorske befolkningen lite igjen for å bo i det området av verden som kanskje er rikest på ressurser i forhold til folketallet. Dette står i kontrast til den fremtiden som tegnes i kunnskapsinnhenting. I følge den vil de marine næringene² i Nord-Norge ha et potensial frem mot år 2050 på rundt 170 milliarder, fra dagens vel 10,3 milliarder i verdiskaping³, og sysselsette 57 700 personer. Det er omlag 46400 flere enn i dag, og tilsvarer en økning på 1290 sysselsatte i året frem mot 2050 - vel å merke dersom det legges til rette for slik vekst (Olafsen m.fl. 2012 og NFD, KMD og KLD, ibid). Den fremtidige veksten skal skje gjennom høsting av et bredere antall fiskearter, høsting av arter på lavere nivå i næringskjeden, utnyttelse av restråstoff, utvidelse av havbruk med større volum og flere arter, dyrking av marine alger, levendelagring av fisk, utvikling av biomarin industri som produserer oljer, proteiner og biokjemikalier og utvikling i leverandørindustrien i marin sektor med teknologi knyttet fiskeri, havbruk, fôr, fiskehelse, fiskeredskap og bioindustri (Olafsen m.fl, ibid og Winther m.fl. 2013). Sysselsettingen for de marine næringene i Nord-Norge er i dag⁴ på omlag 11 200 personer. I forhold til de 87 412 sysselsatte som finnes i offentlig sektor i Nord-Norge (KB, 2013), er det grunnlag for å hevde at de marine næringene med dagens sysselsettingstall ikke utgjør et dominerende grunnlag for

¹ Initiert av Nærings- og fiskeridepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og klima- og miljødepartementet. Temaene er fastsatt i samspill med lokale og regionale myndigheter, samt sektormyndigheter, fagmiljøer, næringsaktører og andre berørte parter.

² Marine næringer omfatter leverandør- og biomarin industri, samt havbruk og fiskeri

³ Verdiskaping er bedriftenes omsetning fratrukket kjøpte varer og tjenester, dvs summen av lønnskostnader og driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger, målt i BNP på nasjonalt nivå.

⁴ Tall for 2011

bosettingen i Nord-Norge (Aarsæther og Nyseth, 2011). Denne fordelingen kan de nye framtidsutsiktene være med på å endre. I lys av den forventede veksten i offentlig sektor, særlig på helse- og omsorgsiden, er det likevel grunn til å tro at offentlige arbeidsplasser fortsatt vil dominere.

Selv om sysselsettingen i de marine næringene er lav, representerer de likevel store ressurser i eksportverdi og verdiskaping. Den samlede verdiskapingen var i 2011 på 10,3 milliarder, og hadde en omsetningsverdi⁵ på til sammen 28,7 milliarder (NFD, KMD og KLD, *ibid*). Omlag 90 prosent av fisken som landes i Norge går til eksport (NFD, 2013). Det utgjør en trailerlast med fisk fra Norge hvert 15 minutt, 365 dager i året. Sjømat regnes av regjeringen som Norges nest største eksportnæring (KLD, 2013). Lønnsomheten i de marine næringene, der sjømaten utgjør en stor andel gjennom villfanget fisk og havbruk, er høy. I følge kunnskapsinnhenting utgjør den gjennomsnittlig verdiskaping pr sysselsatt 920 000 kroner i 2011. Det er over den gjennomsnittet på 816 000 kroner for sysselsatte i ulike sektorer i hele landet. De lave sysselsettingstallene og den høye lønnsomheten i de marine næringene skyldes blant annet at fiskerinæringen har vært gjennom omfattende struktureringer. I 1960 var det omlag 61 000 hel- og deltidsfiskere i fiskermanntallet, fordelt på rundt 40 000 fartøy, mens det i 2013 er sysselsatt omlag 11 600 ombord i 6 133 fartøy (NFD, 2008 og Fiskeridirektoratet, 2014). Det var en særlig intens nedbemanning og strukturingsperiode i fiskeflåten fra 1990-2005 (Johnsen m.fl. 2013). Det var blant annet med på å svekke den tette relasjon som hadde vært mellom fiskere og lokalsamfunn (*ibid*). Struktureringen omfatter ikke bare flåtesiden men også landanleggene. Filétnæringen er i tillegg preget av endrede markedspreferanser, og er redusert fra omlag 100 produserende virksomheter på 1970-tallet til de 8 som er igjen i dag (Henriksen, 2013). Antallet fiskemottak er ikke påvirket av markedsendringer i like stor grad, men selv der er eksempelvis mottak på Senja redusert fra et antall på 30 i 1960 til de ni som er igjen i dag (NFD, 2005 og Norges Råfisklag, 2013). Tallene for nedgang i sysselsetting, flåte og landanlegg for fiskeriene gjør det mulig å forstå grunnlaget for det pessimistiske bildet som Brox tegner av fremtiden for fiskerinæringen i nord. Imidlertid viser datagrunnlaget også noe annet. Tallene for verdiskaping, eksport og lønnsomhet synliggjør at verdiene de marine næringene representerer i dag også i fremtida vil ha stor betydning både for Norge og Nord-Norge. Verdiskapingen er betydningsfull selv uten at legges spesielt til rette for de optimistiske fremtidsvyene. Kunnskapsinnhenting til de tre departementene retter seg spesielt mot steder langs kystområdene i Nordland, Troms og Finnmark. Verdiene som

⁵ Omsetningsverdi utgjør verdi ved grossistledet, hentet fra eksportverdi og verdi fra hjemmemarkedet.

bringes inn i samfunnet fra kysten i dag, og potensialet som ligger der i fremtiden gjør at det er all grunn til å fortsette å rette søkelyset på stedsutvikling langs kysten. Det er nødvendig også med tanke på den forventede velferdsbelastningen i offentlig sektor. Det at det faktisk bor folk langs kysten som kjenner tilknytning til et sted og et lokalmiljø de ønsker å opprettholde, er i prinsippet grunn nok i seg selv til å se nærmere på hva som ligger som forutsetning for stedsutviklingen i nord (Aarsæther og Nyseth, 2011). Spørsmålet er hvordan kystsamfunnene kan bli en del av den fremtidige utviklingen. Kunnskapsinnhentingene peker på at den potensielle veksten kan realiseres blant annet gjennom å få til en delt oppfatning, mellom forskning, næringsliv og befolkning, av de nye mulighetene som ligger i bærekraftig høsting av marine ressurser. Det pekes videre på at det krever tilgang på risikovillig kapital, økt satsing på forskning og utdanning, samt at samspillet mellom forskningen, næringslivet og befolkningen økes slik at det styrker samfunnskontrakten og stimulerer til lokalt og stedlig entreprenørskap og innovasjon (NFD, KMD og KLD, 2014).

Det er med dette bakteppet av spennende, men også utfordrende framtidsutsikter, at denne studien har sprunget ut. Gjennom å studere stedsutviklingen i to fiskerisamfunn, ønsker jeg å bidra med kunnskap om hva som skal til for at Nord-Norge skal lykkes med vekst i marine næringer.

1.1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

De utviklingstrekkene som beskrives forut peker i retning av fiskeri- og kystsamfunn som opplever samme strukturpress, og dermed virker å være i et skjebnefellesskap når det gjelder økonomiske oppturer og nedturer. Slik er det imidlertid ikke, kystsamfunn i Norge har til alle tider fremvist ulik evne til overlevelse og utvikling. Situasjonen er også i dag slik at mange kystsamfunn trues av befolkningsnedgang, mens noen derimot får til vekst og utvikling.

Denne studien har som siktemål å belyse forhold som ligger til grunn for slike ulike utviklingsbaner, for derigjennom å kunne si noe om hva som er viktig for å få til fremtidig vekst i de marine næringene langs kysten i Nord-Norge. Problemstillingen studien søker å besvare er: *Hva er det som ligger til grunn for at to fiskerisamfunn med tilsynelatende like vilkår, har forskjellig utvikling?*

Viktige forskningsspørsmål i lys av problemstillingen blir;

- Hva er likt og hva er ulikt i det to fiskerisamfunnene, og hva slags endringer har det vært over tid?

- Hva kan forskjellene og likhetene ved de to stedene fortelle om hva som hemmer eller fremmer stedsutvikling?

1.1.2 Operasjonalisering

For at problemstillingen og forskningsspørsmålene skulle la seg operasjonalisere i en gjennomførbar studieprosess ble det behov for å ta noen sentrale metodiske valg. Jeg måtte bestemme meg for hva jeg la i begrepet utvikling, og finne ut hvordan jeg kunne måle at stedene hadde ulike utviklingsbaner. Stedsutvikling kan ses i lys av et spekter av kriterier, avhengig både av hvilken stedsforståelse som ligger til grunn og hvordan man definerer utvikling. Stedstilnærmingen som ligger til grunn for denne studien redegjøres det grundig for i teorikapittelet, og de metodiske implikasjonene dette medfører fremgår i et eget kapittel om metode. Det utviklingsperspektivet som anvendes her handler ikke om å avdekke elementer for "det gode samfunn", men mer om materielle livsvilkår knyttet til økonomi og sosiale organiseringer. Den valgte løsningen på operasjonaliseringen av problemstillingen i denne studien bruker utviklingen i folketall og flåte som mål for positiv eller negativ stedsutvikling. I tillegg vektlegges hjørnesteinsbedriftenes økonomiske- og produksjonsmessige aktivitet og evne til å overleve. Empirien, som skal bidra til å kaste lys over problemstillingen, er samlet inn fra Husøy og Fjordgård, to fiskeriavhengige samfunn i Øyfjorden på yttersiden av Senja. De er representanter for to ulike utviklingsbaner. Husøy opplever økning i forhold til målekriteriene og Fjordgård opplever nedgang. Valget av stedene og den komparative tilnærmingen utdypes i metodekapittelet. Sammenligningen av de to representantene for hver sin utviklingsretning gjør det mulig å både avdekke hemmere og fremmere for stedsutvikling, og å kartlegge likheter og forskjeller i utviklingsvilkår.

1.1.3 Oppgavens gang

I dette innledende kapittelet har jeg gjort rede for bakgrunnen for problemstillingen og hvordan denne blir operasjonalisert i studien. Videre i dette bakgrunnskapittelet blir det viktige torskefisket fremhevet. Det er med på å sette beskrivelsen av Fjordgård og Husøy inn i en kontekst. Den videre operasjonaliseringen av studien, med vitenskapsteoretiske drøftinger og refleksive betraktninger omtales grundig i teori- og metodekapittelet, henholdsvis kapittel nummer 2 og 3. Metodekapittelet blir fulgt av analysedelen i studien. Den er delt inn i tre kapitler. Det første analysekapittelet, kapittel 4, tar for seg sosiale praksiser. Formålet er å analysere stedsbruk og stedsbrukere i de to bygdene, både for å avdekke likheter i utvikling og rammevilkår og for å identifisere eventuelle forskjeller. Det neste analysekapittelet, kapittel 5, ser på sosiale konstruksjoner. Kapittelet har som siktemål å avdekke forskjeller og

likheter i form av stedsbilder og stedsfortellinger. Det siste analysekapittelet, kapittel 6, analyserer stedsinteresser. Her analyseres stedsrelasjoner i forhold til funnene fra de to foregående analysene. Det legges særlig vekt på nettverkskoblinger og analyser av ulike stedsinteresser som er i spill. I det avsluttende kapittel 7 oppsummeres funnene fra de tre forutgående analysekapitlene og funnene vurderes i forhold til problemstillingen. I avslutningen redegjøres det også for de implikasjonene funnene kan få for stedsutvikling i lys av framtidsutsiktene for de marine næringene. Nå ønsker jeg som nevnt å gjøre leseren kjent med Øyfjorden og de to stedene som er i fokus i denne studien, Fjordgård og Husøy. For å forstå disse stedene er det imidlertid et viktig bakgrunnsmoment som er nødvendig å ha med seg.

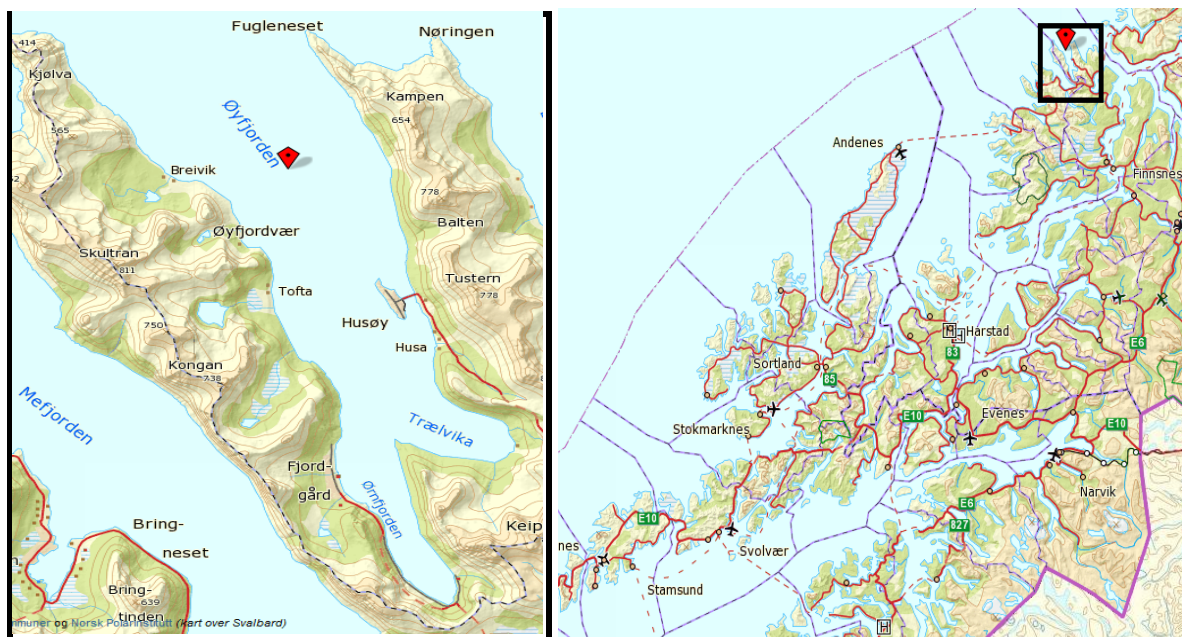
1.2 Det viktige torskefisket

På vinteren, fra desember til mars, kommer nomaden i torskefamilien, skreien, i enorme mengder inn fra Barentshavet for å gyte langs kysten av Finnmark, Senja, Vesterålen og grunnene utenfor Lofoten. Torsken er tilgjengelig hele året i fjorder og langs hele norskekysten, men mengdene og gytetilstanden i skreivandringen gjør det mulig å fiske mye og stor torsk, på kort tid, nært land uten stor ressursinnsats. Dette fisket har vært med på å skape bosettingen langs disse kystområdene fra svært tidlige tider. De første spor av handel med fisk og eksport til utlandet går tilbake til rundt år 570 (Jenssen, 2012). Området for ilandføring av skreien egnert seg i tillegg ypperlig til naturens egen konservering, tørking. Tørrfisken var lett i vekt, gav mye proteiner og hadde lang holdbarhet. Dette gjorde den særlig attraktiv som skipsproviant i en stadig økende handels- og krigsflåte i Østersjøen og England. Den første kjente fiskeeksportøren fraktet tørket skrei til England fra Vågar i Lofoten i år 875 (ibid). Tørrfisk ble den dominerende eksportnæringen og på 1560-tallet utgjorde den nord-norske handelen årlige verdier på tre ganger statsbudsjettet (ibid). Fra Senja ble det i 1563 sendt 22 sjekter med fisk til Bergen for eksport (Segelsten, 1979). Det produseres og selges fortsatt tørrfisk i Lofoten og på Senja, men teknologien gir anledning til bredere produktspekter med hensyn til frosset og fersk produksjon og ikke minst utnyttelse av biråstoff. Tall tilbake fra 1866 tyder på at torsken, til tross for at fangsten i hovedsak foregår bare 3-4 måneder i løpet av et år, holder stand som den villfangede arten med høyest verdi (SSB, 2014a, SSB, 2014b og SSB, 2014c). Gytebestanden som kommer inn til kysten på vinteren, er den markedsmessig mest verdifulle delen av torskebestanden (Dreyer og Bendiksen, 2010). Skreien er grunnleggende naturressurs både i historiske tider, og i uoverskuelig fremtid, for folket som bor langs kysten. Frank A. Jenssen fremhever at det er

skreien som i sin tid har dannet grunnlaget for etableringen av Norge som nasjon. Selv om oppdrettslaksen er kommet til som en betydningsfull fiskeart de siste tiårene, er skreien fremdeles viktig. Det er skreien som gjør at vi har en relativt stor kystflåte og hjemmehavner nært de attraktive gyteområdene. En biografi om torsken er en biografi om samfunnsutvikling (Kurlansky, 1999 og Jenssen, 2012). Der torsken ferdes er den gjensidig flettet inn i samfunnet. Det er med dette som bakteppe det er på tide å se hvordan befolkningen, infrastrukturen, fiskebrukene og flåten i Øyfjorden har utviklet seg.

1.3 Beskrivelse av Øyfjorden

Det er sikre tegn på bosetting i Øyfjordområdet tilbake til 1490-tallet. Men det har med stor sannsynlighet bodd folk i området i lang tid før dette (Segelsten, 1979). I Lofoten er den tidligste bosettingen registrert rundt 6000 år før Kristus (Jenssen, ibid). Med samme tilgang på skrei er det god grunn til å anta at også Senja ble tidlig befolket. Kartene under viser Øyfjorden til venstre og utsnittet i forhold til Lofoten, Vesterålen og resten av Senja til høyre. Ørnfjorden ligger innerst i Øyfjorden, like ved Fjordgård.

Kart over Øyfjorden til venstre og over Lofoten og Senja til høyre. Kilde: <http://kart.fiskeridir.no/>

Svingningene i skreifisket har preget utviklingen siden folk slo seg ned her. En grov gjennomgang viser at Senja på 1500-tallet gav et rikt fiske, med bosettingsgrunnlag for eget kirkesogn i Øyfjorden (Rauø og Pedersen, 1986). Men 16- og 1700-tallet gir dårlig fiske og mye uvær. Bygdene blir avfolket og kirkesognet opphører i 1720. På 1800-tallet gir skreien, silda og været bedre tider og i 1890 er det registrert to gårder i fjorden; Øyfjordbotn -

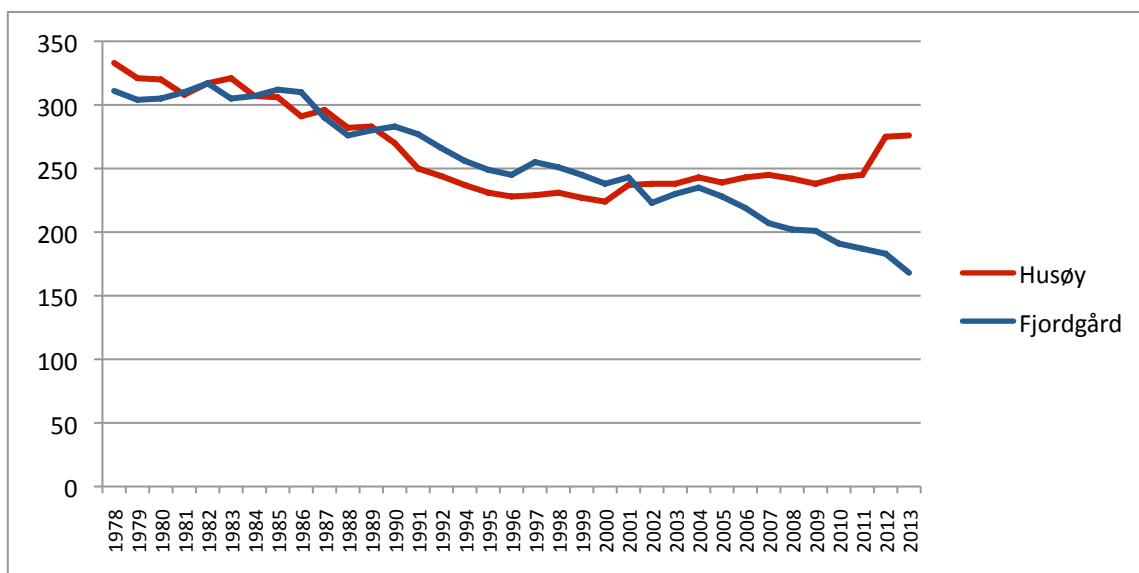
Fjordgård med to oppsittere og Øyfjord - Øyfjordvær med tre oppsittere. På denne tida var kommunestrukturen inndelt etter prestegjeld og folket i Øyfjorden innlemmes etter hvert i Hillesøy prestegjeld og kommune. Folket i Øyfjordvær er etterhvert med på å danne grunnlaget for bosettingen på Husøy. Nå går startskuddet for utviklingen av bygdene Fjordgård og Husøy.

1.4 Befolkningsutvikling på Husøy og i Fjordgård

I Fjordgård fortelles det om bosetting ei god stund tilbake i tid. De første kom flyttende, hovedsakelig fra Mefjordvær. I 1876 skal det ha vært fire hus på stedet (Trælvik, 2007). Folkeveksten ved overgangen til 1900-tallet startet ved at en kar tok til å kjøpe fisk til Fjordgård for å slippe å stoppe med leveransen lengre ut i fjorden, i Øyfjordvær (ibid). I følge Melangen og Nergård (2012) lå Husøy "øde" frem til tidlig på 1900-tallet og var primært et nødvendig tilfluktsted for fiskerne lengre ut i fjorden. Det var etablert bosetting på Husa, det vil si på Senjasiden av øya, og lengre inn i fjorden, i Trælvika (intervjuperson x1). Skøytene kom fra ytterst i fjorden fra Breivika, Øyfjordvær, Toften og til Husøy i mange tiår før folk tok til å flytte dit. Det kunne være et yrende liv på øya i sesongen. Melangen og Nergård (ibid) beskriver at det rundt år 1925 var omlag 200 personer i sving på anleggene i skreifiskesesongen. Starten på den helårige bosettingen på Husøy kom på slutten av 1930-tallet, da en av Karlsen-brødrene bygde hus. På andre siden av fjorden, i Fjordgård, vokser folketallet på denne tida jevnt og trutt. Etter andre verdenskrig, er tallet oppsittere økt til 29 og 178 innbyggere (Trælvik, ibid). I bygda foregår det både fiskeri, handel og jordbruk. Veksten skyldes blant annet at stedet har det beste landbruksarealet til sjølforsyningen av melk og kjøtt som Øyfjorden har å tilby (Rauø og Pedersen, ibid). De har fått laget seg internvei og det er allerede lagt nye planer for forbindelse til resten av Senja. Samtidig begynner tiden å løpe ut for folket lengre ut i Øyfjorden. Der har de arbeidet lenge for å forbedre havneforholdene i Øyfjordvær slik at båtene som nå har fått motor, kan ligge trygt. Det er lagt planer for molo, men også der setter krigen alt på vent. I 1947 kommer springfloa og raserte kaiene og vorrene i havgapet og punktumet blir endelig satt utbyggingsplanene der ute (Melangen og Nergård, ibid).

Fiskarlaget og kommunen tok til orde for flytting til Husøy med statens hjelp. Først måtte imidlertid infrastrukturen på plass. Der var ikke drikkevann og ikke kloakkavløp. Folk var utålmodige. De første tre familiene var flyttet Husøy allerede i 1948, to år før vedtaket kom

fra Stortinget. Største del av flyttinga foregikk i 1952/53. Noen husdyr var med på flyttelasset. Øya hadde begrenset plass så det var ikke snakk om omfattende kombinasjonsdrift, men noen få kyr til melkeproduksjon. Etterhvert som befolkningen vokste måtte de gå til innkjøp av melk, som først ble fraktet med lokalbåt fra Botnhamn og seinere fra Harstad (Trælvik, 2000). I 1955 var det blitt 26 boliger med 186 fastboende på øya. De siste familiene flyttet fra Øyfjordvær i 1961 og fra Toften i 1964, i følge Melangen og Nergård. Det kom også folk flyttende fra Husa, som fikk flyttestøtte på grunn av rasfare, og fra Trælvika (intervjuperson x1). Etter kommunesammenslåinger i 1963 legges Hillesøy kommune ned og Øyfjorden blir en del av Lenvik kommune. Etter den statsstøttede flyttingen ble det en jevn folkevekst på øya. Det bodde sannsynligvis flest folk der på 1960- og 1970-tallet. I 1971 var det registrert 350 innbyggere på Husøy i følge Melangen og Nergård, mens det i 1978 er omlag 20 færre (Lenvik kommune, 2013). Også i Fjordgård var folketallet sannsynligvis størst på 1960- og 1970-tallet. Det siste landbruket i Fjordgård ble avviklet da sauedriften opphørte en gang på 70-tallet, og damene i bygda fikk arbeid med filetproduksjon. I 1978 var det 311 innbyggere, dobbelt så mange som i dag. Folketallet har imidlertid vært større, for befolkningen var allerede da nedadgående. Etter dette går folketallet jevnt nedover begge stedene, som så mange andre steder langs kysten, dog med små avvikende variasjoner, som det fremgår i diagrammet under. Fra 1978 til 2001 går folketallet ned med 28 prosent på Husøy og 22 prosent i Fjordgård.

Befolkningsutviklingen i Fjordgård og på Husøy fra 1978 til 2013. Kilde: Lenvik kommune

Fra år 2000 skjer det imidlertid noe som skiller Husøy fra mange av de andre fiskeriavhengige samfunnene langs kysten. Folketallet er nede i 224 personer ved millenniumskiftet. Men fra da av begynner det å vokse jevnt og trutt. Den største veksten skjer fra 2011 til 2012. Da

kommer det hele 30 nye husøyboere. Øya er oppe i 276 innbyggere i 2013. Tvers over fjorden er situasjonen helt annerledes. Nesten halvparten av de 311 bosatte i 1978 er forsvunnet i perioden frem til i dag, da det bor omlag 168 personer i Fjordgård. Fra 2001 til 2013 vokser folketallet med 14 prosent på Husøy mens det går ned med 30 prosent i Fjordgård. Folketallet på Husøy vokser på grunn av arbeidskraftbehovet. Det er særlig arbeidet med laksen som er den store driveren (intervjuperson x1). Selv om det primært er utenlandsk arbeidskraft som kommer er det ikke nødvendig å søke etter folk. Det rekrutteres nye via slekt og venner fra hele verden. De kommer fra 11 ulike nasjoner og etablerer seg med familier og mange barn. Under et forsøk på å etablere hermetikkfabrikk i Fjordgård var det også utenlandsk arbeidskraft som kom til, primært fra Estland. Det er likevel ingen arbeidsledighet i Fjordgård (intervjuperson y4, x5 og y6). De som er blitt boende jobber enten på båt eller på land i Senjahopen, Gibostad eller på Finnsnes. Noen er ukependlere også til andre arbeidssteder. Både på Husøy og i Fjordgård er enkelte arbeidsplasser knyttet til bygdenes tjenesteyting og infrastruktur, som butikk, skole og barnehage.

1.5 Utvikling av infrastruktur i Fjordgård og på Husøy

Infrastruktur kan være med på å sette rammebetingelser for utvikling. Gjennomgangen av hvordan infrastrukturen har utviklet seg for bygdene i Øyfjorden er inndelt i tre tidsepoker. Den tar først for seg perioden fra 1900 til 1959, så perioden fra 1960 til 1989, før det til sist ses på perioden fra 1990 og frem til i dag.

1.5.1 Infrastruktur fra 1900 til 1959

Båtmotoren gjør sitt inntog i fiskeflåten rundt 1906/07 (Melangen og Nergård, *ibid*). De større og tyngre motorbåtene kan ikke dras på land i ei handvending og gjør forholdene vanskelig for de som bor ytterst i fjorden. Husøy lenger inn i fjorden ligger imidlertid innbydende til med naturlig ly på østsiden, og den mer avskjermede båtplassen her blir tidlig tatt i bruk som skydd mot vær og vind. En molo mellom øya og "fastlandet" vil imidlertid kunne gi plass til langt flere båter, og flåten som søker til Husøy vokser raskt. Kaianlegg og havn er viktig infrastruktur for fiskeriavhengige samfunn. Både Husøy og Fjordgård har hatt kaianlegg knyttet til fiskebrukene fra rundt 1900. Rundt 1910, før moloen bygges på Husøy, er det allerede etablert dampskipsannløp og poståpneri i sesongen fra januar til mars. På andre siden har Fjordgård samtidig fått opprettet brevhus, butikk og lokalbåtanløp. Her er aktivitetene helårlige. Også skole er etablert i Fjordgård, mens befolkningen som etter hvert flytter til Husøy fortsatt får sin undervisning ute i Øyfjordvær. Havnevesenet starter byggingen av

moloen på Husøy i 1912. I motsetning til i Fjordgård, der alle har tilgang til vann via private brønner, er vann en utfordring på Husøy. Havnevesenet lager en brønn i forbindelse med moloen, men myrvannet her er lite egnet til drikke. Drikkevann må hentes fra Husastranda på “fastlandsiden”, eller fraktes i tønner fra Fjordgård, i følge Melangen og Nergård. Byggingen av moloen med datidens utstyr, langt ute ved kysten, må ha tatt sin tid, for den står ikke ferdig før i 1926, 14 år etter oppstarten. Da har den enda en 20 meter bred åpning i midten for at båtene skal slippe turen rundt. I 1917 er trafikken såpass at det blir iverksatt helårlig postdrift, samme år kommer det også rikstelefon på øya.

I 1918 starter Hoff fra Ålesund den første butikken på Husøy (Pettersen, 1979), 10 år etter Fjordgård, forståelig nok med sesongbasert aktivitet. Først i 1928 tar imidlertid Fjordgård igjen Husøy i poststatus (Segelsten, 1979). Da får Fjordgård erstattet det private brevhuset med et offisielt poståpneri som det tredje i Øyfjorden etter Øyfjordvær og Husøy. Det var en betimelig etablering, for allerede første driftsår er trafikken større i Fjordgård enn på Husøy (ibid). Det har vært utbygginger av havne- og kaianlegg i takt med nye eiere og utvikling i drift på begge stedene i flere epoker. På 1930-tallet foretar Kihlberg A/S, som da var eier av fiskebruket, en utbygging i Fjordgården (intervjuperson x5), mens kaianlegget til ytterbruket og moloen på Husøy var ferdig like før (Melangen og Nergård, ibid). Rundt 1930 får også Fjordgård telegraf (intervjuperson x5). I 1936 kjøper brødrene Hilberg og Aksel Karlsen seg inn i anleggene på Husøy og starter til alt overmål butikk nummer to på den lille holmen (Pettersen, 1979). Paralleldriften vedvarer i over 30 år. I Fjordgård er man på denne tiden opptatt med å bygge vei mellom husene på initiativ fra den såkalte "Veiforeningen". Foreningen består av driftige kvinner fra bygda (Bertheussen, 1982). I 1939 forlenges veien med offentlig hjelp, knyttet til planer om vei til Fjordgård fra Stønnesbotn og ferge over til Husøy. Det ser ut til å være del av en sentraliseringsplan. For samtidig foreligger det planer om å bygge internat i Fjordgård slik at alle elevene i Øyfjorden kan samles på ett sted (Pettersen, 2000). Krigen utsetter den videre gjennomføringen av både vei og internat. Når spørsmålet på nytt kommer opp i 1947 har springfloa som raserte Øyfjordvær utløst en såpass stor flyttestrøm til Husøy at det allerede er grunnlag for egen skolekrets (ibid). Den første undervisningen på Husøy og i Fjordgård foregår i sjøbuer og skolene må holde stengt fra jul og til midten av april på grunn av vinterfisket. Det er uten tvil behov for nye skolebygg både i Fjordgård og på Husøy. Kapitulasjonen gir tilgang til tyskbrakker og en stor brakke ender opp med å bli delt i to mellom Husøy og Fjordgård (ibid).

I 1950 går startskuddet for alvor for folkeflyttingen fra Øyfjordvær, Toften og Breivika til Husøy. Stortinget bevilger lån og tilskudd til bygging av vannverk, vei, kloakk, bygge-reguleringen og til selve husflyttingen. På kort tid får Husøy etablert samme helårlige infrastruktur som Fjordgård. I 1954 er utrulling av el-nettet kommet til Øyfjorden og begge bygdene blir koblet til elektrisitetsnettet. Husøy sin forbindelse til Husastranda, over den 20 meter store åpningen i moloen, blir imidlertid ikke fylt igjen før i 1956. I Fjordgård er de primære infrastrukturbehovene på dette tidspunktet dekket og de retter oppmerksomheten mot behov av mer sosial og åndelig karakter. Forsamlingshus og grendehus blir etablert rundt 1950-tallet (intervjuperson x5). Husøyværingene er ikke snauere enn at så snart primærstrukturene der også er på plass, blir det lagt til rette for innvielse av kapell og samfunnshus. I 1957 kan det endelig huses både geistligheter og festligheter på Husøy (Pettersen, 1989a).

1.5.2 Infrastruktur fra 1960 til 1989

På 1960-tallet foretar brødrene Karlsen en forbedring av kai- og havneanleggene på Husøy og brødrene Eriksen en utbygging i Fjordgård (Melangen og Nergård, ibid og intervjuperson x5). De gamle tyskbrakkene fungerer som skolebygg både på Husøy og i Fjordgård til midten av 1960-tallet. I 1965 og 1967 blir det tatt i bruk nye skolebygg i henholdsvis Husøy og Fjordgård. Dette er i den mest folkerike tida på begge stedene. I 1969, bare få år etter innvielsen av nyskolene, blir det innført obligatorisk 9-årig skole. Skolene har hverken plass for elevene eller lærere som er godkjent for ungdomstrinnet. Elevene fra Husøy og Fjordgård må derfor til Gibostad for å gå de to siste årene. Det er ikke uproblematisk å få fraktet skoleelevene til skolestedet. Selv når det blir tunnel og fergeforbindelse til Ørnfjorden er båtoverfarten risikofylt i enkelte tilfeller. Erfaringen med den risikable overfarten sitter så dypt at når kommunen forslår en felles ungdomsskole i Øyfjorden, er motstanden stor både på Husøy og i Fjordgården, i følge Melangen og Nerdgård. Saken må avgjøres på departementsnivå. Alt av nettverksforbindelser blir tatt i bruk for å få egne ungdomstrinn i bygdene. Mobiliseringen gir resultater og i 1974/75 starter det opp undervisning i alle trinn på både på Husøy og i Fjordgård. I disse årene er elevtallet på begge skolene på det maksimale med rundt 60-70 elever. Trinnøkningen medfører behov for større bygg begge stedene og i 1976 og 1977 blir det tatt i bruk nye utbygg på henholdsvis Husøy og i Fjordgård. På slutten av 1970-tallet bygges det også gymnastikksal og svømmebasseng begge stedene. 1970-tallet representerer en tid med hektisk byggeaktivitet i begge bygdene. Ikke før er skolene utbygd så er man i gang med å gjøre både Husøy og Fjordgård fergefri og koblet til

resten av Senja. I 1977 starter veiutbygginga via Huselv i Stønnesbotn med Fjellsendtunnel og Riventunnelen. Vegvesenet støter på dårlig fjell med den følge at siste tunnelen ikke får gjennomslag før i 1982. Men da er gleden stor. Husøy er "landfast" (Pettersen, 1982). På andre siden av fjorden står det ikke verre til. Et par år før har Fjordgård fått veiforbindelse helt frem til bygda. I 1980 blir fergeforbindelsen fra Ørnfjorden erstattet med veiforbindelse Ørnfjord-Fjordgård (VG, *Vegsjefen lei vei-mas*, 07.01.86). Det viser seg imidlertid snart at strekninga er rasutsatt. Kvinnegruppa i Fjordgård tar saken opp med samferdselsutvalget i fylket og med Hanna Kvanmo, som da var i samferdselskomiteen på Stortinget. Enden på visa blir at ni år etter at Fjordgård hadde fått vei helt frem, er deler av veien lagt i tunnel. Fjordgårdtunnelen åpner i 1989 og veien er rassikret (Nordlys, *Tunnelgjennomslag*, 26.09.1988).

1.5.3 Infrastruktur fra 1990 til 2013

Det er nye tider og den første barnehagen blir etablert rundt 1985-90 i Fjordgård (intervjuperson x5). På Husøy tas to av skolens klasserom til bruk for barnehage i 1992 (Rydningen, 2000). For flåten sin del blir det i 1991 bygget enda en molo på innersiden av Husøy. I Fjordgård har landligget for flåten vært en utfordring lenge. Der finnes det ikke molo som beskytter kaianlegget for bølgebryting fra storhavet, men i 1990 får fjordgårdflåten kommunen med på å bygge liggekai innerst i Ørnfjorden slik at det blir mulig å søke le (intervjuperson x5). Data-alderen gjør sitt inntog i begge bygdene på 1980-tallet og 15 år seinere er tiden inne for omstruktureringene i postvesenet. Etter sammenhengende drift i 85 år er de offentlige postkontorene nedlagt både i Fjordgård og på Husøy i 1995. Stedene får samtidig det som nå drives som "kontraktskontor" eller bedre kjent som post-i-butikk. Den tidligere omtalte butikken til Br. Karlsen har byttet tilholdssted noen ganger opp gjennom årene, men den er i drift den dag i dag. Så også i med butikken i Fjordgård. I 1997 bidrar kommunen til styrking av vannverket i Fjordgård og i 2000 blir det bygget nytt vannverk på Husøy (intervjuperson x5 og Trælvik, Trælvik og Pettersen, 2000). Dataalderen har for alvor satt preg på Øyfyorden og ved 2000-tallet har stort sett alle husedene i begge bygdene internett og epost. I 2000 blir kaianlegget i Fjordgård betydelig utbedret. Husøy blir velsignet med liggekai (flytebrygge) i 2003 og ytterligere en på fastlandssiden i 2005. I Fjordgård meldes det i 2010 om planer om bedre havn og bygging av molo. I første omgang legges det en betongkai inne i Ørnfjorden (Troms Folkeblad, *Får bedre havn - Kjøpte ny sjark*, 01.12.2010). I 2011/12 planlegger firmaet Br. Karlsen A/S en stor utbygging med ny kai. I 2013 forteller en av intervjupersonene fra Fjordgård at et par ildsjeler der har startet arbeidet

med moloen men at man fortsatt venter på byggetillatelse (intervjuperson x5). Samme år meldes det at kaiprojektet på Husøy er i gang (Troms Folkeblad, *Lenvik i pengeknipe*, 13.12.2013).

1.6 Beskrivelse av flåteutvikling i Fjordgård og på Husøy

Det er båtene som har gitt mulighet til å høste av det viktige torskefisket utenfor Senja i alle tider. Farkostene har utviklet seg fra uthulede tømmerstokker, via vikingskip, nordlandsbåten og til Colin Archer-skøytene som ble bygget på slutten av 1800-tallet, og som er grunnlaget for dagens båttyper. Denne gjennomgangen tar for seg flåteutviklingen for bygdene i Øyfjorden i to tidsepoker. Perioden fra 1990 og frem til i dag er preget av store endringer, men før det beskrives, blir det nødvendig å la tidsepoken fra 1900 til 1989 danne bakteppe.

1.6.1 Utvikling av flåten fra 1900 fra 1989

Den første motoren ble satt inn i en ombygd nordlandsbåt i Øyfjorden i 1910 (Iversen, 1979). Colin Archer var konstruert for redningsoppdrag og med den og motoren kom en tryggere båttype på havet, som igjen satte nye krav til havneforhold. I løpet av de neste 30-40 år blir nesten alle nordlandsbåtene byttet ut med sjarker. De minst sjarkene dominerer flåteparken lenge, men ved siste halvdel av 1970-tallet skjer det endringer. Båtene ble større samtidig som det tradisjonelle fisket på skrei begynte å kaste mindre av seg. Heller ikke fisket på blåkveite, uer og reker gav samme avkastning (Melangen og Nergård, 2012). Fiskerne begynte å gå lengre ut mot eggakanten enn før, for å få brukbare lotter til mannskapet i vinterfisket på torsken, men utenfor 12-milsgrensa risikerte de å miste bruket på grunn av engelske og russiske trålere (Pettersen og Bjørkli, 1989). Kravet om 50-mils fiskerivernsone ble reist og fiskarlagene i Øyfjorden var aktive i debatten. I 1975 blir fiskerne hørt, og det blir iverksatt tiltak med erstatning av brukstap, trålfrie soner og lagt planer om 50-milssone nord for Lofoten. I stede for 50 milssone blir det i 1977 innført 200 mils økonomisk sone langs norskekysten og fiskerivernsone rundt Svalbard (ibid). Kampen for levebrødet ved havet hadde ført frem og fiskerne i Øyfjorden kunne være ute ved eggene uten frykt for å miste redskapene. I denne perioden er det Fjordgård som har det største antallet fartøy i den mellomste størrelsesgruppen, fra 10 til 15 meter, mens Husøy på sin side har flere fartøy enn Fjordgård i størrelsesgruppene over, fra 15 til 28 meter. I 1986 har Fjordgård seks fartøy i 10-15-metersgruppen, mens Husøy ikke har noen båter i den størrelsen. Der har de derimot ni fartøy i gruppene på mellom 15-28 meter, mens Fjordgård har seks. Det er båtene på rundt 25 meter (80 fot) som helst brukes ute ved eggene (Bjørnå, 1993). Totalt sett har likevel

Fjordgård flest fartøy over 10 meter i Øyfjorden i 1986, med sine 12, mens Husøy har ni. Men tidene er vanskelige, og de blir verre, for nå svikter både fisket og markedet på sei. Reker ble heller ikke lenger mulig å oppdrive, for de som i tillegg hadde rekestrålkonsesjon (Nordlys, *Fiskebåt-konk*, 13.07.1988). Det var ikke uvanlig for en del av flåten som drev fiske utenfor Senja. Fiskere med nyinnkjøpte båter og høy lånegjeld møtte nå også en stor økning av lånerentene og bankenes antall båtauksjoner steg stadig (Nordlys, *Båtauksjon*, 09.11.1988). I 1989 svikter også markedet på skrei (Nordlys, *Fisket*, 04.01.1989). Fiskeriforskerne bestemmer seg samtidig for at tidspunktet er inne for å ta tak i bestandssituasjonen på torsk, og reduserer totalkvoten med tilnærmet det halve fra 1988 til 1989 (Maurstad, 2000). Kvoten er oppfisket allerede i april i 1989 og fisket stenges. Det ble en alvorlig krise, ikke bare for flåten i Øyfjorden, men langs hele kysten, og fiskerimyndighetene strammer skruen ytterligere. Fiskeriminister Mørk Eidem uttaler i april 1989 at målet for fiskerimyndighetene er å skape en bærekraftig utvikling gjennom å redusere kapasitet både på land og på sjøen (Nordlys, *Fiskeriministeren på Senja*, 19.04.1989). Det setter for alvor igang kampen for flåten, når overgangen til 1990-tallet med de store forandringene i fiskeriene setter inn.

1.6.2 Utvikling av flåten fra 1990 til 2013

Det neste tiltaket fra myndighetene kommer i 1990 med innføring av systemet som regulerer fisket av torsk for kystflåten⁶. Tidligere har fisket for denne flåtegruppen i prinsippet vært fritt. Med innføringen av en totalkvote som skal overholdes, blir det enkelte fartøy tildelt et kvotegrunnlag. Grunnlaget for kvotetildelingen er knyttet til aktiviteten i fisket i perioden 1987-1989.

I Fjordgård er det 14 båter som får tillatelse i lukket gruppe⁷ i fiske etter torsk, hyse og sei. På Husøy er det 16 båter som innvilges samme tillatelse (Fiskeridirektoratet, 13.11.2013). Når området i tillegg har mange aktive fiskere i åpen gruppe⁸, kommer Øyfjorden godt ut av tildelingene. Men det reduserte fangstvolumet gir utfordringer. En stor båt fikk i 1990 omlag 30 tonn å fiske på for ett år (intervjuperson x7). For enkelte fartøylengder kunne dette utgjøre en reduksjon på 75 prosent av tidligere fangstvolum⁹. I januar 1990 drar fem fiskere fra Nord-Senja, deriblant fra Øyfjorden, til Oslo for å møte politikere på Stortinget. Med seg har de regnestykker, understøttet av Lenvik kommune (Troms Folkeblad, *Fiskerikrisa*,

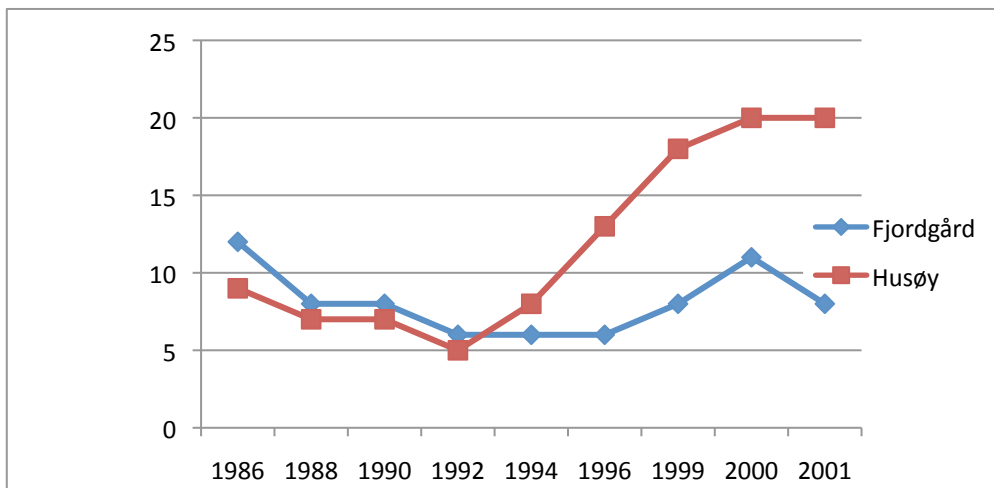
⁶ Ved innføringen gjaldt dette fartøy under 28 meter men i dag omfatter det i hovedsak fartøy med mindre enn 500 kubikkmeter lasteromsvolum

⁷ Lukket gruppe er tidligere gruppe I hvor fiskerne er gitt "fulle" garanterte rettigheter, høyere gruppekvote, og må stå i fiskermanntallet blad B (fiske som hovedinntekt)

⁸ Åpen gruppe er tidligere gruppe II hvor fiskerne har "reduserte" rettigheter. Gruppekvoten er lavere enn i lukket gruppe.

⁹ Til sammenligning har en 20 meter stor båt fra Husøy med dagens totalkvoter, en fartøyskvote på omlag 630 tonn torsk (tall fra fiskeridirektoratet, 2013).

06.12.1989), som viser at samtlige fiskere i området vil gå med underskudd med den tildelte kvoten. Kravet er ikke en kvoteøkning, for bestanden på torsk må opp (Nordlys, *Fiskeri*, 12.12.1989). Men fiskerne ber om fastfrysing av lån og renter ovenfor Fiskar- og Husbanken for å komme over kneika. (Nordlys, *Munkejord vil hjelpe fortvilte Senjafiskere*, 12.01.1990). De lykkes delvis med det. Det blir innført en krisepakke der fiskerne kan søke om rentedekning, likviditetstilskudd og refinansiering. I oktober 1990 viser det seg imidlertid at 65 prosent av søkerne har fått avslag (Nordlys, *Masseavslag - kystkrisen*, 23.10.1990). Det var lagt inn vilkår som gir avslag ved fiske med reketrål, som var ganske utbredt på Nord-Senja. Det ble også gitt avslag dersom tvangsauksjon var iverksatt og dersom båtene var for gamle. Myndighetene ønsket en effektivisering av flåten. En av fiskerne som er intervjuet forteller om mange små og gamle båter med til dels dårlige forhold ombord (intervjuperson y2). I 1990 viser tallene fra merkeregistret at antall båter under 10 meter var 38 i Fjordgård og 50 på Husøy (Fiskeridirektoratet, 1990). Ut over dette var det henholdsvis åtte og sju fartøy på 10 meter eller mer. Selv om registeret har med fartøy som er ute av fisket, gir det likevel et bilde av fartøystrukturen på dette tidspunktet. Den videre utviklingen av flåten skal etterhvert vise seg å bidra til ulike utviklingsbaner for de to stedene. Sammenligningen for flåten på 10 meter eller mer viser en lik, men nedadgående utvikling frem mot 1995 (Fiskeridirektoratet, 1990, 1992 og 1994). Men fra 1996 øker Husøy betraktelig sitt eierskap i antall båter i disse fartøygruppene (Fiskeridirektoratet, 1996).

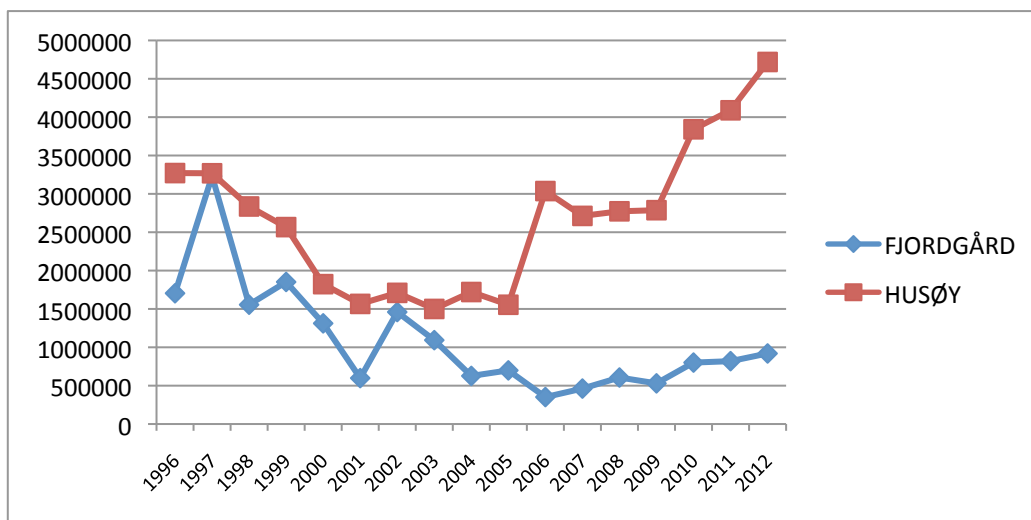

Registrerte fiskefartøy på 10 meter eller mer, 1986-2001. Kilde: Fiskeridirektoratet, 1986-2001

Diagrammet inneholder imidlertid et stort spenn av båtstørrelser med svært ulike kvotestørrelser. Når båtstørrelsen øker blir også kvotefaktoren¹⁰ endret. Med utgangspunkt i totalkvoten for 2014 gjør dette eksempelvis at der en båt på rundt 11 meter kan fiske 65 tonn,

¹⁰ Fartøygruppen sin andel av totalkvoten

kan en båt på 39 meter fiske omlag 650 tonn. En mer detaljert tilnærming avslører at mens fjordgårdflåten hadde flest fartøy i mellomklassen på 10-15 meter på 1980-tallet, er det etterhvert fiskerne på Husøy som foretrekker denne båtstørrelsen etter 1995. I 1990 er fartøystrukturen ganske lik begge stedene og slik holder tallene seg frem til 1996. Da har Husøy seks flere fartøy enn Fjordgård i 10-15-metersgruppen, og forskjellen øker, ikke bare fordi Husøy øker antallet båter i denne størrelsen, men også fordi Fjordgård reduserer sitt antall. Fra år 2000 blir flåten i Fjordgård preget av overgang til større fartøy. I 2000 har Fjordgård ni fartøy over 15 meter og 2 i 10-15 metersgruppen. På Husøy har de tilsvarende 14 båter i denne mellomgruppen, og seks båter i de største gruppene. Selv om Fjordgård med dette har skaffet seg en båt på 39 meter, ser det likevel ut til at det er 10-15 metersbåtene på Husøy som klarer å levere mest råstoff til land. Både for flåten og fiskebrukene i Fjordgård og på Husøy er det den totale ressurstilgangen som har betydning. Fra 1997 til 2001 reduseres totalkvoten for torsk med omlag det halve. Fangsttallene viser at for Fjordgård skjer det en betydelig reduksjon i 2001. Mens det på Husøy landes rundt 1600 tonn fisk fra hjemmeflåten, landes det tusen tonn mindre i Fjordgård, det vil si omlag 600 tonn.

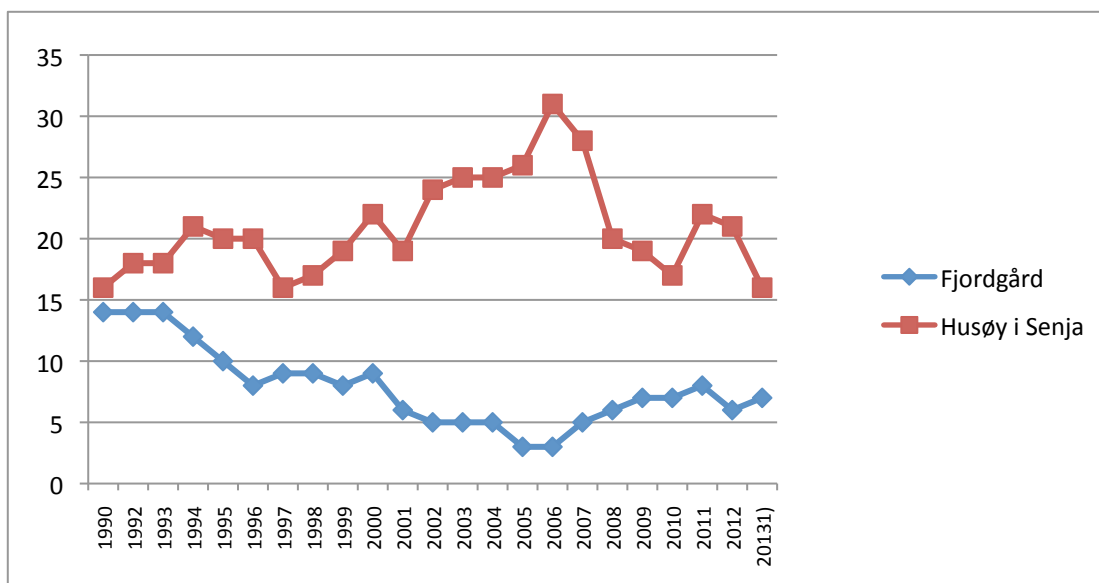
Fiskefangst i kilo for hjemmeflåten, 1996-2012. Tall fra Norges Råfisklag, 2013.

2001 er imidlertid det året det oppstår splid mellom fiskarlaget og fiskebruket i Fjordgård. Årsaken ligger i nedjusterte utbyggingsplaner og salget av "Røstfisk" til Mørekynten. Fjordgårdflåten betrakter båten som en del av hjemmeflåten og det blir fremhevet at utsalget fører til reduksjon i kvotetilfang (Nordlys, *Nergård vil selge Røstfisk*, 31.03.2001). Til tross for de lave fangsttallene i 2001 er Fjordgård, som det fremgår av diagrammet over, allerede året etter oppe i tilnærmet de samme fangsttallene som på Husøy. Men det varer ikke lenge.

Fra 2002 utvikler fangsttallene for hjemmeflåten i Fjordgård og Husøy seg ulikt. I årene fra 2000 til 2003 er sju-åtte av rederiene, og fiskebruket i Fjordgård, involvert i anmeldelse og rettssak om fiskejuks (Nordlys, *Fjordgårdsaka på avbetaling*, 18.02.2003). Lokalt, både i Fjordgård og på Husøy blir det hevdet at det var tilfeldigheter som gjorde at det var akkurat rederne og bruket i Fjordgård som ble anmeldt og dømt (intervjuperson y2, intervjuperson x5). At jukset var omfattende langs kysten blir bekreftet av aktører i næringen og referansepersoner med kjennskap til situasjonene på denne tiden.

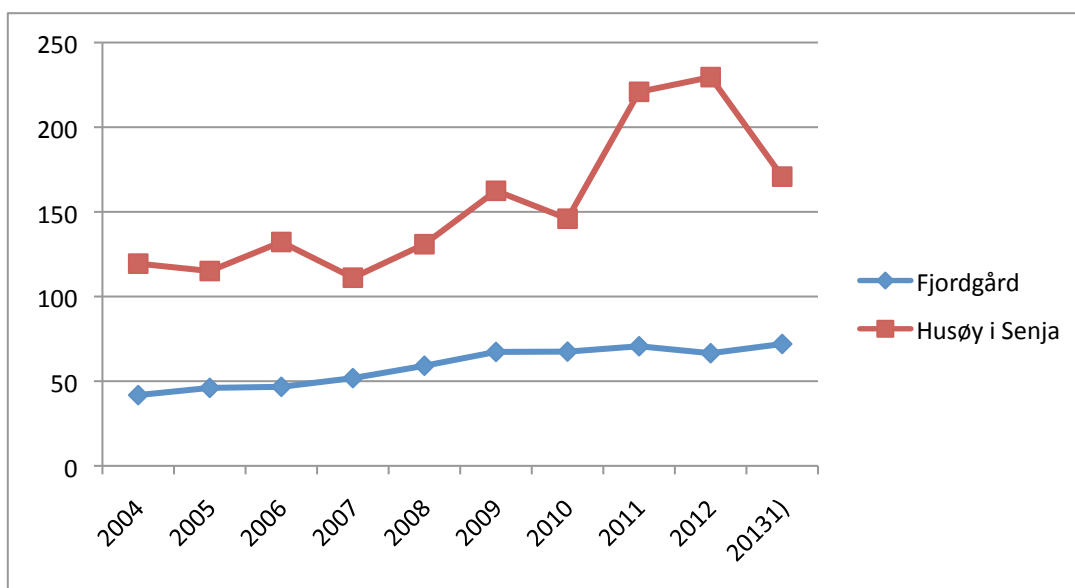
På Husøy er de bekymret for utviklingen av det tradisjonelle eggafisket i og med at hoveddelen av flåten ser ut til å satse på mindre sjarker mellom 11 og 14 meter (Tøllefsen, 2000). Der innretter imidlertid rederne seg i forhold til signalene om strukturkvoteordninger¹¹. På Husøy kjøpes det i perioden 2002 til 2004 flere båter med tanke på strukturering. Når ordningen innføres i 2004 for kystflåtens fartøy mellom 15 og 27,99 meter, betraktes dette som en redning for fiskebruket og flåten på Husøy. Fangsttallene viser at ressurstilgangen fra hjemmeflåten på Husøy stabiliseres, mens Fjordgård fortsetter den nedadgående kurven og har sine laveste fangsttall i 2006 med vel 400 tonn. Samme år klarer hjemmeflåten på Husøy å øke fangstnivået til 3000 tonn. I 2006 er husøyflåten på ny i gang med å posisjonere seg for strukturkvoteordning, denne gang for fartøy mellom 10 og 15 meter. Erfaringen viser at det lønner seg å være tidlig ute fordi prisene stiger så snart ordningen er på plass. Det kjøpes og selges derfor mange båter på Husøy i denne perioden med tanke på struktureringen. Ved overgangen til 2007 blir fartøygruppen som ventet omfattet av ordningen, og Husøyflåten har igjen vært tidlig på banen. I diagrammet nedenfor fremgår det at utgangspunktet i 1990, ved innføringen av reguleringen av kystfisket, var relativt likt med henholdsvis 16 og 14 tillatelser i torskefisket på Husøy og i Fjordgård. Herfra går utviklingen i hver sin retning der Husøy øker betraktelig mens Fjordgård får færre og færre fartøy med tillatelser. Rundt 2005/06 er forskjellen på det største med 31 fartøytilletelser på Husøy og tre i Fjordgård.

¹¹ Det innebærer at en reder kjøper en eller flere båter, og strukturerer kvotene over til en båt. Båtene uten kvote må tas ut av fisket.

Tillatelser for konvensjonelt fiske i lukket gruppe 1990-2013. Tall fra Fiskeridirektoratet, 2013

Etter innføring av strukturkvoteordningen gir imidlertid ikke antall tillatelser, og størrelsen på fartøyene, det fulle bildet av kvotetilgangen; båter av samme størrelse kan ha ulike totale kvotestørrelser. For å få med kvotetilskuddet som kommer som følge av strukturering på fartøyene kan tallet for andel kvotefaktorer brukes. Antallet kvotefaktorer viser andelen av totalkvoten på torsk som flåten fra Fjordgård og Husøy kan fiske.

Kvotefaktorer 2004-2013. Tall fra fiskeridirektoratet, 2013

Her ligger Husøy allerede 65 prosent over Fjordgård når ordningen innføres i 2004.

Forskjellen er ikke spesielt mye større i 2006, da antallet tillatelser i forrige diagram gav store ulikheter. Det indikerer at Fjordgårdflåten har store båter med stor andel kvotefaktor. Totalt

sett har Fjordgård likevel langt lavere antall kvotefaktorer enn Husøy. Den største forskjellen er i 2012 når Husøy har 71 prosent flere kvotefaktorer enn Fjordgård. Situasjonen i 2013 er at Fjordgård har sju fartøy med tillatelse i torskefisket og med 72 kvotefaktorer mens Husøy har 16 fartøy med tillatelse og 171 kvotefaktorer. Fartøy med fangstillatelser i 2013 fordeler seg med totalt 23 båter på Husøy og 12 i Fjordgård. Det er fortsatt flest fartøy i de mellomste og minste fartøygruppene på Husøy. Der er 20 av tillatelsene til fartøy på under 15 meter, mens det samme tallet i Fjordgård er halvparten.

Gjennomgangen viser at flåten i Fjordgård og på Husøy har vært gjennom en rivende utvikling der det etterhvert gjøres ulike valg som skaper forskjeller i flåtestruktur, og tilpasning til landanleggene. Hva som ligger til grunn for disse forskjellene blir gjenstand for nærmere analyse i seinere kapittel. Men til tross for ulik utvikling og størrelse på flåten: Hjemmeflåten i Fjordgård og Husøy er i denne perioden fortsatt viktige for stedene, fordi de er primærleverandører av fisk til fiskebrukene.

1.7 Fiskebrukene på Husøy og i Fjordgård

Beskrivelsen av fiskebrukene i Øyfjorden og den aktiviten som har vært på landsiden i begge bygdene er inndelt i tre tidsepoker. Den første tar for seg perioden fra forrige århundreskifte og frem til og med 1959. Neste periode er fra 1960 og til 1989, og til sist men ikke minst, perioden fra 1990 og frem til 2013.

1.7.1 Utvikling av fiskebrukene fra før 1900 til 1959

I følge boka som grendeutvalget på Husøy har gitt ut, var Peder Pedersen fra Botnhamn den første som så mulighetene som lå på land, gjennom at fiskerne brukte sundet mellom Husøy og fastlandet på Senja som havn (Melangen og Nergård, *ibid*). Allerede den gang, rundt det forrige århundreskiftet, må det ha vært stor aktivitet i sesongen. For Pedersen bygde både kai, brygge og fiskebruk ved det som i dag kalles "Innerbruket". I 1905 kom en ny mann til, Hans Kornelius Olsen fra nabofjorden Baltsfjord. Han etablerte det andre fiskebruket på øya, A/S Husøy. På andre siden av fjorden, i Fjordgård, starter Petter Sørensen med oppkjøp av fisk omkring 1906 (Trælvik, 2007). På Husøy solgte Olsen bruket sitt i 1912 til Oscar Lorentzen som bodde på øya i sesongen. Lorentzen hadde kontakter og fikk etter fem år, i 1917, med seg en kompanjong, Henrik Hoff fra Ålesund. Gründeren Pedersen, som var den første til å etablere seg på øya, solgte bruket sitt til Lorentzen og Hoff i A/S Husøy.

Rundt 1925 kjøpte A/S Husøy rundt 500 tonn torsk til klippfisk. Det var en kapitalkrevende handel fordi det tar lang tid fra fisken er kjøpt til den er klar for salg. Da som nå preget situasjonen i verdensøkonomien også markedene for fiskeriene. Urolighetene i Europa og USA på 1920-tallet førte til at A/S Husøy gikk konkurs i 1928. Innerbruket blir i 1928 overtatt av Gidske & Hovde fra Ålesund (Melangen og Nergård, *ibid*). En av de tidlige eierne fra konkursen, Lorentzen, hadde fortsatt tro på lønnsom fiskerivirksomhet, og i 1929 etablerte han "Ytterbruket", rett innafor moloen. Det gikk imidlertid ikke bedre denne gangen. Da Lorentzen på nytt gikk konkurs i 1936, ble det en åpning for brødrene Aksel og Hilberg Karlsen fra Laukvik, Botnhamn, til å kjøpe Ytterbruket. De hadde opprettet firmaet Brødrene Karlsen i 1932, og var nå klar for å flytte produksjonen fra Sand i Laukvik til Husøy. Ytterbruket ble drevet tradisjonelt som mottak med tørrfisk- og saltfiskproduksjon, i tillegg til trankoking (*ibid*).

Urolighetene i markedet og økonomien preger også Fjordgård. Omkring 1937, på terskelen av andre verdenskrig, gikk Sørensen i Fjordgård konkurs. På den tida gikk det mest i tørrfisk som var finansielt krevende av samme årsak som klippfisken. En av intervjupersonene fra Fjordgård forteller imidlertid at Sørensen var medgjørlig med hensyn til lån til dagligvarehandelen, men ikke like flink til å holde regnskap, så det var flere med gjeldsbrev som brant i lomma da Sørensen gikk over ende (intervjuperson x5). Etter konkursen ble virksomheten delt opp og Petter Segelsten overtok butikk, lokalbåtekspedisjon, telegraf og post. Fiskebruket ble kjøpt fra konkursboet i 1937 av Kihlberg A/S, som allerede var etablert med bruk i Syltefjorden (Båtsfjord) og Henningsvær (Vågan). På Husøy går en av brødrene, Hilberg, bort i 1958.

1.7.2 Utvikling av fiskebrukene fra 1960 til 1989

På Husøy driver brødrene Karlsen og Gidske og Hovde hvert sitt bruk i nærmere 40 år. I Fjordgård blir de spredte lokalitetene for komplisert for Kihlberg A/S, som selger Fjordgårdbruket videre til Sigurd Ness i 1960-62. På Husøy etablerer Br. Karlsen filetproduksjon og fryseri i henholdsvis 1960 og 1964. På slutten av 1960-tallet er det kroken på døra for Gidske og Hovde på Husøy. I Fjordgård skjer det også endringer. Ness som også hadde eierinteresser andre steder, denne gang i Kiberg (Vardø), var i tillegg langt oppe i årene, og bestemte seg for å gå av med pensjon etter bare sju år. Sønnen, som drev bruket i Kiberg, var ikke interessert i å beholde eierskapet i Fjordgård, så i 1969 ble fiskemottaket lagt ut for salg. Det er Åge og Alf Sørensen fra Fjordgård som kjøper konkursboet etter Gidske og

Hovde på Husøy. Men de har ikke hellet med seg og i 1970 er tiden inne for Br. Karlsen å bli eneeier av brukene på Husøy. Nå kommer også en tredje bror, Herman, med i selskapet.

I Fjordgård kjøpes anlegget av tre lokalt baserte brødre, Eriksen. Det var gode tider og rikelig med fisk (Melangen og Nergård, *ibid*). Det var kanskje også årsaken til at man nå begynte å gå bort fra det tradisjonelle kombinasjonshusholdet mellom jordbruk og fiske i Fjordgård, for å gå helt over til fisk. Damene fikk et alternativ til fjøsarbeidet da Eriksen Fiskeforretning startet opp med filetproduksjon i 1972-73 (intervjuperson x5). På Husøy har aldri husdyrholdet vært så stort at det kan snakkes om noen overgang etter at filetproduksjonen kom i drift på 1960-tallet.

På Husøy dør Aksel i 1979. Etter Aksels bortgang er det sønnen til Hilberg, Roar og kona Mathilde, som overtar og driver selskapet Br. Karlsen A/S videre. I 1980 tar de i bruk et nytt fryseri som erstatning for det gamle fra 1964. Også i Fjordgård skjer det endringer på eiersiden på slutten av 1980-tallet. I 1987 ville en av brødrene at de skulle endre driftsform til aksjeselskap. Uenigheten gikk så dypt, at de endte med å tilby hverandre å bli kjøpt ut. Han som opprinnelig ville drifte alene, hadde ord på seg for å være flink med driften av anlegget (intervjuperson y8). Enden på visa ble likevel at de to brødrene som motsa seg aksjeformen, la inn et høyere bud og kjøpte broren sin ut av fiskeforretningen. Egenkapitalsituasjonen ble dermed svekket. Myndighetene iverksatte nye krav til driften av landanleggene og anlegget i Fjordgård var allerede modent for oppjustering, noe som kontrollverket hadde merket seg. Anlegget produserte frem til da filet og saltfisk. Utover på 1980- og 1990-tallet svikter markedet for frosset fisk. Folk vil ha fersk fisk, ikke frosset filét. Også tilgangen og markedet for sei svikter i siste halvdel av 1980-tallet.

Det er nå oppdrett av laks for alvor gjør sitt inntog i fiskerinæringen. Lakseoppdrett er på denne tiden en ung næring i rask vekst og med lovende resultater. På Husøy samles folket til allmøte skolen på grunn av situasjonen med torsken. Folk var begynt å flytte fra øya. Alle var enige om at man måtte prøve "å stå han av", fordi fisken ville komme tilbake og da måtte det fortsatt være fiskere på øya (intervjuperson y8). Oppdrett ble vurdert å kunne gi flere bein å stå på (Melangen og Nergård, *ibid*). Br. Karlsen A/S på Husøy søkte om tildeling av konsesjon på laks i 1987/88, men fikk avslag. Det skulle imidlertid vise seg å være et lykketreff. Like etter, i 1988/89, ble det krakk i oppdrettsnæringen. Det var blitt for mye fisk og prisen ble for lav. Tilnærmet samtlige oppdrettsanlegg gikk konkurs. Samtidig, stoppes alt torskefiske allerede i april 1989 på grunn av de lave totalkvotene, og myndighetene

iverksetter regulering av kystflåten året etter. For å forstå de økonomiske konsekvensene er det viktig å huske på den grunnleggende betydningen torskefisket har for disse samfunnene.

1.7.3 Utvikling av fiskebrukene fra 1990 til 2013

I 1990 får de to gjenværende brødrene som driver bruket i Fjordgård pålegg om stenging fra Statens kontrollverk. Råfisklaget inndro kjøpetillatelsen (Nordlys, *Må stenge Fjordgård*, 04.09.90) og banken dro inn all likviditet (intervjuperson x5). Eriksen-brødrenes tid som eiere var definitivt over, og det ble iverksatt en styrt avvikling. Den totale kvotesituasjonen gjør at Br. Karlsen likevel velger å kjøpe seg inn i den kriserammede oppdrettsnæringen i 1990. Det var et være eller ikke være, dette måtte de lykkes med, ellers var det over og ut for Husøy-samfunnet. Lykken i det hele var at prisen på laksekonsesjonene hadde falt, og konkursene gav adgang til oppkjøp. Br. Karlsen fikk kjøpt konsesjoner fra Flakstad og smoltanlegg i Bergsbotn, men situasjonen var på ingen måte forbedret. Det skulle bli verre. Fiskernes oppdrettsselskap (FOS) hadde bestemt at all laks skulle slaktes og fryses for å drive opp prisen. Br. Karlsen frøs inn laks for sju millioner men før salget ble realisert gikk FOS konkurs. I motsetning til det mange i næringen trodde, var ikke FOS basert på statsgarantier, og det lå an til en ny smell for alle, også for Br. Karlsen. Via gode kontakter til Lerøy klarte de imidlertid å få realisert om lag halvparten av de sju millionene (intervjuperson y8). Det var likevel et stort tap i en allerede vanskelig tid. Det fortelles om magre år. Det sies at Br. Karlsen instruerte at det ikke skulle brukes penger på noe unødig (intervjuperson x1). Det skulle ikke engang kjøpes maling.

I Fjordgård lå anlegget brakk i knapt et år, etter Eriksens konkurs, og frem til 1991 (intervjuperson x5). Før den styrt avviklingen hadde Distriktenes utbyggingsfond, eller det som nå kalles for Innovasjon Norge, innvilget lån/tilskudd på 1.150 000 kr for investeringer i bygg og utstyr (Nordlys, *DU-støtte*, 26.08.1988). Det var blant annet derfor det fantes mange krefter som ivret etter å få satt i gang ny aktivitet. Utviklingssentret på Finnsnes tok initiativ til et sameierskap mellom fire store fiskerivirksomheter i regionen (intervjuperson y8). Det var Lenvik Fiskeindustri (nå Stella Polaris), Nergård AS, Br. Karlsen AS og Gryllefjord fryseri og kjøleanlegg. Sameiet fikk 3 millioner kroner fra fiskeridepartementet for å skape nytt liv i anlegget (ibid). Sameiet tilsatte en lokal leder og holdt driften noen lunde gående i et par år, det vil si frem til 1992. Det var vanskelige tider i næringa, både for land- og flåtesiden. Befolkninga i Fjordgård etterlyste dialog med de nye eierne og får til slutt hjelp fra ordføreren til å sette i stand et møte (Nordlys, *Fjordgård blør*, 19.10.91 og *Fjordgårdmøte*, 20.06.92).

Fylkestinget presenterte samtidig forslag til ny fiskeriplan for 1992-1995 der det ble lagt opp til sentralisering, kvalitetssikring og økt lønnsomhet (Nordlys, *11 av 13 fiskeribygder får det tøffere*, 19.10.1991). Dette bidro til uro blant befolkningen i fiskerisamfunnene, og preget også stemningen i sameierskapet, som alle hadde interesser i egne virksomheter i tillegg til bruket i Fjordgård.

For Br. Karlsen ble det tidlig klart at kjemien i sameiegruppen ikke var lovende. De hadde investert i laksekonsesjoner i 1990 og hadde ytterligere investeringsbehov, blant annet på flåtesiden, som ikke var fornelig med ressursbruken sameiet krevde. Br. Karlsen valgte derfor å betale en million kroner for å komme seg ut av eierskapet. Lenvik fiskeindustri trakk seg også etterhvert ut. Nergård leverte råstoff til Fjordgård og ble derfor sett på som den naturlige videre driveren. I 1992 tilsatte Nergård en disponent ved anlegget. I tillegg til Fjordgård, etablerer Nergård eierskap i Senjahopen, Gryllefjord, Skrolsvik og Steinfjorden, ut fra ønsket om å spesialisere anleggene på ulike områder. En av intervjupersonene forteller at tanken bak spesialiseringen var å styrke konkurransekraften og bli mindre sårbar ved svingningene i fiskeriene (intervjuperson x3). I 1992 river Nergård den 20 år gamle filethallen og fryseriet i Fjordgård, for å spesialisere filetproduksjonen i Senjahopen. Det blir gjort betydelige ombygginger og investeringer i anlegget slik at Fjordgård skal kunne overta all saltfiskproduksjon i konsernet. Tørkinga skulle være igjen i Senjahopen. Av ukjente årsaker kommer imidlertid Senjahopen til å opprettholde saltfiskproduksjonen.

Rundt 1992/93 var bunnen nådd for fiskeriene, både for oppdrett og villfisk. Torskebestanden kom seg raskere enn forventet og hele hvitfisksektoren økte gradvis. Hestekuren med lakseslaktingen hadde virket på oppdrettssiden og prisen på laks steg jevnt. Markedet på hvitfisksektoren var imidlertid fortsatt ustabil. Etterspørselen etter frosset filét hadde vært nedadgående siden 1980-tallet og i 1992/93 blir også saltfiskmarkedet ustabil. Når utbyggingene i Fjordgård er ferdig, satser Nergård ikke lenger på saltfiskproduksjonen ved anlegget. De har imidlertid på dette tidspunkt i likhet med Husøy fått interesse for oppdrettslaks og satser i 1992 på å bli storprodusent med det nyetablerte selskapet Senja Sjøfarm. Samme år som konsesjonene kjøpes søker Nergård kommunen om en avlastningslokalitet på østsiden av Øyfjorden med Fjordgård som landbase. Etter først å ha fått flere avslag, innvilges søknaden i 1992. (Nordlys, *Senja Sjøfarm får drive oppdrett i Ørnfjorden*, 08.12.1992). Opprettholdelsen av saltfiskproduksjonen i Senjahopen kan tolkes i lys av at en av intervjupersonene hevder at ombyggingen i Fjordgård egentlig var rettet inn på

etablering av lakseslakteri (intervjuperson y4), og ikke saltfiskproduksjon. Lakseslakteri i Fjordgård blir det imidlertid ikke noe av og slaktingen legges etterhvert til Skrolsvik.

På slutten av 1990-tallet blir torskekvoten på nytt redusert vesentlig, og holdes jevnt lav frem til rundt 2009. Hvitfiskproduksjonen er preget av en stadig nedadgående filétnæring, stigende lønnsnivå og nye EØS-krav. I Senjahopen legger Nergård etter hvert ned filéproduksjonen og erstatter den med rekeproduksjon. Det foreligger planer om opprusting av kai og anlegg i Fjordgård for 30 millioner. Men Nergård avventer utviklingen på torskekvotene (Nordlys, *Fjordgård fiskeindustri*, 28.09.2000). Torsk- og seifiletproduksjonen på Husøy strever. Det blir permitteringer med lite fiske og ujevn drift. På slutten av 1990-tallet blir det også her snakket om å legge ned filetproduksjonen og å gå over til å bare salte og henge. På Husøy blir det diskusjon om krisen. Det argumenteres for at nedleggningen av filetproduksjonen ville føre til at det blir få arbeidsplasser igjen på øya (intervjuperson y8). Ledelsen i Br. Karlsen sier seg enig i dette. Det besluttes å innrette filetproduksjonen mot bearbeiding av laks (ibid). Laksen hadde de tilgjengelig og det var i tillegg investert i flere konsesjoner i Tranøy. Dette blir et stort og kostnadskrevenende ombyggingsprosjekt. EØS-reglene har samtidig medført krav til forbedringer av resten av anlegget. I tillegg investeres det i nytt utstyr for øke kapasiteten på sildeproduksjonen. Fra 1991 til 2002 tas det økonomiske løft på totalt 40 millioner på øya. I 2001 går man i gang med videreforedling av hvitfisk og laks i den gamle ominnredede filéhallen på Husøy. Slaktingen foregår i Flakstad og pakkingen på Husøy. Situasjonen på andre siden av fjorden står i sterk kontrast til dette.

I 2001 melder eieren i Fjordgård at anlegget fra nå av kun skal brukes som mottak, til tross for at torskekvotene på landsbasis holdes stabile, om enn lave. Det medfører at all produksjon legges ned (Nordlys, *Bare mottaksstasjon i Fjordgård*, 15.03.2001). Anlegget kan kun ta imot ferskfisk fordi det ikke har tine- og fryseanlegg for å ta imot den frosne fisken som tre av de fire trålere i konsernet leverer. Anlegget brukes også som lager for klippfiskproduksjon. Nergård nedskalere utbyggingsplanene for kaiareal, samt vann, kloakk og renseanlegg (Nordlys, *Brutte løfter fra Nergård*, 30.08.2001). Investeringene var offentlig støttet og de opprinnelige planene ville tilfredsstilt EUs hygiene krav for produksjon på anlegget (Nordlys, *Bare mottaksstasjon i Fjordgård*, 15.03.2001). Nedskaleringen fører til tillitsbrudd mellom fiskarlaget og Nergård, tidligere omtalt i gjennomgangen av flåteutviklingen. Nergård eier på dette tidspunktet ni laksekonsesjoner fordelt på ulike lokaliteter og et lakseslakteriet i Skrolsvik. En av intervjupersonene forteller at Nergård strever med å få lønnsomhet i

lakseproduksjonen (intervjuperson y4). Løsningen var stadige investering i nye konsesjoner og anlegg. Den ustabile hvitfisknæringen og konsesjonsinvesteringene satte krav til kapitaltilgang og i år 2000 selger Nergård 49 prosent av lakseselskapet til det Frøya-baserte Salmar.

På Husøy gjør satsingen på lodde at aktiviteten på anlegget holdes oppe, til tross for de fortsatt lave torskekvotene. I 2002 er alle utbedringene, nybygd filethall og lakselinjen på Husøy ferdig. Videreforedlingen med ferdigpakkede porsjonspakker av laksefilet kan starte. Nå er det tid for å høste godene, håper man. Men nei, nye utfordringer står for tur. Det viser seg at Nergård har solgt deler av konsesjonene sine på et gunstig tidspunkt, for i 2002 rammes oppdrettsnæringen av et nytt krakk. Store aktører hadde overtatt konsesjoner fra forrige krakk og produksjonen ble økt med 21 prosent fra 2000 til 2001. I 2002 er markedet mett og finansinstitusjonene preget av sprekken i IT-boblen (Hovland og Møller, 2010). Men denne gangen snur det raskere og ikke lenge etter er Br. Karlsen over kneika. Nergård møter på nye utfordringer i 2004 når lakseslakteriet i Skrolsvik brenner ned. Bortsett fra at kaianlegget innerst i Ørnfjorden brukes som servicekai, er det ingen aktivitet i Fjordgård som er knyttet til oppdrettslaksen. Men nå seiler anlegget på ny opp som kandidat til nytt slakteri (Troms Folkeblad, *Lakseslakteri til Fjordgård*, 03.02.2006). Nergård har imidlertid fortsatt ikke fått dreis på lakseoppdrett og når prisen på konsesjonene stiger i 2006 velger de å selge seg helt ut av næringen. Salmar kjøper de resterende 51 prosentene av selskapet. Begrunnelsen for utsalget blir gitt i manglende tilgang til smolt og fôr (Troms Folkeblad, *Nergård selger seg ut av Senja Sjøfarm*, 29.09.2006). Nå skal Nergård konsentrere seg om det de anser seg gode på, nemlig hvitfisk (intervjuperson y4). Det ser ut til å være et lykkelig valg for i 2006/07 er det prisstigning på torsk. Konsernet overtar i løpet av 2007 eiersiden av trålrederiet Ytre Rolløya AS. Nergård havfiske eier nå 5 trålkonsesjoner med produksjonsplikt blant annet på Skjervøy (Fremtid i Nord, *Nergård vil bort*, 24.09.2009). Ingen av trålkonsesjonene var knyttet til produksjonsforpliktelser i Fjordgård. Samme høst som salget av laksekonsesjonene er gjennomført blir gründer og konserneier Ole Arvid Nergård livstruende syk (Nordlys, *Ole Arvid Nergård er død*, 19.07.2008). Etter nærmere to års sykeleie dør han i juli 2008. Samtidig faller Chile ut av oppdrettsmarkedet på grunn av overproduksjon og sykdom, og skaper sterk vekst for norsk oppdrettsnæring, mens torskenæringen rammes hardt av finanskrisen (Dreyer og Bendiksen, 2010). På Husøy ønsker Br. Karlsen i 2008 å benytte anledningen til å utvikle markedet for laksefilet og etablerer eget eksportselskap med det for øye.

I Fjordgård ønsker folket å produsere fisk, og ikke bare være mottak. Driften av mottaket har vært ustabil siden Eriksen-brødrene måtte avvikle i 1990 (intervjuperson x5), og også de nye eierne fremholder at det ikke er nok råstoffgrunnlag til hvitfiskproduksjon, men at driften av mottaket skal opprettholdes (Troms Folkeblad, *Nei til produksjon - ja til fortsatt mottak*, 14.01.2008). Det er Ole Arvid Nergårds to sønner som har arvet familiebedriften, men avgift og skatt, samt mangel på kapital, tvinger frem et videresalg (Nordlys, *De ansatte er lettet - Tilbake til start*, 10.09.2010). Men salget tar tid. Konsernet drives videre av ny styreleder og administrerende direktør. Det overtas etterhvert av en gruppe eiere bestående av Søstrene Nergård, Kræmer, Torrisenfamilien, Bjarne Tunold, Arne Stang og Welcon AS (Troms Folkeblad, *Nergård thrilleren*, 30.12.2010). De nye konserneierne fremholder et stordriftskonsept (fish.no, *Nergård vil flytte trålkonsesjon ut av Skervøy*, 25.09.2009), med økt vekt på lønnsomhet (Troms Folkeblad, *2009:Høytidelig åpning - 2011:Legger ned*, 23.09.2011). I 2009 er konsernet inne i forhandlinger med kommunen og fiskerimyndighetene for å komme seg ut av produksjonsforpliktelsene på Skjervøy, og de uttaler at driften ikke passer med stordriftskonseptet men at kanskje eiere med mindre konsept kan lykkes (fish.no, *ibid*). På dette tidspunktet gjøres det også forsøk med oppstart av ny drift i Fjordgård. Nergård går sammen med danske Bornholms AS om produksjon av hermetisk torskelever, primært rettet mot det russiske markedet. Etter en lovende oppstart av Senja Canning AS i Fjordgård stenges dørene der i 2011, etter bare et par års drift (Troms Folkeblad, *ibid*, 23.09.2011). En feil i produksjonen griset til vareleveransene og det ble problemer med å få rettet dette opp (intervjuperson x5). Varene ble sendt ut og kom i retur. Feilen ble etter hvert rettet opp men hermetikkproduksjonen ble lagt ned før man fikk gjennomført et fullt driftsår med feilfri produksjon. Det blir hevdet at den nå avdøde Nergård ville hatt større tålmodighet med hensyn til lønnsomheten i hermetikkproduksjonen (intervjuperson x5). I januar 2013 ble også fiskemottaket i Fjordgård stengt. Anlegget er fortsatt i Nergård-konsernets eie men fungerer kun som lager for klippfisk. I 2012 hadde Nergård Senja AS, som anlegget i Fjordgård inngår i, en omsetning på 209 millioner kroner.

I den samme perioden, på andre siden av fjorden, får det nyetablerte eksportselskapet på Husøy nye utfordringer når det kommer et nytt krakk på saltfiskmarkedet i 2009. Selskapet skal også selge saltfisk og det etableres gode kontakter i Portugal. Denne samarbeidspartneren har i dag vokst til en av de største importørene. Eksportselskapet håndterer 70 prosent av det Br. Karlsen produserer av laks og saltfisk. Konsernet på Husøy leverer, i tillegg til oppdrett, lakseslakteri og smoltanlegg, en rekke produkter innenfor hvitfisk, laks og pelagisk sektor.

Anlegget på Husøy er i drift, slik det har vært siden 1936 og døtrene til Roar og Mathilde, Rita og Randi, er aktive partnere i virksomheten. Omsetningen i 2012 var på 180 millioner i Br. Karlsen AS.

Gjennomgangen av hvordan fiskebrukene på Husøy og i Fjordgård har utviklet seg opp gjennom historien, viser tydelig hvor vanskelig det er å drive denne typen virksomhet. De er utsatt for skiftende forhold og stor usikkerhet fra mange hold. Gjennomgangen viser også at virksomhetene på Husøy og Fjordgård etterhvert utvikler seg ulikt med hensyn til produksjonsmessig aktivitet. Denne bakgrunnsbeskrivelsen av fiskebrukene danner grunnlaget for nærmere analyse av disse forskjellene, som gjøres i senere kapittel. Og med det forlates Øyfjorden et øyeblikk for å danne den teoretiske rammen, og beskrive den metodiske tilnærmingen som er nødvendig for å analysere den utviklingen som er beskrevet.

2 Stedsteori – analytisk ramme og stedsforståelse

For å forstå hva som ligger til grunn for utviklingen i Øyfjorden er det nødvendig å gripe fatt i stedsbegrepet og teoretisere det. Dette kapittelet skal redegjøre for hvordan man kan forstå sted, slik at det blir mulig å analysere utviklingen i Øyfjorden.

Man spør ikke så ofte *hva* sted er men gjerne *hvor* et sted er, og får et svar som plasserer det geografisk, eksempelvis "på yttersiden av Senja". Det kan også hende man spør, "hva er det slags sted", og få svar som; fiskerisamfunn, pendlersted, festivalsted, musikkby, nordlysby og så videre. Svarene indikerer at naturen og naturressursene er med på å skape aktiviteter som menneskene gjør på stedet, det vil si at naturen er med på å skape *sosiale praksiser*. Både spørsmålet og svaret viser i tillegg at stedene er resultat av *sosiale konstruksjoner*, det vil si meninger, tanker og følelser som folk har til stedet. Hvem og hva som er med på sosialt å konstruere et sted leder frem til at det også kan finnes ulike *stedsinteresser*. Svarene indikerer at folkene som bor der både skaper selv, og er brukere av teknologi, bygninger og infrastruktur knyttet til aktivitetene på stedet, slik det i bakgrunnskapittelet fremgår av øyfjordsamfunnenes bruk av fiskebåter, etablering av kai, fiskebruk, post og butikk og utbygging av infrastruktur som veier, vann, elektrisitet og boliger. Alle de fysiske elementene på et sted, både de som er i naturen og de som er skapt av sosiale praksiser, utgjør et steds materialitet. I vid forstand utgjør et steds materialitet alt det ikke-menneskelige, som igjen virker tilbake på de sosiale praksisene og er med på å skape stedet. Eksempler på dette finner vi med skreiens vandringer, og svingningen i bestand hos ulike fiskearter og i motorens inntog i øyfjordflåten. Men materialitet i danningen av kunnskap om sted er ikke uproblematisk. Derfor, når jeg skal gjøre rede for det teoretiske grunnlaget for hvordan sosiale praksiser, sosiale konstruksjoner og stedsinteresser innvirker på utviklingen av et sted, må det også omfatte en vitenskapsteoretisk drøfting av materialitet.

2.1 Forståelse av sted som sosiale praksiser

Det teoretiske grunnlaget for sted som arena for sosiale praksiser har sitt utspring i filosofen Heideggers (1889-1976) tanker om at å være til, som i å være menneske, handlet om å være til et sted (Cresswell, 2009). Det å være et sted handlet om mer enn å være bosatt et sted i verden, det handlet også om at man bygget sin verden. Det å bygge sin verden beskrives av Heidegger ut fra bildet av bønder som etablerer seg i nye landskap og er selvforsynte. Det plasserer menneskene i naturen og skaper en slags ideell bosettingsform knyttet til jorden,

eiendommer og historiske røtter (Cresswell, *ibid*). Noe av den samme hyllesten til mennesket i naturen finnes i forfatteren Knut Hamsuns (2002) bok "Markens grøde". Idealet om mennesket som rotfestet til steder bidro til å skape bildet av det autentiske mennesket og de autentiske stedene. Det representerer et syn på mennesker som blir problematisk i forhold til alle som lever uten jordfestede røtter. Som eksempelvis sigøynere, jøder, nomader og egentlig alle som i dag velger å leve urbane liv (Cresswell, *ibid*). Både Hamsun og Heidegger ble etterhvert koblet til nazistiske sympatier (Cresswell, *ibid* og Henden, 2008).

Naturtilnærmingen som leder til dette mildt sagt uheldige synet på menneskegrupper, hører med til materialitetsproblemet. Bakgrunnen finnes i det naturvitenskapens historiske ståstedet. Der blir naturen betraktet som noe forutbestemt og uforanderlig, adskilt fra mennesket og menneskelige aktiviteter. Cresswell fremholder at kunnskapen om det materielle stedet som består av fysisk areal, med dets natur og naturressurser, ut fra dette blir betraktet som predominant, objektiv og sann, i motsetning til kunnskapen om mennesket og menneskelige aktiviteter som ble betraktet som pseudovitenskap. Verden og menneskene i verden ble sett på som objekter, og ikke som subjekter (*ibid*).

Innenfor fag som sosiologi og sosialantropologi ble det tatt et oppgjør med dette jordfestede menneskesynet tidlig på 1960-tallet. I de sosialantropologiske studiene av prosessene som skaper samfunn, ble det lansert perspektiver som tok hensyn til folks verdier og normer gjennom en tredeling av kognitive, økologiske og strategiske parameter (Barth 1966 og Brox 1972). For de tradisjonelle geografene var den ensidige materielle orienteringen den rådende forståelsen som lå til grunn for kunnskapsproduksjonen om steder, men på 1970-tallet begynte samfunnsgeografer å ta til orde for at denne vitenskapelige tilnærmingen, basert på bøker, kart og strukturerte feltstudier, ikke fanget opp hvordan det egentlig var for mennesker å høre til og leve sine liv et sted (Tuan, 1977). Ved å sammenligne regioner eller steder fremkom det ikke bare landskaps- og naturressursforskjeller, men også særegne kulturuttrykk i matretter, klær, arkitektur og så videre. Det gav grobunn for å argumentere med at mennesker skaper mening i sine tilværelser gjennom erfaringer (Cresswell, *ibid*). Brox (1966) bidrar til denne endrede forståelsen ved å vise hvordan folk langs kysten i Nord-Norge selv organiserte husholdsøkonomien med kombinasjonsbruk i distriktene, til tross for at den norske politikken på dette tidspunktet la opp til sentralisering og økt velferd i byer.

Gjennom menneskenes håndtering av naturen og ressursene som var tilgjengelig, etablerte det seg særegne og identifiserbare mønster av folks daglige aktiviteter. Sted ble betraktet som

setting for folks hverdagsliv. Denne tilnærmingen argumenterer for at de sosiale praksisene har betydning for forståelsen av sted. Lefebvre (1991) bidrar til dette gjennom å tolke sosiale praksiser som et sosialt rom bestående av både det fysiske og det sosiale, i gjensidig relasjon til hverandre. Den sosiale praksisen kommer som resultat av en samproduksjon mellom det mentale og fysiske (Hansen og Simonsen, 2004). Berger og Luckmann (1966) fremholder dette poenget med å peke på at folk både er skapere av samfunn og at de skapes av samfunn.

I dag bruker samfunnsgeografer flere beskrivelser av sosiale stedspraksiser, slik som settinger og målestokk for folks daglige aktiviteter og interaksjoner (Castree, 2009), eller som en materiell form der steder blir formet av folk og kan analyseres som samling av ting, og materialiserte sosiale prosesser (Gieryn, 2000), eller som empiriske konstruksjoner der folk fabrikkerer sine daglige liv i konstruksjonen av hus, biler, båter, mobiler og så videre (Thrift, 2009). Felles for disse er at de i all hovedsak, dog i litt ulike varianter, anerkjenner de sosialene praksisene sin materialisering av stedet. Det vil si de bygningene og fysiske strukturene som praksisene skaper. De har imidlertid litt forskjellig syn på sted som fysisk og geografisk lokalitet. Gieryn og Castree har oppfatning av sted som henholdsvis en flekk på kartet, eller et spesifikt punkt på jordens overflate, beskrevet som geografisk lokalitet eller stedslokalitet. Thrift velger på sin side å se dette i lys av hvordan sted med sin materialitet, av natur, folk og ting, virker fysisk inn på menneskene og kroppsliggjøres via bevegelse og sanser. For Thrift er det imidlertid klart at steds-materialiteten, både den natur- og menneskeskapte, virker inn på de sosiale praksisene for et sted, mens Castree og Gieryn på et vis unngår å ta stilling til akkurat dette. Røe og Vestby (2012) er på linje med Thrift (ibid) når de peker på hvordan et steds materialitet og romlige elementer veves inn i sosiale praksiser, men ingen av disse tar stilling til hva dette betyr for kunnskapsproduksjonen og synet på sted i lys av materialitetsproblemet. Med tanke på betydningen torskefisket har for bygdene i Øyfjorden er det vanskelig å unnlate å se at fisken som naturressurs har aktiv kapasitet til å skape historie og geografi, selv om den er ikke-menneskelig. Dersom skreien ikke hadde hatt som vane å vandre inn til kysten for å gyte, er det tvilsomt at det hadde eksistert bosetting i Øyfjorden.

For å forstå betydningen de sosiale praksisene har for utviklingen i Øyfjorden, vil det analytiske fokuset som springer ut av teorigrunnlaget og drøftingen ovenfor, innebære et ståsted der både den menneske- og naturskapte materialiteten ses som flettet inn i sosiale praksiser. Det innebærer at menneskeskapt materialitet i form av infrastruktur som vei og

bygninger, og naturens materialitet i form av fisk, vær og vind, ses som innflettet i sosiale praksiser, og ikke som premisser utenfor sosiale aktiviteter. Analysefokuset er på stedsbruk i vid forstand, og på stedsbrukere som er innvevd i stedsmaterialitet. Det er erkjennelsen av menneskers evne til å skape hverdagsliv og praksiser som gjør det nødvendig å undersøke hvordan sosiale konstruksjoner innvirker på hva som skaper et sted.

2.2 Forståelse av sted som sosiale konstruksjoner

Samfunnsforskning som går ut på å identifisere steders sosiale praksiser ved å lete etter mønster av stedsvaner, kan komme til å betrakte disse som normative konstruksjoner (Cresswell, 2009). Det vil si at noen av de sosiale praksisene blir betraktet som mer naturlige, "riktigere" og åpenbare enn andre. Praksisene utenfor normen får ikke være en del av stedet og stedsidentiteten. Med dette blir stedet og stedsidentiteten betegnet som noe autentisk, stabilt og fast (ibid). Dette kan lede til et ekskluderende menneskesyn, på linje med det den jordfestede stedsmaterialiteten representerte, men denne gangen som resultat av vektleggingen på normative konstruksjoner. Fra rundt 1970 utviklet det seg imidlertid stadig flere kritiske røster fra sosialantropologer, samfunnsgeografer, feminister og post-strukturalister, som tok til orde for at dette var et for begrenset, ekskluderende og statisk syn (Barth, 1969, Hylland Eriksen, 1998 og Cresswell, ibid). De avdekket steder som aldri syntes å være ferdigkonstruerte og stadig var gjenstand for transformasjoner. De fanget opp at steder bestod av konkurrerende stedsidentiteter, eller stedsidentiteter som stadig ble utfordret og var gjenstand for endringer. Ut fra dette måtte folk betraktes som meningsbærende og aktive konstruktører, og ikke minst stadige rekonstruktører, av sine liv og de stedene de utfoldet seg på. De var ikke rotfestet hverken i stedsmaterialiteten eller i ensidige identiteter, men de var dynamiske og i stadig endring. Castree (2009) støtter dette synet ved å peke på at variasjonen av ulike stedstilknytninger og stedsidentiteter gjør det umulig å snakke om autentiske stedsoppfatninger. Øyfjorden har vært preget av mange og ulike, både fjerne og nære stedstilknytninger, blant annet gjennom aktiviteter og relasjoner som den tidlige eksporten av fisk har lagt grunnlag for.

Dette nye synet på folks evne til å konstruere sine egne liv får også vitenskapsteoretiske konsekvenser. Det får frem at all kunnskapsproduksjon blir til gjennom menneskelige tolkninger og kategoriseringer, og at naturvitenskapene ikke er noe unntak. Torsk er fisk, men den er også skrei, nordøstarktisk torsk, og noen ganger hvitfisk sammen med sei og hyse. Det er menneskene som skaper disse natur-kategoriene alt ettersom hvordan det inngår i ulike

kunnskapsproduksjoner og ulike sosiale praksiser. Naturvitenskapen består også av modeller og forenklinger som er sosialt konstruerte (Holm, 2000). Konstruksjonsforståelsen gjør likevel ikke at de to vitenskapene kommer nærmere hverandre. Naturvitenskapene og samfunnsvitenskapene blir værende i hver sine hjørner (Bakker og Bridge, 2006). Årsaken til det ligger i det uløste materialitetsproblemet. Naturvitenskapene kan fortsatt argumentere med at forskning på natur må skje på naturens premisser, for å unngå å miste av syne begrensningene og mulighetene som ligger i naturressursene. Ensidig sosialt og kulturelt fokus kan komme til å legge vekt på konsum som tapper bærekraften eller forurenser. Det kan i tillegg ta utgangspunkt i sosiale praksiser som anses som naturlige, tradisjonelle og stabile, med den følgen å tape av syne utviklingsmuligheter og nye driftsformer.

Samfunnsvitenskapene kan på sin side peke på historikken i fiskeriforvaltningen på 1990-tallet, og de fatale følgene den var i ferd med å skape for kystsamfunnene. Fisk er ikke en ressurs uten fiskere. Den vitenskapsteoretiske todelingen mellom naturvitenskapene og samfunnsvitenskapene illustreres godt av fiskeriforvaltningen. Holm (ibid) peker på fiskeribiologenes insistering på ressursforvaltning som forvaltning av fisk, arter og marine økosystemer, mens samfunnsvitere derimot insisterer på ressursforvaltningen som forvaltning av mennesker, kultur og samfunn. De to vitenskapene havner på hver sin forvaltningsløsning fordi de baserer seg på forskjellige forestillinger om ressursbrukeren. Der biologene ser fiskeren som individualist uten evne til å tenke kollektivt, og som en logisk følge av det vil overbeskatte naturressursen (Holm, ibid), ser samfunnsvitenskapene en fisker som er i stand til å organisere bærekraftig høsting lokalt på bekostning av egen vinning, en selveiende kystkulturbærer (Brox, 1966, Holm, ibid, Dietz m.fl. 2001). I tillegg til å basere seg på hver sin forestilling av fiskeren, har de også ulike fortellinger om konsekvensen av de to forvaltningstilnærmingene. For fiskeribiologene vil den uregulerte fiskeressursen ende i utraderte fiskebestander, med andre ord, i en tragedie (Hardin, 1968). Samfunnsvitenskapene vil hevde at det like godt kan ende lykkelige i bærekraftige løsninger, det vil si, i en komedie (Bjørnå, 1993, Jentoft, 1998, Dietz m.fl. ibid).

Tilsvarende forestillinger eller bilder finnes i forståelsen av sted. Stedsbilder som sosiale konstruksjoner springer ut fra samme teoretiske grunnlaget som forståelsen av steder som sosiale praksiser. Erkjennelsen om at mennesker skaper mening i sin tilværelse basert på erfaringer, leder videre til erkjennelsen om at steder og stedsidentiteter ikke er statiske, ensidige og autentiske, men mangfoldige og dynamiske. Steder består av ulike stedsidentiteter men også av ulike stedstilknytninger, som nødvendigvis ikke er stedsbundet (Castree, ibid).

Selv om det fortsatt er regioner som ikke er like preget av økt globalisering (Massey, 1991), gir utviklingen generelt en økende mobilitet i form av flyt av mennesker og meninger, gjennom lettere kommunikasjons- og transportløsninger (Elliot og Urry, 2010). Det gjør at man også i økende grad kan tenke om steder som en flyt av ulike identiteter, flyt av materialitet i form av varer og tjenester og flyt av samfunn som nødvendigvis ikke hører til på bestemte lokaliteter (Thrift, 2009). Disse erkjennelsene gjør at forestillingen om sted endrer seg og analyseres på nye måter. Castree beskriver den tidligere stedsforståelsen av autentisitet og ensidige identiteter som et bilde av steder lik brikker i en mosaikk, der selvstendige deler sammen danner et større bilde. I det nye bildet han presenterer fremstår stedene som koblingspunkter i større globale nettverk, der koblingene ikke bare går til andre steder men til andre stedsidentiteter og andre relasjoner. Bildet gjør sted til mer enn det som er innrammet i grenser og rotfestet i lokale praksiser og materialiteter. Det gjør at steder betraktes som “glokale”, det vil si både globale og lokale (ibid).

Massey (ibid) er bidragsyter til dette synet ved å fremholde at steder skapes gjennom kontakten med resten av verden, og at denne konstruksjonen handler mer om nettverkskoblinger enn om røtter. Dette står på et vis i motsetning til Brox (1966) som riktig nok peker på at steders økonomiske systemer endres via kontakt med omverden, men hvor utgangspunktet likevel er et syn sted som internt og autentisk, med normative mønster og identiteter. For Castree er det slik at stedsbilder og stedsidentiteter overlever på grunn av, og ikke på tross av, ekstern innflytelse. For Øyfjorden kan dette eksemplifiseres og problematiseres med relasjoner til kjøpere av fisk fra flere ulike land, over en lang tidsperiode. Disse landenes økonomiske og matkulturelle svingninger har vært og vil fortsatt være potensielle påvirkere av aktiviteter i Øyfjorden.

Det unike med Øyfjorden er den gode tilgangen til kvalitetsfisk. Denne unikheten bekreftes hver gang portugisiske importører handler inn saltfisk nettopp fra Øyfjorden. Massey etterlyser på linje med dette en global oppfatning av det lokale, det vil si en oppfatning hvor det lokale stedet konstrueres av både ekstern og intern mobilitet (ibid). Det innebærer at både interne og eksterne nettverkskoblinger er med på å skape sted og stedsidentiteter. Men, og dette er viktig å merke seg, skapingen skjer ikke før de blir konstituert, det vil si delt av flere. Thrift (ibid) stiller nettopp spørsmålet om hvorfor det er slik at noen stedsbilder får dominere over andre, og om det da ikke er fare for å gi tilgang til noen stedskonstruksjoner, mens andre stenges ute. Drøftingen av fiskeribiologenes og samfunnsvitenskapenes forestilling om

fiskeren viser nettopp den kraften som ligger i bilder, metaforer og fortellinger som verktøy for den sosiale konstruksjonen ved at de appellerer til tanker, følelser og meninger. På samme måte som vitenskapene har konkurrerende forestillinger om hvordan man skal forvalte fiskeriressursene, baserer den sosiale stedskonstruksjonen seg på at det finnes ulike forestillinger om hva som er riktig eller formålstjenlig i forhold til et steds utvikling. Personer i dominerende samfunnsfunksjoner kan bli formidlere av “makrofortellinger” som utfordres av “mikrofortellinger” fra grupper på den andre siden, utenfor de dominerende funksjonene (Moldenæs, 2006). Makrofortellingene kan materialisere seg i gentrifisering og arkitektoniske flaggskipkonsepter der intensjonen er å markedsføre og selge steder (Røe og Vestby, 2012). Eller de kan materialisere seg i bevaring av det ekte og autentiske stedet (Cresswell, 2009). Konstruksjonstilnærmingen fjerner ikke faren for at stedskonstruksjoner kan stenge ute grupper, eller tape av syne stedsdynamikk i søken etter det autentiske, men det gir mulighet til å forstå hvordan bildene og fortellingene er med på å ikke bare konstruere, men også å konstituere et sted. Det analytiske fokuset for å forstå sosiale konstruksjoner er rettet mot stedsbilder og stedsfortellinger som både rommer stedsbrukerens følelser, meninger og forståelser og hvordan disse materialiserer seg (Gieryn, 2000, Røe og Vestby, *ibid*).

Konstruksjonstilnærmingen viser at forestillingene de bygger på kan gi og ta makt, og med det gi rom for en stedspolitikk som er med på å forme stedet. Det er på tide å gå dypere inn i det teoretiske grunnlaget for å forstå steder i lys av makt og ulike stedsinteresser.

2.3 Forståelse av stedsinteresser – det relasjonelle stedet

Det relasjonelle stedet bygger på forståelsen av sted som omfatter ulike stedsidentiteter, preget av stedsmobilitet og dynamikk (Massey, *ibid*). Det er selve synet på sted som endrer konstitueringen av makt (Thrift, *ibid*). Stedsmakt kan ikke betraktes som styring og kontroll, dersom synet på sted som fastlåst og autentisk er forlatt. Det innebærer at når synet på sted, som mobilt og dynamisk blir delt av flere, blir også makten som driver stedsutviklingen tilsvarende distribuert. Sted kan ikke lenger betraktes som utviklet av noen få personer i dominerende samfunnsfunksjoner (Moldenæs, 2006), men av mange ulike og spredte relasjoner (Massey, *ibid*). Makten til å utvikle stedet ligger ikke bare i de lokale praksisene og konstruksjonene men også i de globale relasjonene, som det vil være tilnærmet umulig å styre eller ha kontroll over. Dette skaper frykt for konstruksjon av identitetsløse steder, eller ikke-steder. Eksempler på dette finnes i de stedauhengige virksomhetene som Disney World og McDonalds representerer. De har sin plassering på en lokalitet men fremstår likt, hvor som

helst i verden (Cresswell, *ibid*). For Massey åpner imidlertid mobiliteten, og globaliseringen, synet på hvordan steder blir unike som resultat av tilfeldige kombinasjoner av globale og lokale relasjoner. Disse relasjonene skaper flere lag av unike koblinger opp gjennom historien (*ibid*). Det er koblingene og historien som gjør stedet unikt. Når sted betraktes som en prosess som skapes gjennom kontakten med omverden, blir det ikke lenger nødvendig å forholde seg til stedsgrenser eller “utenforhet” (*ibid*). Mobilitetssynet med de unike relasjonene og historiske koblingene gjør det mulig å betrakte et sted som unikt og ulikt alle andre, uten dermed å komme i fare for å lenke det til fastlåste og ekskluderende autentisitetssyn. For Massey blir steder skapt av bestemte sammenkoblinger av sosiale relasjoner, som møtes og flettes sammen på en bestemt lokalitet. Stedene blir unike som resultat av sin forskjellighet og sine mangfoldige relasjoner. Castree (2009) deler dette synet ved å fremholde at steder både er forskjellige og sammenkoblet gjennom gjensidig avhengighet. For ham er det unike ved stedet både årsaken til, og resultat av, at det har globale relasjoner. Dette synet gjør det mulig å betrakte Øyfjorden som unik, med sin geografi og historikk i tilknytning til skreifisket, som igjen har koblet Husøy og Fjordgård til resten av verden gjennom eksport av fisk. Det har også koblet Øyfjorden til de ulike kunnskapsprodusentene om fisken som ressurs, fangstfolk og fangstteknologien.

Selv om teoretikere som Massey, Castree og Thrift har forlatt synet på sted som fastlåst og autentisk, og erstattet det med et prosessuelt og relasjonelt stedssyn, finnes det likevel ledende teoretikere med et annet ståsted. Lefebvre (1991) beskriver sted forstått som rom for stedsbrukere på den ene siden, og rom for samfunnets dominerende sosiale relasjoner på den andre siden (Røe og Vestby, *ibid*). De dominerende sosiale relasjonene konstruerer stedsforståelser og kunnskaper som nødvendigvis ikke er delt av stedbrukerne. De materialiserer seg i vitenskap, planlegging, bygninger og arkitektur som tvinges igjennom med mindre utøverne av hverdagslivet klarer å mobilisere motstand. (Hansen og Simonsen, 2004). Delingen mellom naturvitenskapene og samfunnsvitenskapene illustrerer Lefebvres poeng. Til tross for at de sosiale praksisene, den sosiale konstruksjonen og betydningen av materialitet er kjent, holder de fortsatt til i hver sine hjørner.

Bakker og Bridge (2006) drøfter spørsmålet om hvorvidt det er mulig å tenke om materialitet som både fysisk og kulturelt. De ønsker å restituere ressursgeografi som fag på en måte som bygger bro over det menneskelige og det fysiske. Jentoft (2013) deler også synet på viktigheten av å fokusere på naturressurser og folks naturbruk for å forstå stedsutvikling, uten

at han dermed underkjenner betydningen av forskning på årsaker til folks atferd. Folket i Øyfjorden gir naturen stor makt fordi de ser seg avhengig av fiskeriene, og har skreiens vandring som historisk eksistensielt bakteppe. Bakker og Bridge tar til orde for at det er nødvendig å anerkjenne den produktive kapasiteten til det materielle, samtidig som man tar høyde for at det foregår både en sosioøkonomisk produksjon av natur, og en diskursiv konstruksjon av natur. Det vil si produksjon som følge av både sosiale behov og økonomiske motiv, og konstruksjon i form av hvordan natur omtales. Løsningen de presenterer er å betrakte materialitet som nedfelt i det sosiale på samme måte som Polanyi (1944 og 1957) gjorde for det sosiale i forholdet til økonomi. For Bakker og Bridge (ibid) er naturen nedfelt i kroppsliggjort naturbruk og i tekster, og hybrider bestående av kombinasjonen mennesker og materialitet. Med et relasjonelt og distribuert syn på materialitet vil det analytiske fokuset handle om å avdekke tilsynelatende permanente og stabile fortolkninger, og få frem konkurrerende syn på materialiteten (ibid).

Holm (2000) benytter aktør-nettverksteori (ANT) for å overskride dikotomien mellom natur og samfunnsvitenskapene i fiskeriforvaltningen. Han fremholder at ANT gir anledning til å undersøke hvordan homogene nettverk etableres og stabiliseres og hvilke aktører som inngår. Men aktørene gis ikke makt i form av særegne identiteter, de forstås kun som resultater av de nettverkene de inngår i (Holm, ibid). Bakker og Bridge (ibid) hevder at den konvensjonelle forståelsen av prosess og globalisering lager konsepter og abstraksjoner som ødelegger for den nedfelte tanken. I deres analyse kritiseres ANT-tilnærmingen for å skape et vokabular som skaper distanse og ikke får frem hva som ligger bak nettverkskoblingene, spenningene og motsetningene som gjør koblingene usikre. De får frem at materialitet både blir levendegjort gjennom ulike sosiale praksiser og at naturen er med på å skape bestemte sosiale praksiser. Den samme naturopplevelsen tolkes ulikt ut fra forskjellige sosiale praksiser. Eksempler på dette er hvordan styggeværet på yttersiden av Senja blir betraktet som eksotisk og spennende for en turist, mens det representerer landligge og kjedsomhet for fiskeren.

Materialitet i form av naturressurser er også med på å skape bestemte praksiser. For eksempel har olje- og gassutvinning et helt annen krav til avansert teknologi enn fiskeriene, selv om moderne fiskebåter ikke er teknologisinker. Bakker og Bridge forstår koblingen mellom naturen og det sosiale som en samproduksjon av sosio-natur. Ved å se naturen både som resultat av, og skaper av, de ulike sosiale relasjonene den inngår i, vil kraften eller makten som ligger i naturen, bli distribuert på ANT-vis. For folket i Øyfjorden trenger ikke naturen å

gis makt i form av essens eller fast form, men den kan sees i lys av de nettverkene den inngår i. Sett i lys av Massey vil mobilitet og globalisering kunne bidra til maktdistribusjonen ikke bare av stedsinteresser, men også i forhold til materialitet og natur. Mobilitet og globalisering åpner for nye nettverkskoblinger og dermed også for nye muligheter. Stabile nettverk og koblinger gir eksempelvis fortsatt tørrfisk- og klippfiskeeksport, som har eksistert i århundrer og som fortsatt er en del av livet i Øyfjorden. Nye heterogene nettverkskoblinger, gjennom økt mobilitet i kunnskap og kommunikasjon, vil kunne gi nye muligheter i nye markeder, med nye arter som kråkeboller og sjøpølse og utnyttelse av restråstoff for å lage marine ingredienser.

Aarsæther og Brændholdt (2001) har analysert mestringsstrategier for perifere, naturressursavhengige samfunn i nord. Mestringsstrategien de peker på går i korthet ut på å benytte mulighetene som ligger i nye nettverksrelasjoner, slik at man ikke ensidig er prisgitt politiske føringer, men kommer i en posisjon som medprodusent av stedsutviklingen. I følge Massey er ikke steder en ting, men en prosess. Ordene kan lånes om forståelsen av natur. Natur og naturressurser er ikke bare faste ytre gjenstander, men fenomener som er gjenstand for menneskelige kategoriseringsprosesser. Globalisering og mobilitet vil kunne bringe inn ulike praksiser og ulike konstruksjoner på grunnlag av sosio-natur, som virker inn på naturprosessen, og fortsatt bevarer stedet unikt i forhold til andre steder. For Massey er det den bestemte miksen av lag på lag med historiske relasjoner som gir unike sammenkoblinger, og som gjør at det eksakt samme ikke kan oppstå andre steder. Relasjonene kan være både interne og globale. Med Bakker og Bridge åpnes det også en mulighet for å føye til materielle relasjoner i den unike miksen. På samme måte som Massey får frem at effekten som leder til et maktdistribuert sted, på grunn av mobilitet og globalitet, er betinget av at tilnærmingen er delt av flere, peker Bakker og Bridge på at den nedfelte sosio-naturen betinger konstituering i relasjonene den inngår i. Det går ikke an å spille fotball dersom en av spillerne insisterer på å beholde ballen. Da ryker koblingene i nettverket og makten blir sentralisert rundt spesifikke og statiske konstellasjoner. Eksempelvis når fiskeribiologene fortsatt insisterer på å beholde på ballen gjennom å forvalte fisken og ikke ser fiskerne og fiskerisamfunnene som en del av nettverket den inngår i, eller at samfunnsvitenskapelige tilnærminger holder på ballen ved å insistere på å forvalte samfunnene og menneskene, uten å se hvordan naturen er nedfelt i sosiale praksiser. Det å være i en koblet relasjon i et nettverk er i seg selv ikke nok for å sikre utvikling og maktdistribusjon. Nettverket må være åpent i forhold til alt og alle som virker inn på stedet. Granovetter (1973) eksemplifiserer dette med hvordan et italiensk lokalsamfunn i

Vest-Boston ikke lykkes med å organisere seg i forhold til byfornyningen, nettopp fordi de inngikk i homogene lukkede nettverk der lite informasjon og kommunikasjon fikk flyte gjennom koblingene. Den samme informasjonen ble gjentatt mellom de samme personene. Granovetter fremholder at de interne båndene som skaper disse homogene og lukkede nettverkene er sterke, for sterke til å sikre informasjonsflyt. Sterk ledelse og effektiv flyt av informasjon skapes i nettverk med svake koblinger. Styrken til å lage fungerende utoverrettede fellesskap og effektive organiseringer ligger i nettverk med svake bånd.

Forståelsen av stedsutvikling i lys av ulike stedsinteresser og makt, innebærer et teoretisk ståsted som bygger på synet av sted som relasjonelt og prosessuelt. Utgangspunktet er å studere nettverk og hvordan disse er sterkt eller svakt koblet, homogene eller heterogene. Videre undersøkes det om nettverkene er åpne eller lukket i forhold til like og ulike interesser, allianser og maktrelasjoner som utspilles i politiske og økonomiske prosesser, men også i forhold til natur. Sted og utvikling blir betraktet både som arena for, og resultat av, sosiale og diskursive praksiser (Røe og Vestby, 2012), og som arena for, og resultat av, relasjoner av sosio-natur (Bakker og Bridge, *ibid*). Bakgrunnskapittelet beskriver fiskerisamfunn i stadig endringer og tilpasninger til fisken, teknologien og markeder. Den teoretiske gjennomgangen bygger opp under denne dynamikken, men den viser også endringer som øker i takt med økt globalisering og økt mobilitet. Dynamikken som ligger i den prosessuelle tilnærmingen for steder som er så tett koblet til en levende naturressurs, krever en grundigere teoretisk refleksjon.

2.4 Forståelse av stedsdynamikken i fiskeriavhengige samfunn

Bakker og Bridge peker på at enkelte egenskaper i den materielle verden kan være bemerkelsesverdig stabile, men ikke upåvirkelige av ustabiliteten i tekstuelle konstruksjoner. Et eksempel disse forfatterne nevner er diamanter som over flere århundrer er blitt oppfattet som det ultimate symbolet på kjærlighet. Etter å ha blitt gjenstand for ustabiliteten som tekstuelle konstruksjoner skaper oppfattes de nå som bloddiamanter, assosiert med krig og konflikt (Le Billon, 2008). Noe lignende kan skje med fiskeriene.

Det tradisjonelle skreifisket utenfor Lofoten og Senja har vist en bemerkelsesverdig stabilitet, men står i samme fare for ustabilitet som diamanterne. I dag betraktes villfanget fisk fra arktiske hav som noe rent, helsebringende og eksklusivt. En av de store utfordringene med matproduksjon av ville arter er imidlertid mangelen på kontroll av hva de spiser. Dersom det

arktiske rene blir omskrevet til miljøgifter, radioaktive utslipp og oljeforurensning, er det ingen tvil om at det får betydning for fisken som ressurs. Dette illustrerer den komplekse dynamikken som ligger i at fiskeriene er koblet til et globalt marked. Den globale dynamikken handler ikke bare om at Øy fjorden blir påvirket av interne svingninger i økonomi og matkultur i de landene fisken selges til, men at påvirkningen også kommer som følge av hvordan fisken og naturen den ferdes i, er tekstlig konstruert av de globale aktørene. De to ressursgeografene Bakker og Bridge peker på at det er nødvendig å skille mellom flere typer materialitet, og fremholder at natur både består av døde og levende organismer, og ulike grader av dynamikk. Døde materialer som olje og mineraler kan skape en relativ stabilitet som enten kan endres plutselig som resultat av nye tekstuelle konstruksjoner, lik det eksemplet som bloddiamantene viser, eller som resultat av at ressursen er brukt opp. Levende organismer derimot har sine egne liv, utenfor menneskelig kontroll, og skaper konstante endringer og stadige overraskelser. Eksempler på dette fra fiskeriene finnes i silda og makrellens endringer i vandringsmønster. Disse endringene er det vanskelig å forstå eller forutse, både for fiskere og forskere. Selv om torsken har et mer stabilt vandringsmønster klarer den likevel å overraske. Den raske bestandsøkningen fra 1990 til 1993 klarte hverken fiskere eller fiskeribiologene å forutse. Intensjonen om å skape stabilitet i torskefisket ved å la være å endre det totale uttaket mer enn 10 prosent måtte justeres i 2009 da bestandsestimatene måtte oppskrives (Dreyer og Bendiksen, 2010). Vanskelighetene med å estimere bestanden kan skyldes forskjell i årsklasser, beite, havtemperaturer og variasjoner i andre arter som konkurrerer om beite. Resultatet ble uansett at i 2009 ble det totale uttaket av torsk økt med 20 prosent fra året før (ibid). I 2013 ble det satt rekord med et torskeuttak på 1 million tonn, en økning på over 30 prosent. I 2009 var kvoteøkningen med på å redusere den negative effekten av finanskrisen for flåten, mens økningen i 2013 skapte sprenget mottak på land, lavere kvalitet, oversvømte markeder og priskollaps. Det er med andre ord vanskelig å forutse hvordan reguleringene vil slå ut markedsmessig. Ressursuttaket av fisk blir ikke bare preget av den ustabiliteten som følger av at det er snakk om en levende organisme, men det preges også av at modellene som ligger til grunn for bestandsestimeringen endres og justeres. Også de måtene ressursuttaket er innrettet på skaper ustabilitet gjennom endret fangstteknologi for fartøy og fangstredskaper.

Øy fjorden, som del av et globalt nettverk knyttet til den langvarige historiske fiskerieksperten, har lenge hatt høy grad av dynamikk knyttet til marked- og produktendringer. Fisken som levende organisme skaper endringer i bestandsmodeller og ny

utvikling i fangstteknologi. Både den globale markedskoblingen, bestandsmodellene og fangstteknologien er med på skape stedsdynamikk. Økt globalisering og mobilitet vil gi ytterligere fart i stedsdynamikken. Det gjør at tolkningen av det prosessuelle og relasjonelle stedet innebærer en analyse av hvordan samfunnene takler de langvarige endringene, og hvordan de håndterer mulighetene og utfordringene som ligger i den konstante dynamikken disse samfunnene har vært, og fortsatt er, utsatt for. Det finnes en rekke bidrag fra forskningsfeltet som tilfører kunnskap om mestringsstrategier for utkantstrøk i nord, i møte med dynamikk. Forskningsbidragene bruker ulike begreper for å beskrive stedsdynamikk som skaper behovet for mestringsstrategier. Stedsdynamikk omtales som transformasjon, utvikling, turbulens, eller endring, og retter seg både til mestring av dynamikk som påvirker langsomt og gradvis, men også mer hurtig og kortvarig. Eksempler på de langvarige påvirkningsprosessene er knyttet til økende grad av globalisering og mobilitet, mens de mer hurtige og kortvarige endringene kan handle om å håndtere en sesong med dårlig vær når vinterfisket av skrei egentlig skal foregå. Forskningsbidragene retter seg også til ulike nivå i samfunnene. Noen retter seg mot et mer overordnet samfunnsnivå, mens andre går inn i enkelte av de økonomiske enhetene man finner i fiskeriavhengige samfunn, som husholdet og fiskebrukene. Felles for forskningsbidragene er at de gir viktige bidrag til å forstå stedsutviklingen i Øyfyorden, når den etterhvert skal analyseres nærmere.

2.5 Bidrag fra forskningsfeltet - mestringsstrategier i nord

Nilsen (2011) bidrar til kunnskap om mestring av dynamikken som preger lokalsamfunn gjennom en komparativ samfunnsanalyse. Han sammenligner utviklingen langs kysten av Vestlandet med utviklingen langs kysten i Nord-Norge. Analysen avdekker at lokal organisering på Vestlandet hadde avgjørende betydning for at det regionale næringslivet ble diversifisert. Det ble utviklet nye næringer blant annet innen maskin og verftsindustri som var på plass når de etterhvert fikk drahjelp fra voksende sjøfarts- og petroleumssektor. Ved hjelp av historikeren With- Andersen (1997) peker Nilsen på at Vestlandet var preget av et produksjonsopplegg der ny verftsindustri utviklet et tett og fleksibelt samspill med markedet. I Nord-Norge derimot, forble fiskeriene den dominerende næringen, mye fordi tilgangen på fisk er så god. I sammenligningen med Vestlandet finner han også at fremveksten av lokal markedskompetanse i Nord-Norge ble hemmet av eksportloven og av utbredt fjerneie i fiskeindustrien. Han peker i tillegg på en kulturell påvirkningsfaktor som han mener har hatt betydning. I Nord-Norge har det eksistert en streng utøvelse av sosialistiske likhetsverdier som har forhindret fremveksten av stedlig entreprenørskap. Dette sammenlignes med

pietistiske holdninger på Vestlandet, som skaper grunnlag for kapitaloppsamling og stimulerer til investering i produksjonsliv. Med å peke på den rollen kapitalen spilte for utviklingen på Vestlandet leder Nilsen (ibid) oppmerksomheten mot økonomiens betydning. Nilsen får støtte i dette synet fra en av intervjupersonene fra Husøy; "Det viktigste for utviklingen her er at man tjener penger!" (intervjuperson y8). Økonomien får betydning for stedsutvikling gjennom dynamikken som skapes ved at både muligheter og begrensninger oppstår. I det ligger det både makt og avmakt.

Aarsæther og Bærenholdt (2001) bidrar også til kunnskap om mestring av dynamikk gjennom en samfunnsanalyse. De ser på interaksjonen mellom statlige velferdsregimer, økonomiske enheter og lokale strategier, og hvordan dette gir grunnlag for å skape organisasjonsformer som er fleksible. De peker ut tre refleksjonsområder for å skape utvikling og vekst i perifere, naturressursavhengige regioner. Det første er identitetsbygging der den globale og lokale identitetsdanningen reflekteres i diskursene. Det andre området er nettverksbygging, og handler om nettverk som overskrider grensene for institusjonaliserte sosiale felt. Det tredje og siste området er innovasjon som omfatter endringsprosesser i økonomiske strukturer, som inkluderer nye løsninger som svar på dynamikken globaliseringen gir. Organiseringen av husholdet vil være et eksempel på en slik økonomisk struktur.

Nilsen (1996 og 2001) går grundigere inn i analysen av hushold som økonomisk enhet. Han betrakter stedsdynamikken i lys av utfordringene som ligger i de stadig hurtigere endringene innenfor politikk, marked, konsumtrender og globalisering i omgivelsene til perifere områder. Han fremholder at dette øker behovet for fleksible arbeidsorganiseringer, av den typen han finner i Nord-Troms på 1980-tallet. Der tilpasset medlemmene i husholdet seg til hverandres yrker slik det ble mulig å gjøre nye kombinasjoner ved skiftende behov, til forskjell fra å spesialisere seg innenfor bestemte yrker med ensidige langsiktige yrkeskarrierer som siktemål. Nilsen (1996) definerer husholdsorganiseringen ved hjelp av Højrup (1983), som en selvstendighetslivsform som gir en mer fleksibel og tilpasningsdyktig organisering av den økonomiske enheten. Selv om Nilsen her følger forskningstradisjonen fra Brox (1966) knyttet til yrkeskombinasjonenes betydning for bosetting i perifere områder, så bidrar han med denne analysen til å utvide definisjonen av hushold. Når hushold ikke lengre blir strengt definert innenfor de tradisjonelle sjøforsynings-, og fiskerbonde-kombinasjonene, åpnes det for at de nye yrkesformene kan betraktes som en del av den fleksible økonomiske husholdsenheten.

Det åpner også for at husholdene stadig kan rekonstrueres og være operative i takt med endringene i samfunnet.

Moldenæs og Trælvik (2011) og Trælvik (2011) bidrar med kunnskap om håndtering av dynamikk gjennom å gjøre en nærmere analyse av hva det lokale eierskapet i hjørnesteinsbedriftene har å si for hvordan dynamikken mestres. Nilsen (2011) pekte i sin komparative analyse på de effektene økende grad av fjerneierskap fikk i forhold til mindre markedskontakt for nordnorske produsenter. Moldenæs og Trælvik tar derimot utgangspunkt i stedsbrukerne sin egen oppfatning av hva eierskapet betyr, gjennom analyse av stedsfortellinger. Fortellingene omhandler stedenes utfordringer, fremtidsmuligheter og historikk. På Husøy finner de et folk som lever i spennet mellom elementer de ikke kan gjøre noe med, slik som tilgang på fisk i havet, og elementer de kan gjøre noe med, som samarbeidet mellom mennesker. Moldenæs og Trælvik finner at troen på bedriften, eierne og lederne i seg selv fører til en mobilisering av selvstendig initiativ, og dermed blir en buffer mot avmakt og klientfisering. Mestringstroen de beskriver skaper optimisme, autonomi og følelse av kontroll, i motsetning til passivering og nyttesløshet. Det er med andre ord mulig å oppnå effekter av mestringstro, uten at det nødvendigvis finnes dokumenterte sammenhenger mellom et lokalt eierskap og virksomhetenes overlevelse. Moldenæs og Trælvik (2011) definerer lokalt eierskap ut fra at virksomhetens forretningsadresse og eiernes bostedsadresse er den samme. I en kritisk analyse av forholdet mellom lokalt eierskap og overlevelse for samfunn basert på naturressurser, blir det fremhevet at selve innholdet i eierskapet, typen lokalt eierskap og utstrekningen av det lokale eierskapet, har betydning for om virksomheten blir videreført eller ikke (Varghese m.fl., 2006). Analysen er egnet til å få frem kompleksiteten som ligger i lokalt eierskap, men den er svakt fundert i hva dette vil ha å si for samfunnets overlevelse og utvikling, og forfatterne peker selv på at fremtidig forskning må se nærmere på hva dette har å si for lønnsomheten i virksomhetene. De fremholder imidlertid et viktig poeng; uten langsiktige strategier som viser et klart samfunnsansvar, så kan lokalt eierskap likevel resultere i fjerneie.

Dreyer (1998) bidrar til kunnskap om håndtering av dynamikk ved å analysere hvordan landanleggene i fiskeindustrien takler endringer i produkt- og markedsforhold, strukturelt press og institusjonelle forhold. I doktoravhandlingen sin foretok han en undersøkelse av overlevelsestrategier til omlag 700 fiskerivirksomheter fra Nordmøre i sør og til russegrensen i nord årene før 1998. Han utdyper de ulike elementene som gir dynamikk, eller

"turbulens" som han kaller det, ved å peke på at fiskebrukene må være i stand til å takle store svingninger i råvaretilgangen, både fra måned til måned, men også fra ett år til et annet. Undersøkelsene avdekker også store svingninger i produksjonsmønster og volum knyttet til bearbeiding av de ulike produktene. Dreyer finner at fortjenestemarginene i de ulike produktene endrer seg mye, noe som gjør at virksomhetene må kunne endre produktsammensetning hurtig og med lave kostnader. Det krever god kunnskap om dynamikk i konkurransearenaene og innsikt i muligheter og utfordringer som åpner og lukker seg vedrørende forholdet mellom produkt og marked (ibid). Lønnsomhetene for disse virksomhetene svinger mye, noe som både kan løses med å endre produktsammensetning og med å skape finansielt svingningsmonn som tåler variasjonen. Undersøkelsen avdekker også press fra store strukturelle endringer, som heller ikke er ukjent ut fra bakgrunnskapitlet. Dreyer peker på at det fører til at produksjonskapasiteten og konkurransen har endret seg. Det avdekkes også usikkerhet knyttet til institusjonelle forhold og endringer i lovverk, økte fangstreguleringer og endring i offentlige overføringer og støtteordninger. Det alle disse usikkerhetene viser, er behovet for fiskebruk med stor fleksibilitet på en rekke områder. Han finner tre områder der fleksibiliteten har avgjørende betydning for de virksomhetene han undersøker. Det første området er fleksibilitet i forhold til volum, men kun i form av tilpasning til endringer i råvaretilgangen. De som gikk inn for å øke, eller å jevne ut råvaretilgangen hadde høyere konkursfrekvens. Det neste området er produksjonsfleksibilitet. De som hadde stor produktvariasjon og kunne endre produksjonen raskt, hadde høyere overlevelsessevne. Det tredje området som viste seg å ha avgjørende betydning var finansiell fleksibilitet. Der avdekket en nærmere analyse at den finansielle fleksibiliteten ofte kom som resultat av strategiske økonomiske valg der de virksomhetene som unngikk å investere over evne som prinsipp, uavhengig av svingninger, holdt seg solide, mens de som var investeringsivrige og tok for høy risiko, hadde størst sannsynlighet for å gå over ende. Dreyer konkluderer med at i de virksomhetene som var omfattet av undersøkelsen var det mulig å oppnå effektivitet, samtidig som fleksibiliteten ble opprettholdt. Overlevelsesstrategiene i undersøkelsen bygger sitt teoretiske grunnlag delvis på Schumpeter (1934) sitt syn på konkurranse som grunnlag for innovasjon.

Schumpeter (2000) har sitt ståsted i en mer proaktiv tilnærming der virksomhetene ikke bare skal overleve, men være i utvikling. I følge han er det innovasjon som skaper utvikling. Det vil si innovasjon gjennom å lage nye kombinasjoner av produkter eller kvaliteten på produktet, nye produksjonsmåter, nye markeder, nye råvarer eller råvarekilder, og ny

organisering av sektoren. Han peker også på at disse innovasjonene er avhengig av finansiering, noe som gjør tilgang på kapital til et sentralt konkurransefortrinn.

Det har ikke vært mulig å finne tilsvarende analyser av hvordan rederiene, som stedlige økonomiske enheter, takler dynamikk, men det vil være nærliggende å tro at mange av de samme prinsippene som er beskrevet i forhold til fiskebrukene også vil gjelde for flåten og rederiene. Overlevelse vil være avhengig av fleksibilitet i forhold til volum, produksjon og finansiering. Produksjon for flåten vil handle om fleksibilitet med hensyn til fangst på ulike arter, med ulike redskaper og på ulike fangstområder. Reguleringsystemet gjør at flåten i tillegg til å være fleksibel med hensyn til fangstvolum, også må ha fleksibilitet i forhold til størrelsen på fartøyene. Årsaken til fleksibilitetsbehovet ligger i strukturvotordningen med trinnvis innføring i forhold til ulike fartøystørrelser og i fordelingen av kvoter på fartøystørrelse innenfor den konvensjonelle flåtegruppen.

Jentoft (2012) bidrar til forståelse av hva som preger utviklingen i nordnorske lokalsamfunn gjennom å peke på de ulike bildene som har vært, og fortsatt kan være, styrende for det som skjer i regionen. Med et overordnet samfunnsperspektiv viser han ved hjelp av Brox (1966) hvordan den politiske tilnærmingen til Nord-Norge gir ulike handlingsalternativer avhengig av om den er preget av synet på regionen som inndelt i næringssektorer, eller som bestående av lokalsamfunn. Dersom det politiske synet er preget av å sikre og utvikle lokalsamfunn, blir sektorene og næringene et middel i dette og ikke et mål i seg selv. Dersom det politiske synet er preget av å utvikle næringer, står de tradisjonelle småskalavariantene langs kysten i fare for å bli oppfattet som håpløst ineffektive og ulønnsomme. Jentoft går nærmere inn i analysen av bildene som ligger til grunn for utvikling av lokalsamfunn ved å fremstille de som ensidig konkurransepregede busskøer, uten sosiale fellesskap, eller som fotballag der spillerne samarbeider og er en del av et sosialt fellesskap. I busskøen blir færre personer regnet som en fordel, på fotballaget vil færre personer bli et problem. Jentoft bruker fiskegarnet som metafor for å beskrive de sårbare sosiale sammenhengene fiskerisamfunn inngår i. I metaforen betraktes knuten i garnet som menneskelige koblingspunkt og trådene mellom som relasjonene de inngår i. Når koblingen ryker, kuttes ikke bare relasjonen til én men til flere. Hele ruten i garnet ryker. Med denne metaforen viser han også sammenhengene mellom lokalsamfunnet og viktige funksjoner som skole, butikk og barnehage. Dersom noe forsvinner står hele stedet i fare (ibid).

Fiskegarnmetaforen til Jentoft kan brukes for å synliggjøre sammenhengen mellom næringen og samfunnet både på lokalt og mer overordnet nivå. Dersom koblingen mellom sosiale relasjoner og funksjoner kuttes, står hele systemet i fare for å rakne. Rekrutteringen uteblir, kunnskapen om havet forsvinner, teknologiutviklingen blir svekket og nye marine næringsutviklinger blir vanskelige å få til. Busskø- og fotballmetaforene fra Jentoft kan også brukes til å kaste lys over sammenhengen mellom virksomhetene og lokalsamfunnene de inngår i. Sett i relasjon til stedsteorien vil busskø-bildet, som er fri for sosialt fellesskap, kunne bidra til å gjøre stedene til det Cresswell (2009) beskriver som identitetsløse ikke-steder, der McDonalds, eller kanskje heller McFish i denne sammenhengen, kan tjene som eksempel på stedsuavhengig næringsvirksomhet. Fotballag-metaforen vil derimot synliggjøre de sosiale sammenhengene som skaper sted i tråd med Massey (1991) beskrivelse av sted som mange ulike og spredte relasjoner. I busskø-bildet vil næringsaktørene i fiskeriene se på seg selv som uavhengig av relasjonen til folkene som bor der, og de funksjonene folket er avhengig av for å leve der. Næringsaktører med fotball-lagmetaforen vil derimot se seg som avhengig av relasjonene til folkene som bor der, og se seg selv som en del av funksjonene som er nødvendig for å kunne leve der. Det innebærer en stedsavhengig næringsvirksomhet. Jentoft fremholder videre at handlingskapasiteten vil øke dersom Nord-Norge har et mangfoldig bildearkiv, et bildearkiv som er nødvendig for å kunne ta del i mulighetene som finnes langs kysten i dag.

2.6 Oppsummering av stedsforståelse, dynamikken i fiskeriene og bidrag fra forskningsfeltet

De sosiale praksisene, de sosiale konstruksjonene og stedsinteressene med høy stedsdynamikk, er ikke adskilte fenomen. De sosiale praksiser materialiserer sted. Stedets materialitet, både naturen og de menneskeskapte materialiteter, virker inn på de sosiale praksisene og bidrar til å gjøre stedet unikt. De sosiale konstruksjonene beskriver prosessen der praksisene materialiserer sted. Stedsinteressene synliggjør aktørene, nettverkene og koblingene i konstruksjonsprosessen. Jentoft (2013) fremhever at stedsutvikling må fokusere på interaksjonen og samspillet mellom komponentene og endringene som skjer. Han fremholder på linje med Massey (ibid) at forestillingen om steder endres på grunn av økt globalisering, men for Massey representerer imidlertid ikke den økte dynamikken som globaliseringen gir et problem, snarere tvert imot, den gir en mulighet til å se ting på nye måter, til å finne nye løsninger. Thrift (ibid) deler syn med Massey og fremholder også at den prosessuelle og relasjonelle tilnærmingen gir nye muligheter til å eksperimentere med hva vi

mener med vill og naturlig, hvordan hverdagslivet kan utøves annerledes, og hvordan det kan gi ny mening og praksiser til det globale. Bakker og Bridge (ibid) fremholder at sosio-naturforskning kan bidra til hvordan man kan skape ny natur og nye mulige fremtider. Stedspraksisene, stedskonstruksjonene og stedsinteressene er globale, det vil si at de utvikles og påvirkes av både lokale og globale aktører. Det gir et relasjonelt og prosessuelt stedssyn. Erkjennelsen av det relasjonelle stedet, det prosessuelle stedet og steder preget av høy dynamikk, bidrar til å distribuere stedsmakt. Distribusjonen vil åpne for nye muligheter og nye fremtider så lenge den dynamiske stedsoppfatningen er delt, slik at ingen insisterer på å holde ballen. Mestringsstrategiene for politisk nivå/samfunnsnivå, virksomhetsnivå og husholdsnivå peker på behovet for fleksible og tilpasningsdyktige organiseringer, åpne og distribuerte nettverk og fleksibel finansiering som grunnlag for overlevelse og utvikling. De nye mulighetene og de nye næringene som finnes i havet krever økt handlingskapasitet utløst av et rikholdig stedsbildearkiv.

3 Metode og metodologi

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for hvordan jeg har arbeidet frem prosjektet, utformet undersøkelsesopplegget, samlet inn datamaterialet og kommet frem til den analytiske metoden. Metodeutformingen baserer seg på samme forståelse av sted som i teorikapitlet. Der ses sted som resultat av både globale og lokale relasjoner, i stadig omdanning (Massey 1991 og Castree, 2009). Den relasjonelle og prosessuelle tilnærmingen innebærer at jeg blir delaktig i det jeg ønsker å undersøke, i en gjensidig påvirkningsprosess. Denne stedsforståelsen innebærer at jeg må gjøre leseren kjent med mine tanker, meninger og valg, slik at kunnskapsproduksjonen kan ses i lys av det. Det er feltdagboken som i hovedsak er kilden til gjengivelsen av mine vurderinger i dette kapitlet.

Bakgrunnen for problemstillingen som har utformet seg er en økende nysgjerrighet på de spennende framtidsutsiktene som tegnes for fiskeriene og andre marine næringer. Dette skjer i en tid der næringen omtales som marginalisert og i forvitring (Nyseth og Aarsæther, 2012). Med denne undersøkelsen ønsker jeg å kunne bidra med kunnskap om hva som ligger til grunn for å skape vekst og utvikling langs kysten i nord, og samtidig øke forståelsen av hva som hemmer vekst og skaper negative utviklingsprosesser. De vitenskapsteoretiske implikasjonene som ligger i sted forstått som dynamisk og prosessuelt, er i hovedsak drøftet i teorikapitlet. Implikasjonene dette får for metoden er et undersøkelsesopplegg som lar de stedlige praksisene tale med egen stemme, der dette ses i lys av teori og annen forskning. Det innebærer en hermeneutisk tilnærming der teori og empiriske data tolkes og retolkes, i lys av hverandre. Denne tilnærmingen legger i utgangspunktet opp til å *forstå* hendelser og funn, fremfor å *forklare* dem (Alvesson og Skölberg, 2009). Det innebærer en tilnærming som søker mening og studerer prosesser, fremfor en mekanisk speiling av fenomener (ibid). Prosesstilnærmingen gjør også at det ikke blir tilstrekkelig å hente inn data for situasjonen i dag, eller her og nå. For å forstå utviklingen og se det dynamiske ved stedene, kreves det historiske data og mangfoldighet i tilfanget. Stedsforståelsen som ligger til grunn for tilnærmingen er utfordrende med hensyn til kompleksitet. Ambisjonen for undersøkelsesopplegget har vært å finne en måte der kompleksiteten kan ivaretas, samtidig som omfanget blir overkommelig.

3.1 Fremgangsmåte i designet av undersøkelsesopplegg

Jeg har valgt å ivareta stedskompleksiteten ved å gjennomføre en case-studie. Det innebærer å finne steder som gir meg anledning til å undersøke prosessene, valgene som tas, og hva de fører til, samtidig som jeg beholder en helhetlig og meningsfull inngang til hverdagslivet og livssyklusene (Yin, 2003). I case-studier blir stedene som velges ut ikke mulig å betrakte som et representativt utvalg. Ved å koble det til annen forskning, gir det likevel anledning til å utvide kunnskapsfeltet gjennom en analytisk, teoretisk generalisering (ibid). Jeg har gått åpent og søkende inn i prosessen med å finne casene til studien, noe som har foregått parallelt med utarbeidelsen av hele opplegget for å undersøke interesseområdet. Selve formuleringen av problemstillingen har vært gjenstand for stadige endringer, men det grunnleggende temaet har vært utviklingen langs kysten i nord. For å nærme meg en innfallsvinkel har jeg hatt åpne samtaler med en referanseperson innfor fiskeriforskningen, men også med to referansepersoner innenfor det regionale statlige forvaltningssystemet for sektoren. Jeg har nærmet meg temaet ved å ta emnevalg på fiskerihøgskolen knyttet til marin ressursforvaltning og kystzoneplanlegging, i tillegg til at hovedvekten av den faglige kunnskapsbasen min kommer fra samfunnsplanlegging og kulturforståelse. Undersøkelsesopplegget er basert på arbeid som har foregått i flere faser innenfor disse relasjonene. Det ble tidlig klart at jeg ønsket å undersøke både hva som skaper og hemmer vekst, og at det ville være en fordel om stedene var mest mulig like utover dette. Den positive eller negative stedsutviklingen måles i folketall, flåteutvikling og økonomisk- og produksjonsmessig aktivitet hos hjørnesteinsbedriftene. Hvordan jeg kom frem til disse målekategoriene fremgår i den videre redegjørelsen av metoden. Utvalget av stedene ble ut fra perspektivet om kartlegging av både hemmere og fremmere et metodisk valg. Fasen med å finne de to stedene ble derfor preget av at jeg dannet meg et bilde av stedene på forhånd, til tross for ambisjonen om et åpent sinn. Det medførte at undersøkelsesopplegget måtte ta høyde for å sjekke ut både om forskjellene i utvikling, og om likhetene på de andre områdene, stemte med denne for-forståelsen. Dette ble løst gjennom å legge opp til komparasjon mellom stedene.

3.2 Komparativ metode

I forhold til å studere bare ett sted inngående, vil det å sammenligne to steder kunne gi større treffsikkerhet om sammenhenger. Det gir også anledning til å øke ambisjonen med hensyn til generalisering, særlig når det sammenholdes med annen forskning på området (Nyseth og Aarsæther, 2012). I dette prosjektet ønsker jeg derfor ikke bare å sammenligne de to stedene i Øyfjorden, men jeg ønsker også å se stedene i lys av de forskningsbidragene som er presentert

i siste del av teorikapittelet. Det innebærer at jeg ikke bare sammenligner stedene i lys av intervjupersonenes tolkninger og mine tolkninger av dette. Jeg sammenligner også hvordan stedsutviklingen har vært tolket gjennom bidrag fra andre forskere. Det gir større mulighet til å ettergå denne studien, og også til å øke ambisjonen til å både *forstå* og å *forklare* hva som ligger til grunn for stedsutviklingen i Fjordgården. Sammenligningen av Fjordgård og Husøy skjer ikke formålsløst. Den baserer seg på at jeg har fanget opp noen elementer ved stedene som er beskrevet, og som sammenlignes. I lys av Nyseth og Aarsæther sine syn på komparasjon er det min konstruksjon av stedene som blir grunnlaget for sammenligningen. Husøy og Fjordgård kom frem som kandidater, i dialog med referansepersonene, ut fra deres kjennskap og fortolkninger av strukturelle likhetstrekk ved stedene. De var fiskerisamfunn, i samme kommune og i samme fjord, med mange likheter i infrastruktur. Den forskjellen som stod frem var knyttet til folketallet i Fjordgård som hadde fortsatt å synke, mens Husøy nå opplevde vekst. For meg var dette tilfredsstillende kriterier for å velge stedene til det videre arbeidet, og det ble ikke samlet inn mer stedlig informasjon på dette stadiet. Søket etter steder med mange likhetstrekk peker i retning av en strukturert komparasjon der de like trekkene gir større kontroll over potensielle uavhengige variabler (ibid). Strukturert komparasjon har i motsetning til en mer flerstedlig etnografi, andre krav til eksplisitt design, i og med at den i større grad legger opp til å kunne *forklare* heller enn å *forstå* samfunnsmessige forhold (ibid). Denne undersøkelsen tilfredsstiller ikke kriteriene for strukturert komparasjon når det gjelder geografisk og aktørmessig avgrensning, der man står overfor identiske problemer. Den er på flere områder mer flerstedlig etnografisk innrettet gjennom den dynamiske og relasjonelle stedsforståelsen som ligger til grunn. For å åpne undersøkelsesfeltet enda mer, handler relasjonene ikke bare om sosio-kultur, men også om sosio-natur. Det er ikke stedenes geografiske område som ligger til grunn for feltets avgrensning, men de nettverkene og relasjonene stedene inngår i (ibid).

Den neste fasen i arbeidet med å lage undersøkelsesopplegget handlet om å arbeide frem hva som var viktige områder å gjøre sammenligninger av for å forstå utviklingen. I dialogen med referansepersonene ble samspillet mellom aktørene på stedene tidlig fremhevet som et viktig element. Samspillet handlet særlig om tre aktørkategorier; flåten, fiskebruket og folkene som bor på stedene. Disse kategoriene ligger til grunn hvordan jeg måler stedsutviklingen og for inndelingen i den kronologiske fremstillingen av stedene i bakgrunns-kapittelet. I min egen dialog med fagområdet ble oppmerksomheten rettet mot husholdet sin funksjon, og økonomisk organisering ut over husholdet (Brox, 1966 og Nilsen, 2001), betydningen av

stedsnarrativer (Moldenæs, 2006) og fiskeriforvaltningen sin tveeggede virkning (Hardin, 1968 og Jentoft, 1998), med strukturpress på den ene siden og vekstgrunnlag på den andre siden. I et statlig forvaltningsperspektiv har også allment statlig- og kommunalt planarbeid en rolle med hensyn til kystsamfunnenes eksistensgrunnlag (Brox, 1966 og Aarsæther m.fl. 2012). Der husholdet, fiskeriforvaltningen og planarbeidet vektlegger eksternt konstruerte og materialiserte elementer ved stedene, er Moldnæs (2006) sin narrative tilnærming rettet inn mot å avdekke betydningen av befolkningen sin egen vurdering og konstruksjon av stedene. I og med at mye tydet på at stedene var preget av like strukturelle rammevilkår, knyttet både jeg og referansepersonene mine forventninger til at det nettopp ville være i folk sine egne lokale konstruksjoner at forskjeller mellom innbyggerne i Fjordgård og på Husøy ville avdekkes. Forventningen min om å finne forskjeller i denne typen lokale konstruksjoner, bygger på fremstillingen av Husøy og Husøydagan i media, og på analysen til Moldenæs og Trælvik (2011). Der tegnes det et tydelig bilde av den lokale fellesskaplige samfunnsmobiliseringen på Husøy, noe jeg ikke forventet å finne i samme grad i Fjordgård.

På dette området avdekker imidlertid undersøkelsen overraskende funn. Hovedsaken i denne fasen var imidlertid erkjennelsen av at innsamlingen av data om utviklingen i Øyfjorden måtte omfatte mer enn strukturelle elementer i hushold, næringsliv og statlig-/kommunalt etablert infrastruktur. Datainnsamlingen måtte også omfatte folk sine egne oppfatninger av stedet. I tillegg måtte den avdekke det lokale handlingspotensialet og de lokale fellesskaplige praksisene, det vil si at den måtte avdekke om folks oppfatninger og fellesskaplige initiativ hadde betydning for utviklingen.

3.3 Intervju

Formålet med et kvalitativt forskningsintervju er å få tilgang til folks erfaringer og tanker om verden, uavhengig av vitenskapelige forklaringer (Kvale og Brinkmann, 2012). Fordelen med det er at forskningen ikke blir prisgitt allerede etablerte teorier, men gis anledning til å bringe frem ny kunnskap. Det er også årsaken til ønsket om å holde intervjuene så åpne som mulig. Strukturerte intervju vil være med på å innsnevre muligheten til å oppdage nye uventede innsikter. Intervjuene i denne undersøkelsen har hatt preg av en semistrukturert samtale, mellom meg og intervjupersonene. Metoden krever en forståelse av at intervjuet konstruerer kunnskap i samspill mellom intervjuer og intervjuperson (ibid). Det er denne samkonstruerte kunnskapen som blir grunnlaget for analysen. Derfor er det viktig å redegjøre for min inngang til intervjuene, og hvordan intervjusituasjonen ble lagt til rette. Et semistrukturert intervju

innebærer i denne sammenhengen at intervjuguiden bestod av innledende spørsmål som var åpne, av typen; *"hvordan vil du beskrive utviklingen her"* og *"hva er det som ligger til grunn for utviklingen"*, mens det videre intervjuet søkte å avdekke forhold knyttet til de tre kategoriene flåte, befolkning og fiskebruk, som ble introdusert som sammenligningsområder i beskrivelsen av den komparative metoden. Denne inndelingen har også preget intervjukategoriene. Formålet med det semistrukturerte intervjuet er å hente inn beskrivelser om intervjupersonenes livsverden, for så å fortolke betydningen av dette (ibid). Gjennom å intervju de bofaste stedsbrukerne fikk jeg adgang til de sosiale praksisene som preget stedene. Jeg ønsket derfor å hente inn informasjon fra de bofaste stedsbrukerne om deres livsverden ut fra de tre aktørkategoriene, det vil si både redere og fangstfolk fra fiskeflåten, ledere og ansatte på fiskebrukene og bofaste stedsbrukere generelt. Personene ble kontaktet etter snøball-metoden, der referansepersonene var behjelpelig med kontaktpunkter, som igjen ledet til nye kontakter.

Det ble gjennomført ni intervju hvorav fire på Husøy og fem i Fjordgård. Intervjufasen foregikk hovedsakelig i mai og juni 2013, men der tre av intervjuene foregikk på høsten samme år. Intervjupersonene fikk tilsendt samtykkeskjema med informasjon om prosjektet, om anonymitetshensynet og om retten til å trekke intervjuet helt frem til avslutningen av prosjektet. Denne informasjonen ble også gitt forut for selve intervjuet. Jeg sørget også for å be om tillatelse til å ta samtalen opp på lydfil. Selv om noen gav uttrykk for spenningen knyttet til opptaket, var det ingen som reserverte seg. Erfaringen ble at samtalen etterhvert fløt sømløst, og at opptakssituasjonen tilsynelatende ble glemt. Intervjuene foregikk i all hovedsak hjemme hos intervjupersonene på Husøy eller i Fjordgård, men tre foregikk av praktiske årsaker her i Tromsø. Ett av intervjuene på Husøy ble gjennomført som en fokusgruppesamtale der det deltok 3 personer. Det er en metode som er egnet til å skaffe informasjon om stedsoppfatninger på en effektiv måte, fordi folk gjerne er ivrige etter å diskutere det som skjer der de bor (Viken, 2012), og med flere sammen følger de gjerne opp hverandre. Metoden har imidlertid vist seg å ikke være spesielt godt egnet til å avdekke sosiale strukturer eller nettverk fordi gruppen gjør folk mer tilbakeholdne med å utlevere andre (ibid). I kombinasjon med individuelle intervju, kan gruppesamtalene bidra med å avdekke hvordan folk påvirker hverandre og skaper kollektive meninger (ibid). I denne sammenhengen ble imidlertid informasjonsinnhenting mer rettet mot stedlige praksiser og konstruksjoner, enn mot å skaffe grunnlag for analyse av interaksjonen mellom medlemmene i gruppen. Det gjør at selv om den planlagte gruppesamtalen i Fjordgård ikke lot seg gjøre av

praktiske årsaker, er det snarere slik at den veier opp for skjevheten i forhold til antall intervju mellom stedene, enn at den skaper nye skjevheter i kraft av formen. I og med at hjørnesteinsbedriften i Fjordgård ikke er lokaleid, ble det også nødvendig å intervju stedsbrukere som ikke var bofast på stedet. Intervjuene er imidlertid ikke den eneste kilden til informasjon om stedene. Stedsforståelsen som ligger til grunn for undersøkelsen av Øyfyorden avgrensner heller ikke stedsutviklingen til utelukkende å være resultat av de bofaste stedsbrukernes gjøren og laden. Det gjør det nødvendig å også hente inn data fra andre kilder, som primært er skriftlige.

3.4 Avissøk og dokumentanalyse

Tekster i aviser, bøker og dokumenter tilbyr et rikt datatilfang. Tekst er data som innvirker på verden, men som ut fra et konstruktivistisk perspektiv ikke gjør det opp til meg, som tekstlig analytiker, hverken å kritisere eller å fremheve tekst ut fra objektive størrelser (Silverman, 2013). De må snarere behandles som representasjoner, der det er effektene av innholdet i tekstene som blir mulig å analysere (ibid). Om de historiske hendelsene er korrekt gjengitt i forhold til tid og detaljer blir dermed ikke så vesentlig. Det representerer likevel en oppfatning og fortolkning som noen opplever som riktig, og som de agerer og handler i forhold til. Det gjelder også min egen fortolkning av tekstene. Derfor vil jeg redegjøre for hvordan jeg tilnærmet meg den tekstlige datainnsamlingen.

De tekstlige datasøkene i denne undersøkelsen bygger på samme tilnærming som lå forut for intervjuene der det tre aktørkategoriene var de eneste styrende kriteriene. Den åpne og søkende tilnærmingen som lå til grunn for intervjuene medførte at etterhvert som temaområdene, og den faglige og teoretiske tilnærmingen til sted og steders utvikling modnet seg og gikk over i nye faser, ble det behov for å skaffe informasjon som utdypet og supplerte intervjuene. Det åpne spørsmålet om utvikling ledet eksempelvis ofte til en historisk gjennomgang av stedet fra intervjupersonene. Sammen med min egen økende innsikt i den dynamiske og relasjonelle stedsteorien førte dette til erkjennelsen av at stedenes utvikling ikke kan avdekkes av et øyeblikksbilde, men må forstås som en prosess. Inngangen til tekstene var preget av en annen erkjennelse også. Den komparative tilnærmingen hadde som utgangspunkt at stedene var preget av mange like forhold, men der de forskjellene som jeg eventuelt avdekket ville kunne ha stor betydning. Selv om jeg allerede hadde identifisert en del likheter måtte jeg gå grundigere til verks, fordi det ville bygge et sterkere argumentasjonsgrunnlag for de forskjellene som eventuelt dukket opp. Sammenligningen

medførte behov for å finne data om samme type hendelser på begge stedene. Eksempelvis når banken ble lagt ned på Husøy, når ble den da lagt ned i Fjordgård? Det dynamiske og prosessuelle stedet blir synlig gjennom stedshistorikken, som historiske tekster om stedene er nyttige kilder til. En kilde som har vist seg særlig nyttig er boken; "*Ved Husøen er der havn*" skrevet av Knut Melangen og Kjell Nergård i 2012. Boken "*Senjafolk*" av Ronny Trælvik fra 2007 har også vært benyttet. Sistnevnte er primært en bildebok med begrenset tekstomfang. Den mest omfattende tekstlige informasjonen er imidlertid hentet fra årbøkene som idrettslaget på Husøy har gitt ut. De handler naturligvis primært om små og store hendelser på Husøy, men de har også sveipet innom nabobygda i enkelte av de historiske skildringene, i tillegg til at de beskriver gjensidige sosiale møteplasser ved noen anledninger. Et annet krysspunkt som årbøkene gir er informasjon om fisket og værforhold. Når været og fisket er godt på Husøy, er det all grunn til å tro at det også er gode vilkår for flåten i Fjordgård. For skildringer av historiske hendelser i Fjordgård har imidlertid avissøkene vært en hovedkilde. Avistekstene har den utfordringen at de gjengir det som har nyhetens interesse ut fra en redaksjonell vurdering, mens årbøkene på Husøy gjengir det Husøy-væringene mener har betydning. Uten årbøker fra Fjordgård manglet jeg informasjon om hva Fjordgård-væringene selv anser som viktig å formidle. Ved å sammenholde avissøk både om Husøy og Fjordgård med årbøkene, ble det imidlertid ikke avdekket vesentlig forskjeller i vektlegging av hendelsene som jeg bruker som grunnlag for analysen. Både på Husøy og i Fjordgård omtales eksempelvis overgangen til den fergeløse veiforbindelsen behørig, både i avisene og, for Husøy sin del, i årbøkene. I årbøkene er det mer detaljert informasjon om fødsler og giftemål, eller omfattende spysjuka-epidemier. Slike historier har jeg imidlertid valgt å ikke benytte meg av fordi jeg ikke anser dem som relevant i denne sammenhengen. Informasjonen fra avissøkene om Fjordgård balanserer i stor grad datatilfanget fra årbøkene på Husøy. Der det likevel manglet informasjon, ble det gjort et oppfølgingsintervju på telefon med en sentral historiekilde fra Fjordgård. Den tekstlige datainnsamlingen kan likevel resultere i at jeg drar ting ut av sammenhenger eller misforstår. Når det gjelder bruken av historiske kilder for å beskrive historiske hendelser blir imidlertid faren for dette redusert fordi formålet med tekstene er den samme; å vise hva som har skjedd i Øyfjorden opp gjennom årene. Men tekstene har ikke bare bestått av historiske beskrivelser.

3.5 Statistikk

Det har også vært behov for tekst- og tallkilder som kunne supplere intervjuene med hensyn til data om utviklingen av flåten, aktivitetene til de to hjørnesteinsbedriftene og

befolkningsutviklingen. Problemstillingen handler både om positive og negative utviklingstrender. Det gir behov for å innhente data som kan si noe om dette, fortsatt med utgangspunkt i aktørkategoriene flåte, fiskebruk og befolkning. Selv om det har forskningsmessig verdi å måle opplevelsen de bofaste stedsbrukerne har av vekst eller nedgang, vil tall med mengdebegreper kunne tilføre et annet bilde av situasjonen enn det intervjuene avdekker. Tallene som viser endringer i antall fartøy og fartøystørrelser ble hentet fra tilgjengelig statistikk fra fiskeridirektoratet og statistisk sentralbyrå, mens tall for endring i fangstvolum, kvotefaktorer og tillatelser i torskefisket måtte bestilles fra direktoratet og fra Norges Råfisklag. Befolkningstallene måtte bestilles fra Lenvik kommune. Sammenstillingen og presentasjonen av tallene baserer seg på min dialog med talleverandørene, og gjennom manuelle tellinger for å isolere data for Fjordgård og Husøy. I disse manuelle tellingene ligger det potensiale for feilkilder, selv om jeg har anstrengt meg for å kontrollere tellingene flere ganger. Selv om etterrettelighet er etterstrebet blir konsekvensene av eventuelle feil i tellingen eller min tolkning av statistikkene redusert ved at jeg ikke betrakter, eller behandler dette som objektive fakta, men som deler av bilder og effekter av hendelser som folkene fra Øyfjorden selv også forteller om, på sin subjektive måte.

3.6 Tilnærmingen til analysen

Datainnsamlingen, bearbeidingen av dataene gjennom transkribering, og prosessen med å søke etter forskningsmessige bidrag og teorier som kunne kaste lys over interesseområdet, foregikk i stor grad i parallelle og overlappende prosesser. Intervjuene ble kategorisert etter sted, og i første omgang med de tre aktørkategoriene som sorteringskriterier, men det viste seg imidlertid å være behov for flere inndelinger. For befolkningsutviklingen handlet intervjuene om arbeidsinnvandring og sysselsetting, men også om infrastruktur som vei og havn. For fiskebrukene handlet intervjuene om historikk, organisering, eierskap, produkter og lønnsomhet. Intervjuene om flåten berørte tema som fiskejuks, hjemmeflåte og fremmedflåte, ulykker til havs, og lønnsomhet i forbindelse med strukturering og kvoter. Det kom også frem informasjon om leverandørindustrien på stedene, rekrutteringen både til flåten og landanleggene, utdanning og kompetanse og beskrivelser av folks evner, engasjement og tanker om fremtida.

Med dette datagrunnlaget i hende gikk arbeidet over i en ny fase, der jeg gikk inn for å tilnærme meg analysearbeidet. Beslutningen om den komparative tilnærmingen lå fast, men nå måtte jeg gjøre valg om hva som skulle sammenlignes. Noen av de teoretiske områdene

som hadde vakt min oppmerksomhet i tidlig i prosessen ble nå valgt bort. Det komplekse og dynamiske stedsbildet som etterhvert tegnet seg gjorde statlig- og kommunalt planarbeid og planteori til en for snever tilnærming. Det samme gjaldt for husholdstilnærmingen og reguleringen av fisket. Rollen disse spiller for stedenes utvikling skal ikke undervurderes, men som ensidige analytiske tilnærminger ville de ikke fungere i det komplekse bildet som empirien avdekket. Heller ikke den narrative tilnærmingen virket dekkende for kompleksiteten som nå tegnet seg.

Disse faglige bidragene representerer imidlertid hver sine deler av det analytiske verktøyet som brukes, men i forhold til de kjente faglige tilnærmingene til stedsutvikling møtte jeg likevel en utfordring. I samsvar med den dynamikken som stedsteorien og empirien avdekket, retter de faglige bidragene seg mot stedsdynamikk på ulike nivå og de er også valgt ut med tanke på å dekke nivåsprangene. Noen av bidragene retter seg mot påvirkninger fra et mer overordnet samfunnsnivå (Nilsen, 2011 og Aarsæther og Bærenholdt, 2001), andre retter seg inn mot enkelte av de økonomiske enhetene, som for eksempel husholdet (Brox, 1966, Nilsen 2001), mens atter andre igjen retter seg mot samspillet mellom enheten (Jentoft, 2012, Moldenæs, 2006 og Moldnæs og Trælvik, 2011). Selv om spranget mellom nivåene ble dekket av de kjente forskningsbidragene for stedsutvikling så opplevde jeg likevel at de ikke fullt ut dekket den stadige dynamikken som hjørnesteinsbedriftene og flåten, som økonomiske enheter, var preget av. For hjørnesteinsbedriftene har imidlertid forskningen til Dreyer (1998) om fiskeindustrien sin takling av det han omtaler som "turbulens", gitt det nødvendige analytiske fagbidraget. Den viser seg også relevant i forhold til analysen av fiskeriflåten.

Den nyere relasjonelle og dynamiske stedsteorien viste seg å fange mange av de komplekse elementene som empirien fra Øyfjorden avdekket. I tilknytning til denne stedstilnærmingen har Røe og Vestby (2012) utarbeidet et analytisk verktøy for det som kalles sosio-kulturelle stedsanalyser. Den sosio-kulturelle stedsanalysen har imidlertid et problem. Selv om den tar høyde for materialiseringen av sosio-kulturelle aktiviteter, i form av eksempelvis bygninger og institusjoner, håndterer den i liten grad materialiteten fra naturen, særlig de levende naturressursene. Jeg opplevde at empirien fra Øyfjorden tilla naturen eksistensiell vekt, og stor dynamisk påvirkningskraft, eksempelvis i beskrivelsen av skreifisket. Min tolkning gav et bilde av kystsamfunn der naturen gis større relasjonell og analytisk betydning for stedsforståelsen - større enn det jeg mener å finne at de sosio-kulturelle stedsanalysene gjør - med de vitenskapsteoretiske utfordringene dette gir. Det har ledet til den vitenskapsteoretiske

drøftingen av naturvitenskapene og samfunnsvitenskapene sine stedssyn i teorikapittelet, som igjen har resultert i utledningen av sted forstått som resultat av både sosio-natur og sosio-kultur. Med sosio-natur/sosio-kulturelle stedsanalyser på plass var også sammenligningsområdene definert. Den komparative analysen av Husøy og Fjordgård tar for seg stedspraksiser, stedsbilder og stedsinteresser, der naturen er nedfelt. De tre kategoriene ville kunne omfatte en analyse av mange av de temaområdene som empirien hadde avdekket. Av hensyn til omfanget har jeg likevel valgt bort noen. Det å øke analyseområdet fra ett til to steder, gir behov for forenklinger som gjøre at jeg må se bort fra visse sider ved stedene. Rekruttering, utdanning/kompetanse, fremmedflåte, ulykker og leverandørindustrien, er alle tema som er lite omtalt eller helt utelatt i analysen. Den komparative analysen har likevel fordeler som gir grunnlag for å gjøre denne typen forenklinger.

3.7 Vurdering av metoden - styrker og svakheter

Styrken med sosio-kulturelle stedsanalyser er at det gir adgang til å analysere med utgangspunkt i en kompleks og dynamisk stedsforståelse. Kombinert med komparative analyser gir det en overkommelig tilnærming som øker grunnlaget for å generalisere funnene. Ved å la analysen omfatte annen forskning på området, øker generaliseringsmulighetene ytterligere. Denne studien gjør alle disse analysetilnærmingene og vil sann sett stå støtt på sine utledninger. En svakhet med den komparative tilnærmingen er imidlertid at den kan begrense muligheten til å gå dypt inn i forhold ved stedene (Nyseth og Aarsæther, 2012). I denne studien har jeg imidlertid foretatt en bred og åpen tilnærming der jeg har latt utkrystalliseringen av forskjellene gi inngang til mere dyptgående analyser. Sammensetningen av datatilfanget gjennom intervju, tekst og statistikk bidrar til å styrke dette. De åpne intervjuene gir anledning til å bringe inn nye tanker og nye vurderinger, som ikke er tekstliggjort eller teoretisert tidligere. Sammenholdt med tekstene fra bøker og aviser, og tall fra statistikken, gir dette en bred tilnærming. Innsamlingen av stedsbildene har sin svakhet i datamaterialet - mer bevisst og aktiv metodikk fra min side ville kunne gitt et større tilfang. Jeg kunne eksempelvis bedt om bilder eller illustrasjoner som representerte stedet, som de kunne fortelle sin historie om. Det vil kunne gitt flere historiefortellinger og mer mangfoldige stedsbilder.

Vurderingen av påliteligheten, eller reliabiliteten, i en kvalitativ studie av denne typen kan imidlertid ikke gjøres uten å også vurdere hvordan jeg har gått frem for å skaffe datagrunnlaget, og hvordan jeg har tilnærmet meg analysen. Den hermeneutiske tilnærmingen

medfører tolkning og re-tolkning av teori og empirisk data, i lys av hverandre (Alvesson, og Sköldbberg, 2009). Intervjuene fra Øyfyorden representerer intervjupersonene sin tolkning av utviklingen, men de representerer også min tolkning av deres tolkninger. Det gjelder både gjennom den måten jeg tilnærmer meg datainnsamlingen og hvordan jeg analyserer det jeg har samlet inn. Dersom jeg hadde gått inn for å ensidig følge forventningene mine om forskjeller i fellesskaplige samfunnsorienteringer mellom Fjordgård og Husøy så hadde jeg nok funnet data som kunne bekrefte dette. En slik tilnærming hadde gjort meg ute av stand til å avdekke de viktige nyansene som analysen faktisk avdekker. Det hadde også gjort meg ute av stand til å avdekke andre betydningsfulle elementer for stedsutviklingen i Øyfyorden. Dersom jeg hadde valgt å ikke gjøre en sosio-natur/sosio-kultur, komparativ stedsanalyse, hadde jeg også begrenset kompleksiteten og styrken i analysen. Vurdering av validitet innebærer en vurdering av i hvor stor grad beskrivelsene i studien er gyldige eller "sanne". Uavhengig av om ambisjonsnivået i studien tar sikte på å *forstå*, eller å *forklare*, så stilles det krav til pålitelighet. Selv om denne studien har ambisjoner om begge delene så er det en pragmatisk validitetstilnærming som ligger til grunn. Den tar sikte på å skape *overbevisende*, men ikke *sikker* kunnskap (Silverman, 2011). For å være overbevisende er det nødvendig at jeg kan fremvise etterrettelig forskningsatferd, slik at studien kan vurderes som pålitelig, ut fra den vinklingen til undersøkelsen som jeg har valgt å bruke, og som det er redegjort for. Beskrivelsen som er gitt av min fremgangsmåte i studien blir derfor både en forskningsetisk refleksjon omkring påliteligheten, men også et grunnlag for å vurdere validiteten.

3.8 Ethiske vurderinger

Beskrivelsen av vurderingene mine og de ulike fasene som har ledet til fremgangsmåten for studien er presentert ovenfor, men for at leseren skal kunne vurdere påliteligheten grundigere ønsker jeg å gjøre rede for de etiske vurderingene jeg selv har hatt underveis. Det er særlig intervjusituasjonen som er sårbar for min rolle, og som ikke kan gjentas av andre på samme vis. En tekst kan ettergås og leses av andre, for å sjekke ut om det gir andre vurderinger. Det lar seg i liten grad gjøre med et intervju, særlig ikke dersom det er samtalepreget og med liten struktur. Det gjør intervjusituasjonen til en unik situasjon og en unik samtale. Jeg har allerede redegjort for forberedelsene og den faglige tilnærmingen, det etiske spørsmålet som nå reiser seg er min rolle i intervjusituasjonen. Jeg er en kvinnelig, relativt voksen student som studerer fiskerisamfunn som jeg selv ikke har direkte erfaring med. Selv om jeg har flere onkler og en bestefar som har vært mannskap både på fiskebåt og på ishavsfartøy, har jeg selv vokst opp på Sør-Kvaløya med begge foreldre i landfaste yrker, i postverket og snekkerverksted.

Oppvekstområdet har likevel gitt meg en snev av umiskjennelig "yttersia-dialekt" og noen kontaktpunkter til yttersiden av Kvaløya og over til yttersiden av Senja. Oldemor var jordmor i Øyfjorden på 1950-tallet og morfar var med å leverte sild på Husøy på 1930-tallet. For meg har disse kontaktpunktene vært artige og lærerike samtaleområder med de eldste intervjupersonene, som husker tilbake til den tida. Mangelen på hverdagslig erfaring med livet i et fiskerisamfunn på yttersiden av Senja, gjorde referansepersonene til viktige kilder for å avdekke problemer med spørsmålene i intervjuguiden. Samtalene med referansepersonene, og presentasjonen av prosjektet i egen studiegruppe, gjorde meg klar over en fallgrube. Jeg studerer to samfunn der ett er i positiv utvikling og der ett er i negativ utvikling.

Utviklingsbegrepet er ikke uten videre nøytralt, men det har den fordel at det kan gi både positive og negative assosiasjoner. Jeg var interessert i å høre hvordan fjordgårdværingene og husøyværingene selv vurderte sin situasjon. Dersom jeg brukte ladede begreper som for eksempel vekst eller forvitring så ville jeg allerede ha definert situasjonen for dem. Følgelig ville samtalen lett bli preget av enten å forklare vekst eller å forklare forvitring. Det ville også kunne øke faren for at jeg faktisk var med på å påvirke situasjonen jeg ønsket å undersøke. Jeg ville eksempelvis dermed kunne være med på å bekrefte og forsterke Husøys sitt bilde av seg selv som et sted preget av vekst, med de positive assosiasjonene det innebærer. Slike overlegninger og hensyn gjorde meg påpasselig med begrepsbruken. Denne forsiktigheten preget både informasjonen om prosjektet, men også selve intervjusituasjonen. Jeg mener at den mer nøytrale inngangen til intervjupersonene gav meg anledning til å avdekke at Fjordgård ikke er ei bygd preget av resignasjon og avmakt. Den er også ei bygd med kampvilje og fremtidshåp, til tross for at folketallet går ned og til tross for aktiviteten på kaia er stilnet. Refleksjonen på dette punktet gir leseren anledning til å vurdere min rolle i den unike samtalsituasjonen, men påliteligheten kan også styrkes på en annen måte. Dersom jeg hadde gitt intervjupersonene anledning til å lese gjennom fortolkningen av intervjuene, og rydde opp i eventuelle misforståelser eller feil, ville styrken i analysen av intervjuene kunne vurderes annerledes. En slik runde med intervjupersonene lot seg ikke gjøre av kapasitetshensyn. Den åpne og inkluderende måten jeg ble møtt på, både i Fjordgård og på Husøy, gjør at jeg ønsker å strekke meg langt for å ivareta den tilliten jeg er vist. Jeg opplever at det virker skjerpene i arbeidet med gjengivelsen av intervjuene. Jeg har fått lov til å tre inn i hjemmene, bli servert kaffe, se på bilder og samtale om liv og levnet. Situasjonen har også ført til at jeg har delt av mitt liv og mine tanker i møtene. Det har skapt en relasjon mellom meg og intervjupersonene. Den lengste samtalen varte i over tre timer, mens de fleste samtalene i hjemmesituasjonen varte rundt to timer. Relasjonen som ble bygget kan i seg selv innvirke på innholdet i

intervjuene. Dersom de jeg møter ikke har tillit til at jeg vil forvalte samtalen på en redelig måte, vil den gi begrenset informasjon. Tilliten handler både om å ivareta hensynet til anonymiteten og om forvaltningen av informasjonen som deles. Denne bevisstheten lå til grunn for opplegget jeg laget for intervjuene og ivaretagelsen av anonymiteten, som også er presentert og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD).

Anonymitetsaspektet og intervjupersonenes egen kontroll over informasjonen, ble fremhevet i samtalen. Jeg opplevde likevel ikke at det var i møte med disse formalitetene, men snarere i vurderingen av meg som person, at tilliten i samtalen ble opprettet. Den gleden og tryggheten jeg føler når jeg tenker på menneskene jeg har møtt, og det livet de lever i Øyfjorden, håper jeg gjenspeiles i hele studien.

Med denne gjennomgangen, hvor jeg har redegjort for hvordan jeg har arbeidet frem prosjektet, utformet undersøkelsesopplegget, samlet inn dataene og tilnærmet meg den analytiske metoden, har jeg ønsket å gjøre leseren i stand til både å vurdere innholdet av studien, og situasjonen som har omrammet arbeidet. Ved å beskrive både min egen atferden og de jeg er i interaksjon med, og den konteksten dette foregår i, gir jeg en fyldig beskrivelse, i tråd med Geertz' (1973) kjente *thick descriptions*, der leseren blir i stand til å forstå mer. Denne måten å fyldiggjøre beskrivelser av atferd på, ønsker jeg skal prege hele teksten når jeg nå går over til den delen der empirien møter forskningen på området. Analysen starter med å se på hvordan stedene blir brukt av de ulike stedsbrukerne, og ikke minst med å finne ut hvem de ulike stedsbrukerne er.

4 Stedsbruk og stedsbrukere

I dette kapittelet sammenlignes de sosiale praksisene på de to stedene med en analytisk gjennomgang av de historiske fasene av utviklingen i folketallet, infrastrukturen, flåten og fiskebrukene slik de er beskrevet i bakgrunnskapittelet. Håndteringen av denne type materialiserte praksiser er ikke uproblematisk fordi de kan fremstå som faste strukturer. I teorikapittelet problematiseres også faren for å betrakte sosiale praksiser som vaner og faste mønster. Historiegjennomgangen synliggjør imidlertid både dynamikken, alternativ stedsbruk og ikke minst de globale påvirkningene stedene inngår i.

Sammenligningen av stedsbruken i Fjordgård og Husøy i dette kapittelet har analytisk fokus på sosiale praksiser der menneskeskapte og naturskapte materialiteter er nedfelt. Den tar for seg de materialiserte fysiske elementene som er beskrevet i bakgrunnskapittelet, men tilfører også mer sosiale materialiteter som idrettslag og kulturliv. Analysen legger vekt på å synliggjøre både de like og de ulike sosiale praksisene. Avslutningsvis i kapittelet oppsummeres sammenligningen, hvor både likhetene og ulikhetene utdypes, før det reflekteres over hva analysen av de sosiale praksisene tilfører forståelsen av den ulike utviklingen mellom stedene.

4.1 Sammenligning av stedsbruk på Husøy og i Fjordgård fra 1900-1989

Stedsbruken i Øyfjorden hadde i all hovedsak samme oppstart og opptakt. Fiskeriaktivitetene på landsiden startet samtidig, dog ikke med helårsaktivitet på Husøy før på slutten av 1930-tallet. Koblingen til de globale stedsbrukerne gjennom fiskeeksporten var likt til stede fra oppstarten. Den generelle flåteutviklingen følges også ad og det finnes ingen dokumenterte forskjeller på motorbruk eller andre tidlige tekniske fremskritt. Det er heller ingen store forskjeller å spore når det gjelder utvikling av infrastruktur. Det første kaianleggene bygges begge steder tidlig på 1900-tallet med påfølgende, dampskipsanløp, post og butikk. Også den neste kaiutbyggingen foregår omtrent samtidig på 1930-tallet. På begge stedene finnes stedsbrukere som fisker og håndterer fisk på land, samt post og butikk. Men på Husøy har de i tillegg anleggsarbeidere for bygging av moloen i en lengre periode i byggesesongen. Det er en annen forskjell også. Husøy brukes bare om vinteren under vinterfiske, resten av året bor stedsbrukerne lengre ut i Øyfjorden, men i Fjordgård er stedet i bruk hele året.

Helårsbosettingen gir Fjordgård familie- og husholdstedsbruk. For Husøy sin del holder husholdet seg lengre ute i fjorden til de første helårsbosetterne kommer til på slutten av 1930-

tallet. Driften av fiskebrukene på Husøy og i Fjordgård er imidlertid påvirket av de samme globale strømningene og følger hverandre i konkurser og eierbytter på 1920- og 1930-tallet.

Andre verdenskrig spiller også sin rolle for stedsbruken i Øyfjorden. Bosettingen i Øyfjordvær, ute i fjorden, kunne blitt av mer varig karakter dersom krigen ikke hadde satt stopper for planene om utbygging av molo og kaianlegg der ute i havgapet. Også i Fjordgård ble vei og skoleplaner utsatt og endret som følge av krigsutbruddet. Etterkrigstida brakte med seg nye planer, blant annet grendenes første og svært like skolestruktur. Stedene delte hver sin halvdel av en tyskbrakke som skolelokaler etter krigen. I Fjordgård førte stedsbruken til materialisert infrastruktur i form av internvei på slutten av 1930-tallet, mens etterkrigstida satte fart i planene om å flytte folket ute i Øyfjorden inn til Husøy. Internveien på Husøy kom som en del av flyttevotaket på 1950-tallet, sammen med en annen viktig infrastruktur, nemlig tilgangen på vann. I Fjordgård hadde befolkningen hatt tilgang til vann via private brønner, men på Husøy var vanntilgangen et problem som måtte løses før øya kunne bli beboelig. Vannverket på Husøy var på plass i 1952. Her lå altså Husøy litt på etterskudd med noen av sine stedspraksiser, men det preger ikke stedet lenge. På 50-tallet er begge bygdene i lik aktivitet knyttet til utbygging av el-nett, forsamlingshus, kapell- og samfunnshus. Etter at Husøy ble helårsbebodd fremkom det likevel en forskjell i stedsbruken knyttet til kombinasjonsdrift av jordbruk og fiske. På Husøy er det ikke mulig å drive med jordbruk i samme skala som i Fjordgård. Selv om det geografiske landarealet skiller seg med hensyn til jordbruksmuligheter gir geografien også mange likhetstrekk. Stedene ligger på hver sin side av samme fjord, og de har tilhørighet til samme kommune. I 1963 ble Øyfjorden innlemmet i Lenvik kommune, men begge stedene hadde før den tid vært knyttet til Hillesøy kommune. Lenvik kommune har kommunesenter på Finnsnes og reisetiden og avstanden i kilometer har vært lik for begge stedene, uavhengig av hvordan vei- og kommunikasjonsstrukturene har utviklet seg. Den geografiske plasseringen gir flåten på begge stedene samme værmessige utfordringer, og samme gåtid til og fra fangstfeltene. Geografien gir også fiskeindustrien på begge stedene samme avstand til middagstallerkenene ute i verdens fiskemarkeder, og samme nærhet eller avstand til leverandørindustrien.

Aktivitetene knyttet til fiske er det samme på begge stedene, både når det gjelder bearbeidingen på land og fangsten fra båt. Den like måten å bruke stedene på knyttet til fiskeriene følger hverandre utover 1960- og 70-tallet. På begge stedene foretas det utbygginger og forbedringer av kai og anlegg på 1960-tallet, og det settes i verk

filétproduksjon og fryserier i løpet av disse tiårene. Husøy, som ikke hadde samme mulighet til kombinasjonshushold, er først ute med filétproduksjon, og når Fjordgård starter opp sin filétproduksjon, innebærer det også slutten for landbruksdelen av husholdet der. Med innovasjonen knyttet til teknologien for bearbeiding og lagring av fisk kommer det også innom nye stedsbrukere fra leverandørindustrien på begge stedene. Eksempelvis kjølemontører og leverandører av industrielt produksjonsutstyr.

Livet i Øyfjorden, både på Husøy og i Fjordgården, er på denne tiden preget av samme stedsbruk knyttet til musikk og idrett. Begge stedene har rikt musikkliv der band og bandmedlemmer eksisterer side om side på hvert sted, og samtidig veksler besetninger over fjorden (Trælvik og Trælvik, 2000). Begge bygdene har idrettslag som skaper stedsbruk knyttet til sosiale aktiviteter. Fjordgård idrettslag står for det årlige familieskirennet på Mefjordeidet og Husøy idrettslag arrangerer gateløpet "Husøykarusellen", og de starter utgivelse av Husøy årbok. Lagene var nok mer preget av konkurranse mellom bygdene, enn det samarbeidende musikklivet, og møttes ofte til vennskapelig duell i ulike idrettsarrangementer (Melangen og Nergård, 2012). Skolene i begge bygdene har også felles sosial møteplass med skidag på Mefjordeidet i april. For skolen sin del følger stedene hverandre med lik utvikling av infrastruktur. Begge stedene får nye skolebygg på 1960 tallet, og de deler samme utfordrende skolevei for ungdomsskoleelevene (Pettersen, 2000). Båtskysordningen varer til de to bygdene får etablert egne ungdomsskoler og skolebasseng på midten av 1970-tallet. Byggeaktiviten var hektisk, for også samfunns- og forsamlingshusene i begge bygdene får sine nødvendige vedlikeholdstiltak og utbedringer i denne perioden.

På 1970-tallet har fiskebrukene og flåten gode tider, for det er rikelig med fisk. På Husøy driver brødrene Karlsen, og i Fjordgård driver brødrene Eriksen. Hjemmeflåten på begge stedene leverer nok fisk til anleggene. De bofaste stedsbrukerne i begge bygdene er i all hovedsak sysselsatt i fiskeriene, på land og til sjøs, men det er også kommet til arbeidsplasser knyttet til utviklingen i tjenesteytende næringer som skole, butikk og postkontor. På 1970- og 80-tallet foregår det veiutbygginger og andre utbyggingsaktiviteter som gjør at sesongsvingninger i fiskeyrket kan kombineres med tømring og veiarbeid. Veiarbeidet gjør at ved starten av 1980-tallet er begge bygdene fergefri med vei og tunnel. Begge bygdene har vært aktive forkjempere for fergefri vei, hver på sin side av fjorden, men nå åpner den nye veien for omstrukturering av skolene i kommunen. Forslag om skolenedleggelse for begge

bygdene blir etter dette noe som stadig går igjen i forbindelse med budsjettbehandling og kommuneplaner. Folketallet går på denne tiden gradvis nedover begge stedene. Bygdene i Øyfjorden deler skjebne med mange utkantstrøk der generelle samfunnsmekanismer knyttet til bolig, velferd og utdanning trekker folk mot mer sentrale områder. Tidsepoken gir økt kommunikasjon og økt mobilitet, ikke bare for utkantene, men også mellom byene. På slutten av 1970-tallet har Husøy og Fjordgård henholdsvis 330 og 311 bofaste stedsbrukere, men tallet er synkende (Lenvik kommune, 2013). Fra 1978 til 1989 går antallet på Husøy ned med 15 prosent, mens det i samme periode er en nedgang i Fjordgård på 10 prosent (ibid). Fraflyttingen fra Husøy er størst i denne perioden, og det ser ikke ut til at Lenvik kommunes nye reguleringsplan for boligbyggingen på øya bidrar til å demme opp for nedgangen.

For kystsamfunnene i Nord-Norge er det imidlertid også en annen viktig stedsaktør som nå er i endring utover 1980-tallet. Det er mindre fisk i havet og konkurransen om fangstene øker. Fisket på Stordjupta blir tett og vanskelig og båtene søker nye fangstfelt, denne gangen ute på eggakanten. For å komme lengre ut foretrekker de fleste større fartøy. Men det er ikke bare de endrede fangstområdene som virker inn på flåten. Eggafisket innebærer møte med trålflåten, og garnbåtene fra Øyfjorden mister bruk i hopetall. Det blir kostbart, ikke bare fordi det må skaffes nye garn, men også i form av fangsttap og tapt fisketid. Ut fra endringen i fartøystørrelse ser det ut til at det er Husøy som er først ute med å tilpasse flåten til dette fisket. Der gjøres det flest investeringer i båter med størrelser på rundt 25 meter, mens Fjordgård beholder hoveddelen av flåten sin i mellomstørrelsen på 10-15 meter. Fiskarlaget på Husøy uttrykker i 1989 bekymring for at endringen i flåtestruktur vil komme til å endre bosettingsmønsteret fordi det gir anledning til at fiskerne og fiskebrukene sentraliseres (Pettersen, 1989b). Det er en frykt som etterhvert skal vise seg grunnløs, i alle fall for Husøy sin del.

For fiskebrukene er filétindustrien kapitalkrevende og den blir sårbar for svingningene i ressurstilgangen. Endringen i preferansene fra markedene utover 1980-tallet, der det nå er mer ønske om fersk og ikke så mye frosset fisk, er med på å forverre situasjonen. Det blir stadig tydeligere at stedsbruken i Øyfjorden påvirkes av stedsaktører fra det globale markedet og de stadig hurtigere preferanseskiftene. Forsøket på å finne fleksible løsninger blir forverret når også markedet på sei svikter fra midten av 1980-tallet. Situasjonen for industrien i Øyfjorden blir i tillegg utfordret av at bank og finansieringsinstitusjoner skjerper utlånspolitikken og innskrenker aktiviteten. Både i Fjordgård og på Husøy ble bankfilialene lagt ned i 1988

(Nordlys, *Filialnedleggelse*, 30.04.1988). Fiskebrukene har frem til nå hatt lik utvikling. De har møtt like svingninger i marked og fangstrater på stort sett samme vis. Og de har gjort de samme nødvendige tilpasninger i forhold til teknologisk utvikling. Bygdene er totalt sett svært like på denne tida. Folketallet er nede i henholdsvis 282 på Husøy og 276 i Fjordgård i 1988. Infrastrukturen er utbygd i samme omfang og de sosiale møteplassene er knyttet til like stedsaktiviteter. Stedsbruken knyttet til fiskeriene er lik i begge bygdene med unntak av flåten som har utviklet noe ulik fartøystørrelse i denne perioden. Fra nå av skjer det imidlertid en rekke hendelser som gjør bygdene setter i verk ulik stedsbruk på flere områder.

Eriksen Fiskeforretning i Fjordgård brukte i 1987, som kjent fra bakgrunnskapittelet, kapital for å kjøpe ut en av tre brødre fra eierskapet. I tillegg er en annen stedsbruker i sving. Fiskerimyndighetene fremmer nye krav til drift overfor sektoren. Det skaper investeringsbehov som Eriksen Fiskeforretning ikke er i stand til å innfri på grunn av svak likviditet og restriktive banker. På Husøy går Br. Karlsen i gang med de tidligere omtalte utbedringer av anlegget, og det første fremstøtet for oppkjøp av laksekonsesjoner som mislykkes. Dette skjer når stedene står ved overgangen til 1990-tallet.

4.2 Sammenligning av stedsbruk på Husøy og i Fjordgård fra 1990-2013

Ved starten av 1990 er situasjonen for sektoren preget av fiskerimyndighetenes tiltak for å redusere kapasiteten både på land og til sjøs. Også i Troms fylkeskommune setter man i verk utredninger for å avgjøre hvor det skal satses og hvem som må ut, for å gi økt lønnsomhet og effektiv drift i fiskeriene. I kommunen derimot, blir ikke stedsbruken definert på denne måten, og det gis støtte til infrastrukturinvesteringer begge stedene i form av liggekai og molo på 1990-tallet og etablering av barnehager. Men kommunen er ikke bare støttende. Når det gjelder skolestrukturen fremmes det stadig forslag til nedleggelse og sammenslåinger overfor begge bygdene. Også de tidligere statlige postkontorene avvikler sin tradisjonelle drift på begge stedene.

Ved starten av 1990-tallet er flåtestrukturen i Fjordgård og på Husøy igjen veldig lik. I forbindelse med innføringen av fartøykvoter fra 1990, foretas det en rydding i merke registret og i 1992 fremstår flåten på de to stedene nærmest identisk. Det er 46 båter under 10 meter begge stedene og 6 og 5 båter over 10 meter i henholdsvis Fjordgård og på Husøy. Tallet på de større båtene er imidlertid lavt i forhold til tidligere. Det kan tyde på at de mer kapitalkrevende båtene har tatt sin del av skrellen som følge av restriktive banker,

fiskestoppen i 1989 og den lave kvoteandelen for fartøyene i 1990. Fiskarlagene i Fjordgård og på Husøy har samme engasjement i saken og samarbeider om fremstøt overfor myndighetene, ikke bare for å få på plass krisepakken som er omtalt i bakgrunnkapittelet, men også med forslag om forsøksfiske av andre arter. Det er ikke bare mannfolkene i de lokale fiskarlagene som engasjerer seg. På Husøy sparker Mathilde Karlsen i gang de årlige Husøysdagene med fagseminar om utviklingen i fiskeriene (Melangen og Nergård, 2012). I Fjordgård engasjerer en kvinnegruppe seg for å sikre den rasfarlige veien, og med protestsanger og lobbyvirksomhet knyttet til hvitfiskkrisen (Nordlys, *Fiskeri*, 12.12.89 og *På barrikadene*, 15.06.1990).

For fiskebrukene er den lave ressurstilgangen prekær. For å bøte på situasjonen gjøres det fremstøt fra begge stedene for å få kjøpt fisk fra utenlandske trålere. I Fjordgård har man kontakt med en russisk båt, men her lykkes de ikke med å få nødvendige bankgarantier for å få gjennomført handelen. Med den svekkede kapitaltilgangen etter familieutkjøpet henvender de gjenværende Eriksen-brødrene seg til kommunen med søknad om garantier. Etter flere runder med utsettelse av søknaden, og før den er ferdigbehandlet av kommunen, inndrar imidlertid Råfisklaget kjøpetillatelsen på grunn av mistanker om fiskejuks (Nordlys, *Tatt for fiskefusk*, 28.02.1990). Inndragningen ankes, men blir opprettholdt. Mens Eriksen Fiskeforretning i Fjordgård strever med dette har Br. Karlsen på Husøy lykkes med å få kjøpt laksekonsesjoner og er gang med den krevende oppstarten på en ny næringsvei. Selv om mistanken om fusk i Fjordgård ikke fører frem, innser etterhvert Eriksen-brødrene at økonomien ikke strekker til og driften stanser i 1990/91 (Nordlys, *Må stenge i Fjordgård*, 04.09.1990). Tilsynelatende virker det som tilfeldighetene spiller en avgjørende rolle i forskjellene som oppstår. Men analysen skal senere vise seg å avdekke at det eierskiftet som nå skjer i Fjordgård kan ses i lys av en bredere kontekst.

Stansen i driften av Eriksen Fiskeforretning i Fjordgård markerer et veiskille. Og, skal det vise seg, et skille i utviklingen på de to stedene. Fra nå av blir eierskapsorganiseringen av hjørnesteinsbedriftene i de to bygdene ulik. Fra at begge brukene var lokaleid og familiedrevet, innlemmes Fjordgård nå i sameiet mellom fire store fiskerivirksomheter fra ulike bygder i Lenvik kommune. Fjordgårdbruket er en del av sameiet en kort stund, før det går over til å bli en del av Nergård-konsernet. På Husøy derimot fortsetter familiedriften og det lokale eierskapet som før. Med Nergård på plass som ny eier er det ikke noe som tyder på at eierskapsendringen skal komme til å medføre vesentlige endringer på andre områder. Både

Br. Karlsen og Nergård gjør investering knyttet til hvitfiskproduksjon. Når Nergård i 1992/93 også følger Br. Karlsen med å kjøpe laksekonsesjoner, ser det ut som alt ligger til rette for at den næringsmessige stedsbruken skal forblir lik i Fjordgård og på Husøy.

Folketallet har imidlertid fortsatt å falle begge stedene, og det er fortsatt Husøy som mister flest bofaste stedsbrukere. I 1992 er det 250 bofaste stedsbrukere igjen på Husøy, mens det i Fjordgård er 277 (Lenvik kommune, 2013). Det har ikke skjedd endringer mellom stedene med hensyn til infrastruktur, men skolebruken er mindre på Husøy på grunn av nedgangen i folketallet. Skoleåret 1992/93 var det bare 27 elever på skolen på Husøy, mens fjordgårdskolen hadde 36 elever (GSI, 2014). For alle de bofaste stedsbrukerne i Øyfjorden, både på Husøy og i Fjordgård, kommer torsken med en overraskende hurtig økning i bestanden. Det fører til vesentlige økte kvoter i 1993 (Dreyer og Bendiksen, 2010). Det økte torskefisket bremser nedgangen i antallet bofaste stedsbrukere. Fra 1994 til 1998 reduseres folketallet både for Husøy og Fjordgård med bare to prosent.

For flåten i Fjordgård stopper nedgangen i andelen av fartøyer over 10 meter, men det gir ikke vekst i større fartøy før 3-4 år senere. Etter 1995 er det husøyflåten som foretrekker fartøyklassen på rundt 10-15 meter. I 1996 har Husøy seks flere fartøy i denne klassen og forskjellen stiger til 12 båter mer enn Fjordgård i denne størrelsen i år 2000. Samtidig får Fjordgård flere større fartøy på over 15 meter enn Husøy (se diagrammet i bakgrunnskapittelet som viser fartøy på 10 meter eller mer). Forskjellen i flåtestørrelsen som oppstår gjør at det etterhvert blir vanskelig å tolke hva dette innebærer fangstmessig. Etter at det er innført kvotefordeling mellom fartøystørrelsene i den lukkede gruppen av fisket, blir lengden på fartøyene et dårlig mål for fangstvolumet. Relativt korte fartøy ble bygget med romslig lastevolum. Forskjellen i fartøystørrelser kan også komme som følge av ulike generasjonsskifter der de yngste og minst erfarne skipperne må holde seg en periode på lavere fartøylengder i påvente av erfaring nok til å bli sertifisert for de større båttypene. Ut fra tallene for fangstvolum ser det imidlertid ut til at sammensetningen av husøyflåten gir høyere og mer stabilt fangstvolum til Husøy enn det flåten gir i Fjordgård. I Fjordgård blir volumet lavere og med større svingninger (se diagram for fangstvolum i bakgrunnskapittelet).

Både flåten og fiskebrukene møter nye utfordringer når totalkvoten på torsk på nytt strammes inn på slutten av 1990-tallet. For landindustrien gjentar historien seg ved at det stilles nye krav til hvitfiskproduksjonen fra EØS. Det gjør det nødvendig for både Br. Karlsen og

Nergård å legge nye investeringsplaner for at anleggene skal møte kravene. De nye planene kan være grunnen til at antallet bofaste stedsbrukere, etter mange år med nedgang, endelig får en liten oppsving både i Fjordgård og på Husøy mellom år 2000 og 2001. Den lille befolkningsveksten kan også skyldes økte boligpriser i byene. Det gir uansett ny aktivitet når det gjelder infrastruktur for vannverk og kaianlegg på begge stedene. Tusenårsskiftet er imidlertid en problematisk periode for nye planer og investeringer i fiskebrukene. Lønnsnivået i Norge har steget. Selv om ressurstilgangen har vært stigende frem til kvotereduksjonen, så har både filetmarkedet for hvitfisk vært utfordrende siden 1980-tallet, og markedet for saltfisk vært ustabilt.

I Fjordgård møter deler av flåten og fiskebruket nye utfordringer når de blir rammet av den omfattende fiskejukssaken. Både Br. Karlsen og Nergård-konsernet sliter med lønnsomheten i den delen av driften som er knyttet til filétproduksjon. Og lakseoppdrett er ikke en gullgruve for noen av dem. Håpet om nye store oppturer i fisket på skrei blir mindre når forvaltningsreglen¹² innføres. I tillegg begynner trålerne å fryse fisken ombord og gjør seg dermed uavhengig av kort vei til leveranse på land. Både i Fjordgård og på Husøy har de vært mottakere av råstoff fra ekstern flåte. Selv om dette ikke nødvendigvis har vært fra trålflåten, øker presset på ressurstilgangen for hele filétsektoren. Hver tredje filétbedrift går konkurs rundt år 2002 (Dreyer og Bendiksen, 2010). Som beskrevet i bakgrunnkapittelet er det nå Nergård-konsernet velger å selge under halvparten av havbruksselskapet for å bote på kapitalbehovet. Dette er også tiden for nedskalering av utbyggings- og opprustningsplanene i Fjordgård og stengning av hvitfiskproduksjonen. På Husøy velger derimot Br. Karlsen å ferdigstille utbyggingsplanene og går i gang med produksjon av laksefilét. Oppstarten av lakselinjen ble som tidliger omtalt utfordrende, men produksjonen holdes i gang.

De valgene som nå gjøres på Husøy legger til rette for flere nye stedsbrukere, mens beslutningene fra Nergård gjør at det blir reduserte muligheter for stedsbruk i Fjordgård. I 2001 er antallet stedsbrukere i de to bygdene nærmest identisk med 237 på Husøy og 243 i Fjordgård. På Husøy har skolen i 2001/02 sitt laveste registrerte elevtall noen sinne med 23 elever (GSI, 2014). Men nedgangen i antall stedsbrukere har nå nådd bunnen for Husøy. Tilflyttingen av stedsbrukere som skal arbeide med laksen, er i gang. Det blir ikke nødvendig for Br. Karlsen å søke etter nye stedsbrukere til Husøy. De kommer fra mange ulike nasjoner

¹² Det medfører at torsk kvoten holdes innenfor variasjoner på 10 prosent opp eller ned, avhengig av bestandsestimeringen over en 3 årsperiode

og rekrutterer slekt og venner etterhvert som behovet øker, jamfør omtalen i bakgrunnkapittelet. Antallet stedsbrukere holder seg stabilt og litt stigende på Husøy i årene som følger.

I Fjordgård fører stansen i produksjonen av saltfisk til en umiddelbar nedgang i antallet stedsbrukere fra 2001 til 2002, men nedgangen fortsetter ikke og antallet holdes stabilt. Husholdet trenger noe å leve av for å kunne bli på stedet. Nilsen (2001) sin analyse av hushold som fleksibel økonomisk enhet kan bidra til forståelsen av hvorfor antallet bofaste stedsbrukere opprettholdes. Etter at kombinasjonen av landbruk og fiske er avviklet, er husholdene gått over til det Nilsen omtaler som differensierte yrkeskombinasjoner. Det vil si at husholdet eksempelvis kombinerer arbeid i yrkesgrupper som lærer, post, barnehage, med det å fiske, slik at husholdet beholder bosettingen i tilknytning til naturressursene. I følge Nilsen (1996) opprettholder husholdene med dette fleksibilitet og selvstendighet ved at de lager nye yrkeskombinasjoner gjennom pendling og deltidjobber.

Usikkerheten om fremtiden knyttet til utfallet av rettsaken om fiskejukset, spiller muligens også en rolle for bostabiliteten. I 2003 faller dommen i saken og rederiene blir idømt bøter på tilsammen tre millioner kroner, mens fiskebruket må ut med rundt 700 000 kroner. Noen av rederne i Fjordgård velger å kaste inn håndkleet og selger seg ut av fisket. Som det fremgår av bakgrunnkapittelet er kvotefaktorene på torsk rekordlave i Fjordgård når strukturkvoteordningen blir innført i 2004 og ligger 65 prosent under Husøy. Ressurstilgangen til mottaket går nedover av flere årsaker. Hjemmeflåten har ikke lenger samme motivasjon til å levere i Fjordgård, så lenge fisken sendes videre til andre anlegg i konsernet. Det er verdt å merke seg hvordan konsernstrukturen påvirker den lokale flåten sin leveringsatferd. Året etter dommen synker folketallet i Fjordgård igjen. Fra 2004 til 2009 går antallet bofaste stedsbrukere i Fjordgård ned med 14,5 prosent til like over 200. Nergård-konsernet gir nå opp satsingen på lakseoppdrett. Muligheten for Fjordgård til å delta i havbruket er definitivt over. Prisene på torsk stiger imidlertid. Det er nå Nergård velger å fortsetter sin satsing på flåtesiden med å kjøpe seg inn og overta eierskapet i trålrederier på Rolla i Ibestad kommune og på Skjervøy. Flåten i Fjordgård er imidlertid i ferd med å restituere seg og øker ressurstilfanget i volum og i andel kvotefaktorer. Om det er de oppløftende tallene fra hjemmeflåten som gjør at det iverksettes forsøk på ny drift i Fjordgård er usikkert. I 2009 er det i alle fall oppstart av den omtalte og kortvarige driften av hermetikkfabrikken. Arbeidet

med hermetisering av fiskelever var sesongpreget og aktiviteten gav ikke utslag på antallet bofaste stedsbrukere, selv om det kom til folk fra Estland og Finland i driftsperiodene.

På Husøy holder antallet bofaste stedsbrukere seg stabilt fra 2001 til 2009. Hos Br. Karlsen jobbes imidlertid med nye løsninger for å øke lønnsomheten for laksen. Og i 2008 etableres eksportselskapet. Torskebestanden overrasker igjen og forvaltningsregelen gir et økt uttak på over 20 prosent i 2009. Fangsttallene og kvotefaktoren for hjemmeflåten på Husøy stiger og ligger nå skyhøyt over Fjordgård. I 2011 utgjør forskjellen i kvotefaktorene på torsk 68 prosent i favør av Husøy, og det totale fangstvolumet fra hjemmeflåten er 3270 tonn mer. Fra 2009 til 2012 øker antallet bofaste stedsbrukere på Husøy med 13,45 prosent, mens det i Fjordgård går ned med nesten ni prosent i samme periode.

Flåten i Fjordgård er imidlertid i ferd med gradvis å øke fangstvolumet, og i 2010 arbeides det som omtalt i bakgrunnskapittelet, med planer om bedre havn og molo. I Fjordgård har landligget for flåten vært en utfordring. Der finnes det ikke molo som beskytter kaianlegget for bølgebryting fra storhavet. En realisering av den planlagte moloen og havneanleggene i Fjordgård ville kunne gjøre landligget mer praktisk og tilby bedre fasiliteter både for hjemmeflåte og eventuell fremmedflåte i Fjordgård. I januar 2013 beslutter imidlertid Nergård å stenge mottaket for fisk. Det endrer stedsbruken for ungene i Fjordgård som ikke lenger kan skjære tunger i skreisesongen, men også for de som arbeidet på mottaket og ikke lenger kan ta på treskoene og gå på jobb for å få unna dagens fangst. De som fortsetter å bo der jobber enten som fiskere, på butikken, skolen eller i barnehagen, eller de må pendle til jobb andre steder. Nå slår de fleksible husholdsorganiseringene som Nilsen (2001) bidrar med, inn for fullt inn som mestringsstrategi for de bofaste stedsbrukerne som blir igjen. Stengningen av mottaket gjør også realisering av havneplanene til en vanskelig oppgave der argumentene vil sirkulere rundt at mottaket er stengt på grunn av vanskelige havneforhold, og at realiseringen av havn ikke lar seg gjøre på grunn av stengt mottak.

Samtidig er arbeidet med en stor utbygging av havneområdet på Husøy i gang (Troms Folkeblad, *Lenvik i pengeknipe*, 13.12.2013). På Husøy har antallet bofaste stedsbrukere økt med 14 prosent fra 2001 til 2013, mens det i samme periode har gått ned med over 30 prosent i Fjordgård. Ungene på Husøy har opprettholdt tungeskjæringen og for flåten og mottaket foregår det tradisjonelle skreifisket som før, men stedsbruken har fått en ikke uvesentlig tilleggsdimensjon med filétskjæring og pakking av laks. Det har også bragt nye stedsbrukere

til øya fra leverandørindustrien knyttet til oppdrett. Tilflyttingen til Husøy gir et mangfold av ny bofaste stedsbrukere. Omlag halvparten av stedsbrukerne som er sysselsatt hos Br. Karlsen er fra utlandet, flest fra Litauen, Polen, Irak og Sverige (Moldenæs og Trærlvik, 2011). I 2013 er det 42 barn fra 1 til 12 år på Husøy, mens det samme tallet i Fjordgård er 17. Tallet for de unge voksne på mellom 20 og 35 år skiller også stedsbrukerne på de to stedene. I Fjordgård bor det totalt 27 personer i denne aldersgruppen, mens det bor 57 på Husøy. Stedsbrukerne som er over pensjonistalder er derimot tilnærmet likt med 41 og 44 på henholdsvis Husøy og i Fjordgård.

4.3 Oppsummering av stedsbruk på Husøy og i Fjordgård

En oppsummering av sammenligningen viser at stedene først og fremst kjennetegnes av de mange likhetene i utvikling av stedsbruk og bofaste stedsbrukere. Fra starten av 1900-tallet følger stedene hverandre ad med små variasjoner i utvikling av fiskebruk, kai og havneanlegg, fartøytyper, båtmotorer, redskapsbruk, lokalbåtanløp, post, telefon, butikk, og skole. Når Husøy blir helårsbebodd, følger stedene hverandre også i utviklingen av vei, elektrisitet, vannverk, skoleutbygginger, svømmebasseng, musikk, idrett, samfunnshus, kirkebygg, nye kai- og fiskeanlegg, filetproduksjon og fryseri. Unntaket fra likhetene er den manglende muligheten til kombinasjonsbruk på Husøy, men etter 1970-tallet er landbruket i Fjordgård lagt ned, og denne forskjellen også borte. Et annet unntak fra likheten er flåtestrukturen i en kort periode på 1980-tallet. På 1990-tallet er flåten på nytt nærmest identisk i antall og størrelse. Stedene preges også av lik satsing fra kommunen og andre myndigheter sin side på vei- og havneanlegg, men også likt press på eksempelvis skolestruktur. Presset på stedene er også likt når fiskerimyndighetene går inn for sentralisering og effektivisering av flåte og fiskebruk. Reaksjonene på strukturpresset får lik form av sosialt og kollektivt engasjementet på begge stedene, både blant kvinner og menn. Også når effektiviseringen av bank- og postvesen når frem til bygdene, rammer de likt.

Den like utviklingen gjør at bygdene i all hovedsak følger hverandre i hvordan stedsbrukerne er sysselsatte i fiskebruk og flåte, leverandørindustri, skole, vei, bygningsarbeid, post, butikk og etterhvert barnehage. Det er i det hele tatt slående likheter mellom bygdene i mye av stedsbruken, men også når man sammenligner antallet bofaste stedsbrukere, frem til et visst punkt. Etter 2005 endres det like mønsteret mellom det to bygdene, og antallet bofaste stedsbrukere utvikler seg klart i hver sin retning. I 2013 er Fjordgård blitt et pendlersted med 168 bofaste stedsbrukere som stadig minsker i antall, mens Husøy har for få boliger og har

276 bofaste stedsbrukere. Befolkningen er også forskjellig i mangfold. På Husøy er det mange ulike nasjoner og langt flere barn og unge voksne, enn i Fjordgård. Uten rekonstruksjonen i det fleksible husholdet som Nilsen (2001) peker på er det mye som tyder på at befolkningsforskjellene kunne vært større.

Som forløp til befolkningsnedgangen har det skjedd endringer i en eksplisitt stedspraksis i Fjordgård. Endringen i eierskapet av fiskebrukene er på dette tidspunktet den første og tilnærmet eneste forskjellen mellom bygdene. Fra rundt 1990 splittes brødrene Eriksen i Fjordgård og bruket går over i fjerneie. På Husøy opprettholdes imidlertid det familiedrevne lokale eierskapet til Br. Karlsen. Etterhvert utvikler det seg også forskjeller i økonomisk og produksjonsmessig aktivitet mellom virksomhetene. Begge virksomhetene satser med nye utbyggingsplaner og kjøp av laksekonsesjoner, men bare Br. Karlsen på Husøy realiserer planene fullt ut. Nergård velger spesialisert produksjon, men legger etterhvert ned all virksomhet i Fjordgård. Br. Karlsen derimot arbeider videre med nye kai og anleggsutbygginger, utvidelse av virksomheten og etterhvert også med nye laksekonsesjoner.

Den første forskjellen i måletallene viser seg imidlertid i flåten. Fra å ha hatt svært lik flåtestruktur på starten av 1990-tallet, blir den gradvis forskjellig etter 1996. Da øker andelen av fartøy på rundt 10-15 meter på Husøy. I Fjordgård endres leveringsatferden og flåten blir preget av færre men større fartøygrupper fra år 2000. Fangstvolumet fra hjemmeflåten på Husøy øker formidabelt fra 2005, som resultat av struktureringen. Fiskejukssaken fra 2001 til 2003 innvirker på fangstvolumet i Fjordgård, men tallene utvikler seg negativt også uavhengig av dette. Det siste året fiskemottaket er åpent, tas det i land omlag 3800 tonn mindre fisk der enn på Husøy.

Denne analysen bidrar ikke til inngående innsikt i hvorfor ulikhetene i de sosiale praksisene har oppstått, og hva dette medfører lokalt. For å forstå mer av bakgrunnen for forskjellen, og de valgene de baserer seg på, må analysen også omfatte de sosiale konstruksjonene som synliggjør meningsdanningen. Det vil også innbefatte fortolkningene som ligger til grunn for de sosiale praksisene, og de ulike interessene og relasjonene disse inngår i. Det blir nødvendig å gå nærmere inn i på forskjellen ved å se på de stedsbildene som preger stedene, og etterhvert gå dypere inn i prosessene og relasjonene, for å forstå mer av hva som ligger til grunn for stedsutviklingen.

5 Stedsbilder

Stedsbildene gir innblikk i hvordan stedene blir sosialt konstruert. I teorikapittelet fremgår det at stedsbilder kan være konkurrerende og i stadig endring. Det gjør at de ikke kan betraktes som faste strukturer. De analyseres imidlertid i lys av at de gir handlingsalternativer, ikke bare for de bofaste stedsbrukerne men for alle stedsaktører som med sine meninger og handlinger virker inn på stedene. Analysen tar sikte på å avdekke forskjeller i de sosiale konstruksjonene i Fjordgård og på Husøy.

5.1 Stedsbilder som preger stedsaktører utenfor Øyfjorden

Jentoft (2012) beskriver hvordan handlingsalternativene for forvaltningsmyndigheter blir preget av bilder som han omtaler som busskø eller fotballag. Busskø-bildet lager strukturpress fordi andre aktører blir sett på som et problem, mens fotballaget stimulerer til rural vekst fordi det ser på andre aktører som en fordel fordi samspill skaper nytt potensial. Analysen av stedsbruken i Øyfjorden avdekker hvordan strukturpresset fra fiskerimyndighetene også preget fylkeskommunen, gjennom fiskeriplanen, og påvirket handlinger som eksempelvis etableringen av sameiet av fiskebruket i Fjordgård mellom "de fire store". Hverken Husøy eller Fjordgård var en av de fem kystbygdene det skulle satses på ut fra fylkeskommunens fiskeriplan for 1992-1995 (Nordlys, *11 av 13 fiskebygder får det tøffere*, 19.10.1991). Av 13 fiskebygder i Troms var det bare Skjervøy, Vannøy, Sommarøy, Senjahopen og Gryllefjord som var med videre i fylkeskommunens sine planer. De resterende 11 havnet på det som i ettertid blir omtalt som "dødslisten" (ibid). Det er denne delte forestillingen som preger Øyfjorden. Det førte som kjent til en kraftig mobilisering for flåtesiden og blant folkene i bygdene, men ledet også til at fiskebrukene fikk behov for å posisjonere seg og søke allianser for å redusere konkurransen. Men posisjonen var også preget av et annet forhold. I Steinfjorden, på yttersiden av Senja, hadde den nederlandske fiskebrukeieren lokket til seg leveranser fra fiskeflåten fra nabobygdene med å gi høy pris på fisken ved å inkludere fiskehodene i veiinga (Nordlys, *Fisken skal på trailer*, 27.01.90). Han unnlot imidlertid å gjøre opp med Norges Råfisklag og ble snart nektet kjøpetillatelse og forsvant tilbake til Nederland. Prispresset nederlenderen satte i gang skapte naturligvis uro for konkurrentene. Samtlige slet med liten ressurstilgang, i tillegg til at uredeligheten ble opplevd som opprørende. Det skapte forestillingen om at man for all del måtte unngå at det kom til nye, fremmede eiere som ikke forstod hverken de uformelle eller formelle systemene. Fortellingen om den uredelige nederlenderen blir en interessant tilleggsanekdote i så måte, som er egnet til

å bygge opp under forståelsen av behovet for å skaffe seg kontroll over anlegg ved å gjøre horisontale integreringer. Analysen avdekket også at kommunen er sentral stedsaktør gjennom å bidra med infrastruktur, men også ved å utøve strukturpress. Det globale fiskemarkedet preger også Øyfjorden med sitt bilde av arktiske, kalde og rene hav og til dels også av fortellingen om skreiens vandring. Det er med på å gjøre skreien fra Lofoten og Senja til en foretrukket fisk, enda sesongsvingningene vanskeliggjør en helårlig markedsleveranse.

Opp gjennom historien har imidlertid disse bildene, som preger stedene uten at stedsaktørene er bofaste stedsbrukere, virket likt både i Fjordgård og på Husøy. De globale markedene har ikke andre bilder av fisken fra Fjordgård enn fra Husøy. Fiskerimyndighetene, fylkeskommunen og kommunen skiller ikke, hverken i sitt press eller gjennom sine satsinger, på om det er Husøy eller Fjordgård som rammes eller tilgodeses. Når det utøves strukturpress, er begge stedene overflødige og for små, når det investeres i infrastruktur er begge stedene like viktig. Det like bildet for disse stedsaktørene er imidlertid i ferd med å endre seg etterhvert som fiskeriaktivitetene i Fjordgård blir reduserte. Men det er ingen ting som tyder på at disse bildene kan bidra til å øke forståelsen av hvorfor stedene har utviklet seg ulikt i utgangspunktet. For å forsøke å forstå mer av bakgrunnen for den ulike utviklingen er det nødvendig å analysere nærmere stedsbildene som springer ut fra Fjordgård og Husøy.

5.2 Stedsbilder av Fjordgård og Husøy

Veien det [skiltet] pekte mot, gikk rett inn i fjellet. Det var knapt en tunnel det var tale om, mer et hull, veggene var som da de ble sprengt ut, det fantes heller ikke lys der inne. Vannet rant i slike mengder fra taket at sjåføren satte på vindusviskerne. Da vi kom ut på den andre siden, gispet jeg. Mellom to lange, forrevne kjeder av fjell, stupbratte og treløse, lå en smal fjord, og utenfor den, som en veldig blå slette, havet.

Åååå.

Veien bussen fulgte lå klemt inntil fjellet [.....]. Nedenfor fjellene på den ene siden lå en liten øy, det var tett av hus på innsiden av den, helt øde på utsiden, i alle fall så det slik ut fra dette holdet. Noen fiskebåter lå i en havn innenfor en molo. Fjellene fortsatte utover kanskje en kilometer. Innerst var sidene kledd i grønt, men lenger ute var de helt bare og grå og stupte rett ned i havet.

Bussen kjørte gjennom en ny, grotteaktig tunnel. På den andre siden, i en etter forholdene mild og slak, svakt skålkattig dalside, lå bygda jeg skulle tilbringe det nærmeste året i.

Herregud.

Det var jo fantastisk! (sitat fra Knausgård, 2010)

Slik beskriver Karl Ove Knausgård sitt første møte med Øyfjorden, synet av Husøy og veien til Fjordgård, bygda han skulle bo i et år mens han utøvde sin lærergjerning. Knausgård beskriver Øyfjorden som natur, med fjell, fiskeri og hav. Husøyværingene betrakter øya som; “sin heim, blant fesk og hav og fjell”, som det står i Husøysangen. I Fjordgård ønsker folk fortsatt å kunne bruke stedet til å drive med fiske (intervjuperson y6), eller bruke stedet sine

fortrinn til å drive annen virksomhet ut fra havet eller kaia (intervjuperson y4). Bildet folkene som bor i Øyfjorden tegner av Fjordgård og Husøy handler om natur, fjell og hav, men der fisken trekkes frem som særlig grunnleggende for eksistensen (Moldenæs og Trælvik, 2011). Bildet av fiskeriene som ensidig og grunnleggende næring langs kysten i nord finner også Nilsen (2011) i sin sammenligning med Vestlandet, men for bygdene i Øyfjorden er det ingenting som skiller stedsbildene i så måte.

Men stedene er mer enn natur og fisk, de er også folk. Heller ikke når det gjelder den kulturelle påvirkningsfaktoren som Nilsen (2011) fremholder i sin sammenligning har det vært mulig å finne noe som skiller Fjordgård og Husøy. Den historiske gjennomgangen fremstiller like aktiviteter knyttet til kirkebygg og menighetsarbeid i begge bygdene. Disse kulturelle faktorene må imidlertid ikke oppfattes som generaliserende eller statiske. Empirien viser hvordan beskrivelser av folk i Øyfjorden har vært, og stadig er, i endring og rekonstruksjon, men også at noen beskrivelser henger med over tid. Det som analyseres er hvordan religionsutøvelsen har materialisert seg i kirkebygg og møteplasser. Det er ingenting som skiller bygdene i så måte.

Knausgård møter folket i Fjordgård på 1980-tallet og gir beskrivelser av åpne, gjestmilde og aktive bygdefolk. Gjennom empirien forteller folket i Fjordgård selv om en aktiv befolkning, i idrett- og kulturaktiviteter særlig på 1960- og 70-tallet, men også i dag gjennomføres tradisjonelle idrettsarrangement. Det fortelles også om engasjerte kvinner og menn i politisk mobilisering om fremtiden for bygda, særlig på 1990-tallet, men med en aktiv kjerne som stadig kjemper for ny aktivitet (intervjuperson, y4, x5 og y6). En av intervjupersonene fremholder at det engasjementet man finner hos ildsjeler i Fjordgård ikke er spesielt for stedet, men vil kunne finnes igjen i ethvert samfunn "i nød" (intervjuperson y4).

Det samme bildet gir folket på Husøy. TV-serien "Da damene dro" som gikk på TV2 i 2008, tegner bildet av aktive, åpne og gjestmilde mennesker. Gjennom empirien fremkommer det fortellinger om samme engasjementet i politiske saker på Husøy som i Fjordgård, både tilbake til kampene som stod på 1990-tallet og i dagens møte med politikere på fagseminaret under Husøydagan. Idrettslaget sin rolle, og folk på Husøy sitt kollektive engasjement, er velkjent i forbindelse med Husøydagan. Det årlige arrangementet er vel dokumentert i form av nyhetsinnslag, i årbøkene, i historiebøker og i TV-serien. På Husøy ble den første årboken publisert av idrettslaget i 1978. Årbøkene gir et innholdsrikt bilde av små og store hendelser

på øya opp gjennom historien, som også innimellom streifer innom nabobygda Fjordgård i sine fortellinger. Det er en dokumentasjon av Husøy som det ikke finnes maken til i Fjordgård. I den nye medieeverden er det vanskelig å måle dokumentasjon, eller oppmerksomhet om et sted. Et datasøk i en medieovervåknings-database avdekker at i perioden 1978 til og med 1989 er Husøy omtalt 66 ganger i norske aviser mens Fjordgård i samme tid var omtalt 105 ganger. I denne perioden er mediebildet i all hovedsak preget av papiraviser. Fra og med 1990 til og med 2013 er mediebildet annerledes og omfatter både web og TV i mye større grad. Da hadde Husøy i Senja 2720 treff for alle mediekilder, det vil si både på papir, web og TV. Fjordgård hadde tilsvarende 2204 treff. Selv om det gir Husøy om lag 500 flere treff så er forskjellen liten, sett i lys av den medieeksponeringen som tv-seriene fra Husøy fikk. TV-mediet som presenterte Husøy i "Da damene dro" har likevel en annen rekkevidde enn papir- eller nettaviser.

Det at beskrivelsen av folks engasjement på Husøy er bedre dokumentert, eller synliggjort via mediekilder, betyr ikke at folk er annerledes der enn i Fjordgård, når det gjelder lokalt fellesskaplig engasjement. Det innebærer bare at de ikke har samme medium eller arena for å vise frem sine kollektive evner. Folket i Fjordgård forteller om dugnadsånd og kollektiv mobilisering i kampen om veien og mot fiskerimyndighetene, men også i hverdagen mens mottaket var åpent og fisken skulle landes. Da stilte alle som kunne krype og gå på kaia for å ta unna (intervjuperson y6). De har også bygd grendehus, kirkebygg og i nyere tid grillhytte og slalåmbakke på dugnad (intervjuperson x5). Er det likevel slik at en bevisst mediestrategi fra Husøy sin side kan ha skapt den forskjellen som oppstår mellom bygdene?

Vi har faktisk en bevisst mediestrategi; å vise frem det vi får til. Det har vi klart. Motgang har lært oss at vi må vise at det ikke er synd på oss; at vi på ingen måte er stakkarslig (sitat fra stedsfortellinger i Moldenæs og Trælvik, 2011).

På Husøy blir TV-serien i 2008 fremhevet som særlig viktig for denne eksponeringen (ibid). Mediegjennomgangen viser at Husøy har lykket med sin strategi. Det fremstiller et livskraftig samfunn i vekst og utvikling. Serien førte til at flere turister kom tilreisende. Det blir oppfattet positivt selv om det ikke er forventet som langvarig effekt. På det tidspunktet TV-serien ble sendt var de imidlertid tallet for de bofaste stedsbrukerne i Husøy allerede i en prosess der befolkningsnedgangen hadde flatet ut og var i svak vekst, og hadde vært det i tre-fire år. Det tyder på at det ikke er nok med en bevisst mediestrategi alene for å skape ny giv. TV-serien fulgte bare opp en allerede positiv trend, som den kan ha bidratt til å forsterke. Den største veksten i folketallet kommer i 2012.

I Fjordgård har de også vært opptatt av å fortelle om stedet sitt i media. Kampviljen har fått dominere oppslagene med eksempelvis krav om sikker vei på slutten av 1980-tallet, politisk mobilisering mot fiskerimyndighetene, og krav om informasjon fra nye eiere på 1990-tallet. Positive nyheter fra Fjordgård blir også fremholdt i media. Optimismen som kom med ny vintersikker vei ble formidlet. Aktivitetene som ble iverksatt av Nergård og gleden for flåten når fisket går godt, når også frem i mediebildet. Men etterhvert som aktivitetene på fiskebruket stenges i Fjordgård, blir de negative oppslagene dominerende. Kampen står nå om barnehagen og skolen. Det blir rett og slett færre lyspunkt å formidle fra bygda i Fjordgård. Fra Husøy blir det mulig å formidle flere og flere suksesshistorier fordi flåten og antallet torskekvoter vokser, og laksen begynner etterhvert å kaste av seg. Husøyværingene beskriver selv hvordan de ser på bakevja som Fjordgård er havnet i. "Det er en negativ trend som er vanskelig å snu, stemningen griper om seg og forsterkes" (Moldenæs og Trælvik, 2011). Folk sine egne fortellinger vektlegger den fellesskaplige samfunnsmobiliseringen og formidling av dette i media, som et vesentlig grunnlag for Husøy sin suksess og vekst. Analysen avdekker at det ikke er det fellesskaplige engasjementet i seg selv, men iscenesettingen som kan spille en rolle for utvikling. Selv da er stedene likevel avhengig av at relasjonen til hjørnesteinsbedriften er intakt og man har hverandre å spille på. For Fjordgård hjelper det ikke med omfattende kollektivt engasjement, eller mediedekning, når de mangler kontakt med en vesentlig partner på stedet. Det gjør også at det engasjementet som blir formidlet fra Fjordgård ikke handler om suksesshistorier, men om hvordan ting skulle ha vært (Troms Folkeblad, *Kjære Fjordgårdinga*, 05.10.2011). Det blir ikke positive historier og fortelle om uten ny aktivitet. Men folket i Fjordgård har ikke gitt opp. Empirien avdekker at de ser seg selv som standhaftige og gir seg ikke før alle muligheter er prøvd (intervjuperson y4, y6, x9). Tallet på bofaste stedsbrukere omtales som overraskende høyt, tross nedskaleringen av fiskeriaktivitetene (intervjuperson y4). Empirien viser at folket ikke har gitt slipp på bildet av fiskeristedet Fjordgård, selv om fiskeriaktiviteten på land er stanset og mange i praksis er pendlere. De ønsker fortsatt å leve av fisket eller drive med noe fra havet. Høsten 2013 fremgår det i media at det legges planer for å ny giv i Fjordgård knyttet til fiskeavfall (Troms Folkeblad, *Liv laga i Fjordgård*, 28.09.2013).

Husøy har også opplevd nedturer. I følge Moldnæs og Trælvik (ibid) er oppskriften de selv gir for suksess knyttet til økonomisk frihet. Når utfordringer kommer må den finansielle fleksibiliteten være slik at man overlever og selv kan planlegge veien videre. Det er ikke den enkeltes økonomiske frihet det her er snakk om. Det er fiskebruket sin soliditet som utgjør

sikkerhetsnett som gir stedsbrukerne tro på fremtiden og på Husøy (ibid). For husøyværingene skapes bildet av fiskebruket sin soliditet gjennom fortellingene om nøysomme (intervjuperson y2) og arbeidsomme (ibid) eiere som driver nøkternt med føttene godt plassert på jorden (intervjuperson x7 og x1). De stegvise tilnærmingene i forhold til utbedring og utbygging av anlegg og produksjon vitner om en balansert investeringsadferd som nettopp gir den typen finansiell fleksibilitet som Dreyer (1998) mener er nødvendig i dynamiske omgivelser. En balansert investeringsadferd innebærer at investeringene tilsvarer inntjeningen, mens en risikofylt investeringsadferd innebærer at det investeres langt mer enn inntjeningen. Den balanserte investeringsadferden på Husøy gir et økonomisk sikkerhetsnett og en fremtidstro som befolkningen i Fjordgård er avskjært fra, ikke bare fordi investeringsadferden i Nergård-konsernet ser ut til å være mer risikofylt gjennom større og hyppigere oppkjøp, men også fordi fremtidshåpet i Fjordgård uteblir så lenge relasjonen til Nergård er slik at de ikke har en samarbeidspartner å spille på lag med.

5.3 Ny tolkning av lokalt fellesskaplig engasjementet

Bildet av Husøy i senere tid, både i media og fra forskningslitteraturen (Moldenæs 2006, og Moldenæs og Trælvik, 2011), har skapt forventninger om å finne et særegent lokalt fellesskaplig engasjement på Husøy, som det ikke ville være mulig å finne i Fjordgård. Den åpne tilnærmingen i denne studien har imidlertid avdekket fortellinger om et lignende og like kraftig lokalt fellesskaplig engasjement i Fjordgård. Forskjellen ligger med andre ord ikke i et manglende fellesskaplig engasjement i Fjordgård, men i mangel på en næringsmessig samarbeidspartner og dermed også arena for å vise seg frem på. Dette funnet gir ny innsikt til forskningen på lokalt engasjement i stedsutvikling og i forhold til stedsfortellingenes betydning. Oppfatningen av at de medieformidlede suksessfortellingene fra Husøy i seg selv har kraft til å skape positiv utvikling, blir også nyansert i sammenligningen av stedsbildene fra Fjordgård og Husøy. Den avdekker at medieoppmerksomheten ikke skiller seg vesentlig i antall treff og at veksten på Husøy allerede var i gang da det største medietrykket foregikk. Selv om suksesshistoriene fra Husøy bidrar til å forsterke vekst og utvikling så viser dette at det ikke er formidlingen av fortellingene i seg selv som skaper vekstgrunlaget. Vekstgrunlaget er basert på den næringsmessige suksessen som det blir mulig å formidle noe om på Husøy, men ikke i Fjordgård.

5.4 Oppsummering av stedsbilder

Stedsbildene som eksempelvis preger de globale markedene, fiskerimyndighetene, fylkeskommunen og kommunen har virket likt ovenfor Fjordgård og Husøy. Empirien avdekker ikke at noen av disse aktørene, eller andre eksterne aktører, ser Fjordgård annerledes enn Husøy, ei heller gir dette seg utslag i ulike materialiseringer. Det utøves samme type press, det gis samme rammebetingelse i infrastruktur, og det gis samme fremstillinger av natur og folk. Heller ikke fremstillingene som springer ut fra Fjordgård og Husøy, av stedene og folkene som bor der, skiller seg i vesentlig grad. Den lokale fellesskaplige samfunnsmobiliseringen fremstilles like sterk. Medieoppmerksomheten omkring dette er omentrent på samme nivå for begge bygdene. Likheten som denne analysen avdekker på de to sistnevnte områdene, er overraskende i forhold til annen forskning som legger vekt på dette som selvstendige suksesskriterier. Her avdekkes det at den lokale fellesskaplige engasjementet ikke er særegent for Husøy. Det avdekkes også at dette engasjementet og formidling av det, alene ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å få til vekst. Det fungerer ikke som vekstgrunnlag så lenge relasjonen til hjørnesteinsbedriften er svekket. Forskningsbidraget fra Nilsen (2011) knyttet til betydningen av religionsutøvelse bidrar heller ikke til å kaste lys over forskjellene som utvikler seg mellom Husøy og Fjordgård. Materialiseringen av religionsutøvelsen i Øyfjorden fremstår likt mellom stedene. Sammenligningen av forskjeller i stedsbilder mellom Husøy og Fjordgård viser at suksesshistoriene i media fra Husøy blir flere fordi det rett og slett er mer suksess å formidle derfra. Mestringstroen som bidrar til å avle suksess kommer som følge av relasjonen til hjørnesteinsbedriften og den balanserte investeringsatferden den representerer. Husøy utmerker seg med lang tradisjon for detaljert dokumentasjon av hverdagslivet på øya, men også i en bevisst strategi overfor media med hensyn til å vise frem suksesshistoriene. Selv om dokumentasjonen og mediestrategien i seg selv ikke forklarer hva som ligger til grunn for veksten på Husøy, virker det som en forsterkende effekt til det jeg anser som selve grunnlaget for veksten, nemlig den økonomiske fleksibiliteten og suksessen til fiskebruket. Alt dette skaper fremtidstro og forsterker vekstpotensialet. Dette gjør det nødvendig å gå nærmere inn på grunnlaget for økonomisk fleksibilitet og mestringstro, gjennom å se på de stedsinteressene som er i spill, og hvilke effekter de skaper.

6 Stedsinteresser

Analysen av stedsbruken og stedsbildene på Husøy og i Fjordgård har vist at de sosiale praksisene og de sosiale konstruksjonene først og fremst har vært svært like, men at de har utviklet seg forskjellig på det som ser ut til å være avgjørende områder - avgjørende med hensyn til vekst og utvikling i folketall og næringsaktivitet på stedet.

Empirien fra Øyfjorden viser at de ulike utviklingsbanene i antall bofaste stedsbrukere, oppstår lenge etter at forskjellene i stedsbruk knyttet til eierskapet av fiskebruket har materialisert seg. Eierskapet ble ulikt i 1990. Endringene i stedspraksiser og stedsbilder materialiserer seg gradvis utover 1990-tallet. Den store forskjellen i antallet bofaste stedsbrukere kommer ikke før etter 2005. For å forstå hva som leder til forskjellene, og hvordan det har innvirket på den videre utvikling, blir det nødvendig å analysere prosessene som har ledet frem til forskjellene. Det blir også nødvendig å analysere hvilke relasjoner og stedsinteresser som kommer i spill i disse prosessene.

Empirien og forskningsbidragene gjør det klart at stedsdynamikken som oppstår i fiskerisamfunn som høster av en levende naturressurs, skaper behov for mestringsstrategier og fleksibilitet. Det er med på å innsnevre analysen av stedsinteressene til hvordan relasjonene og de ulike prosessene bidrar til mestringen av dynamikken. Eierskapsendringen står i en særstilling i analysen fordi den, på et tidspunkt utgjorde den første og eneste forskjellen mellom stedene. Analysen kommer først til å ta for seg hvordan stedsinteressene kan bidra til å kaste lys over prosessen som ledet til eierskiftet. Videre ser den på hva som skjer med relasjonene og stedsinteressen etter at fjerneierskapet er et faktum. Forskjellene som oppstår i driftsform med hensyn til spesialisering eller diversifisering, og de ulike eksemplene på innovasjon som oppstår, blir også analysert nærmere, før kapittelet oppsummeres.

6.1 Opptakten til eierskapsskiftet i Fjordgård

For å forstå hva som leder til eierskapsskiftet blir det nødvendig å skru tiden tilbake til situasjonen forut for at Eriksen Fiskeforretning måtte avvikle i Fjordgård. Eiersituasjonen for fiskebrukene i de to bygdene i Øyfjorden var lik med brødrene Karlsen på den ene siden og brødrene Eriksen på den andre. Denne gjennomgangen av eierskapsskiftet tar sikte på å avdekke hvorfor det nettopp var Eriksen Fiskeforretning i Fjordgård som ble oppkjøpsobjekt

for de "fire store" i sameiet. Var det tilfeldigheter som ledet til uenigheten mellom brødrene i Fjordgård, eller er det mulig å se dette i sammenheng med ulike interesser og relasjoner?

Fiskebrukene på hver sin side av Øyfyorden var på denne tiden av omlag samme størrelse med omlag likt antall ansatte, og med samme type produksjon. Forskjellen oppstår nå Br. Karlsen på Husøy, uten dramatikk, gikk over til aksjeform i 1976, mens ønsket om en slik overgang fører til uenighet og splittelse mellom brødrene i Fjordgård, og aldri blir en realitet så lenge Eriksen Fiskeforretning fortsatt er i drift. Det er vanskelig å få tak på hva motstanden mot aksjeformen bunnet i. En av konsekvensene ved å endre fra ansvarlig selskap til aksjeselskap er imidlertid at man må forholde seg til et styre og en generalforsamling. Det krever i tillegg innskudd av aksjekapital, og det fører til at eierne får begrenset adgang når det gjelder uttak av eventuelt overskudd fra selskapet. I et ansvarlig selskap er eierne personlig ansvarlig for gjelden, og for en bank som gir lån vil det være vanskeligere å inndrive gjelden ved å måtte selge utstyr og anlegg enn ved å selge aksjene. Samlet sett gjør dette at bankene i større grad foretrekker å forholde seg til aksjeselskaper foran ansvarlige selskaper. Eriksen-brødrenes vegring kan gjennom dette ha vært med på å vanskeliggjøre forholdet til finansinstitusjonene, og dermed også bidratt til å begrense mulighetene for å møte utfordringene de stod ovenfor. I tillegg førte konflikten til at en av brødrene måtte kjøpes ut. Det har sannsynligvis kostet mer enn kravet til en eventuell aksjekapital, og fører til en svekket finansiell situasjon. Dreyer (ibid) påpeker at likviditeten er en knapp faktor i perioder og at god likviditet blir et viktig strategisk virkemiddel i konkurransen om råvarer og produktmarkeder. Det strukturelle presset som følger av nullsumspillet¹³ gjør at det nødvendig å være tidlig ute med å ta i bruk ny teknologi, ikke bare for å overleve men også for å vinne i konkurransen (Jentoft, 1983, Dreyer, ibid, Schumpeter, 2000).

På ett vis kan vegringen mot aksjeformen også ses som et uttrykk for at Eriksen-brødrene ønsket å ha tett kontroll på selskapet, uten å måtte forholde seg til andre interesser og meninger. På Husøy derimot ble ikke dette sett på som noe problem. Sett i lys av Granovetter (1973) sin teori om styrken som ligger i nettverk som er åpne og heterogene, så var muligens Eriksen Fiskeforretning med dette i ferd med å innsnevre sitt nettverk og lukke det for nye ideer og nye relasjoner. Resultatet ble at de hverken klarte å finansiere opprusting av anlegget, eller kjøp av råstoff fra trålflåten. De måtte innse at slaget var tapt og veien ble åpnet for "de

¹³ Nullsumspill medfører at når en aktør kommer inn må en annen ut, eller at når en aktør får økte kvoter, får en annen redusert sitt kvotetilfang.

fire store". Blant disse var aksjeselskapet Br. Karlsen fra Husøy som holdt til like over fjorden. Eriksen-brødrenes valg bidro til å kutte bånd som reduserte mulighetene for finansiell fleksibilitet. På denne måten kan forskningsbidragene fra Dreyer, Schumpeter og Granovetter bidra til at endringen av eierskapet i Fjordgård kan tolkes i lys av mer enn tilfeldigheter.

Ved overgangen til 1990 er fjerneierskapet av fiskebruket i Fjordgård et faktum, mens Husøy fortsatt er lokalt eid. Den videre analysen tar etterhvert utgangspunkt i den endrede eierskapssituasjonen for å forsøke å forstå hva som gjør at ulikhetene mellom stedene øker i omfang etter dette. Men på samme måte som for forløpet til eierskapsendringen, vil den videre utviklingen både være mulig å forstå i lys av tilfeldigheter og som resultat av ulike stedsinteresser. En drøfting av hvordan tilfeldighetene spiller inn er viktig, ikke bare for å vise at stedsutviklingen alltid vil være preget av uforutsigbarhet, men også for å vise at stedsdynamikken skaper behov for visse typer fleksibilitet som kan bidra til å redusere de negative konsekvensene.

6.2 Tilfeldighetene spiller inn - fiskejukssaken

Empirien avdekker at det ble statuert et eksempel i Fjordgård med fiskejukssaken som preget bygda tidlig på 2000-tallet (intervjuperson y2 og x5). Fjordgård hadde mest sannsynlig ikke blitt så hardt rammet av denne saken hvis det ikke hadde vært for at det ble avslørt et nøyaktig ført, svart regnskap som dokumenterte at det ble jukset med dato for innlevering av fangsten (ibid). Fiskejukset bestod i at fiskebruket førte fangstsedler for fisk som ennå ikke var fanget, og som fiskerne da måtte levere i neste kvoteår (Dagens Næringsliv, *Fiskefusks på Senja*, 13.06.2000). Det førte til en forskyvning i fangsten som ikke gav økt inntjening for noen av partene, ei heller større totalkvote. De involverte i saken så dette i lys av at restkvoten som kystfiskerne ikke hadde klart å ta i land før årsskiftet, med stor sannsynlighet ville ha havnet hos trålerflåten ved utgangen av kvoteåret. Lovbruddet var likevel klart fordi det medførte forfalskning av seddel og fangstdagbok. Allerede i 2005, bare et par år etter dommen, fremmet regjeringen forslag og foretok oppmykning regelverket som begrenset muligheten til å overføre kvoter mellom kvoteår (NFD, 2005). Selv om statens innkrevingsentral bidro ved å strekke avdragene på båtene over en lengre innbetalingsperiode (Nordlys, *Fjordgårdsaka på avbetaling*, 18.02.2003), så var dette med på å redusere den finansielle fleksibilitet for flåten i en periode der det, slik det fremgår i bakgrunnkapittelet, foregikk vesentlig innovasjon knyttet til strukturering av fartøy og kvoter. Dreyers funn knyttet til finansiell fleksibilitet, kan også bidra til å kaste lys over det som skjer med flåten i Fjordgård i etterkant av fiskejukssaken. I

motsetning til Husøy har flåten i Fjordgård både vært opptatt med rettssaken og har måttet takle de ilagte bøtene. De har dermed gått glipp av muligheten til å posisjonere seg i forhold til strukturvoteordningen. Rettspåleggene hemmer den finansielle fleksibiliteten og gjør det vanskelig å finansiere kvotekjøp. Det rammer også fiskebruket i Fjordgård som får redusert ressurstilgang fra hjemmeflåten.

Dommen i saken viser med all tydelighet de usikre sammenhengene disse samfunnene inngår i. De er utsatt, ikke bare overfor de institusjonene som forvalter reguleringene og lovverket, men også i forholdet til det strukturelle presset som nullsumspillet gir (Jentoft, 1983 og 2011). Det er imidlertid ikke denne saken alene som skaper forskjeller i flåtestrukturen mellom Husøy og Fjordgård. Endringen hadde startet allerede før 1996, det vil si fire år før anmeldelsen. For å forstå hva som ligger til grunn for at forskjellen utvikler seg er det behov for å se nærmere på eierskapsinteressene.

6.3 Langsiktig eierskap med samfunnsstrategier eller kortsiktig næringsstrategier?

Beskrivelsen av Øyfyorden viser kystsamfunn i konstant strev med å takle endringer knyttet til den levende naturressursen. Kampen for å mestre tilværelsen skaper gjensidig avhengighet og samarbeid. Jentoft (2012) beskriver det skjøre samspillet gjennom bildet av hva som skjer når knuten i fiskegarnet ryker. Da kuttet relasjoner mellom flere personer, noe som gjør hele garnet (les: samfunnet) sårbart. Oversatt til denne sammenhengen omfatter fiskegarnmetaforen ikke bare koblingspunktene mellom mennesker og sosiale relasjoner. Den omfatter også koblingspunkter til fiskeressursen, til det globale markedet og til materialiteten som er skapt av sosiale konstruksjoner og praksiser. Dersom enten fisken, flåten eller fiskemottaket forsvinner, forsvinner også stedet. Metaforen viser hvordan samfunnene inngår i gjensidige avhengige nettverk.

Fjerneierskap eller lokalt eierskap av fiskerivirksomhetene får i følge Moldenæs og Trælvik (2011) betydning for befolkningen på Husøy sin egen opplevelse av mestring og autonomi. Ved hjelp av Varghese m. fl. (2006) påpekes det at boplassen til eieren nødvendigvis ikke er det som er utslagsgivende for annerledes eierskapsatferd. Eieratferden som tillegges lokale eiere handler om langsiktige strategier med tydelig samfunnsansvar, både i ord og handlinger. Av empirien fremgår det at lokale eier blir sett på som langsiktige eiere med egeninteresse på stedet (intervjuperson x1 og x7). Lokaltilknytningen gjør at eierne tenker helhetlig om

plassen under erkjennelsen av at virksomheten ikke vil overleve dersom stedet går i oppløsning (intervjuperson y8). Ledelsen ved Br. Karlsen fremholder at det man driver med må være lønnsomt, ellers går ingenting rundt. Inntekten må også være slik at man kan fornye seg, men man kan ikke hele tiden være opptatt av mest mulig inntjening, med tanke på utbytte. Når det er nedgangstider kan man ikke skyve hele belastningen over på fiskerne. Fiskerne må oppleve at belastningen deles mellom aktørene på land og hav, ellers ryker samspillet.

På Husøy blir samarbeidet fremhevet som nøkkelen til suksess (Moldenæs og Trælvik, *ibid*). Empirien avdekker at krisen på 1990-tallet blir møtt med kollektiv mobilisering på Husøy. Men den avdekker også at samme kollektive mobilisering skjer i Fjordgård. Eriksen fiskeforretning, fiskarlaget i Fjordgård og den engasjerte kvinnegruppen står skulder ved skulder i møte med fiskeriministeren og andre politikere (Nordlys, *Fiskeri*, 12.12.89). Det forhindrer likevel ikke at Eriksen må avvikle driften like etter. Dersom det var svak relasjon til finansieringsinstitusjonene som ledet til lavere finansiell fleksibilitet, så kan dette også betraktes som resultat av svekket samspill, men da i forholdet til andre relasjoner enn i det lokalt forankrede samspillet på stedet. Det viser hvordan samspill og relasjoner til andre og ulike nettverk kan få avgjørende betydning for stedenes overlevelse og utvikling.

Etter at eierskiftet er et faktum kan det ulike samspillet de nye eierne i Fjordgård og Br. Karlsen på Husøy har med de bofaste stedsbrukerne, bidra til å kaste lys over det som skjer videre. Mens folket i Fjordgård har fulgt avviklingen av Eriksen fiskeforretning, har folket i Husøy vært samlet til møte om krisesituasjonen.

På 1990-tallet var det små kvoter og flåten tjente ikke penger. Mange sluttet i fisket og forlot plassen. Vi så at dette ikke gikk. Det ble arrangert allmøte på skolen for å snu flyttetrenden. Alle var enige om at man måtte prøve å stå han av. Fisken kom til å komme tilbake og da måtte det være fiskere der. Det kom frem forskjellige forslag til hva man kunne gjøre. Ikke alle ble gjennomført, men folk følte fellesskapet og flyttinga stoppet opp (sitat fra intervjuperson y8).

I Fjordgård strever imidlertid folket med å få kontakt med de nye eierne. Det mangler ikke på møtearena. Fjordgård har i likhet med Husøy, etablert grendeutvalg med åpne møter. Forskjellen er bare at ingen fra hjørnesteinsbedriften møter.

*De nye eierne av bruket har ennå ikke tatt seg tid til å snakke med de ansatte om fremtida for bedriften. Tausheten er talende. (Nordlys, *Fjordgård blør*, 19.10.1991)*

Åtte måneder seinere får de bofaste stedsbrukerne i Fjordgård hjelp av lenvikordfører Bergland for å komme i dialog med eierne av fjordgårdbruket (Nordlys, *Fjordgårdmøte*, 20.06.1992). Tausheten fra sameierskapet må ses i lys av kjennskapen til de interne dragkampene, noe som også gir gruppen kort levetid. Overdragelsen til Nergård-konsernet passet inn i bedriftsfilosofien om horisontale integreringer og spesialiserte anlegg. Konsekvensen av denne driftsformen blir det gjort grundig rede for i et eget avsnitt om spesialisering versus diversifisering i dette kapittelet. Med Ole Arvid Nergård ved roret lå situasjonen til rette for ny relasjon til fiskebruket. En av intervjupersonene betegner Nergård som "en stor strateg med hjerte for Nord-Norge" (intervjuperson x3). For flåten var behovet for å få en aktør på land som de kunne spille sammen med etterlengtet. Et alternativt fiske som svar på torskekrisen var avhengig av samspillet på land. Spesialiseringsfilosofien til Nergård viser seg imidlertid å ikke være egnet til dette.

De negative konsekvensene av manglende samspill blir imidlertid dempet ved at torskebestanden gjør et overraskende hurtig oppsving som gir rekordstore kvoter allerede i 1992/93. Det gjør at flåten i Fjordgård raskt kan ta opp igjen torskefisket, med redusert behov for alternativt fiske. Flåten på Husøy har gått gjennom kriseårene fra 1989 til 1992 i samspill med Br. Karlsen på land. Der tegnes det et bilde av gjensidig dialog om alternativ fangst for flåten og tilsvarende alternativ produksjon på land, med eksempelvis lodde- og sildeproduksjon.

Empirien avdekker at dialogen mellom Nergård og de bofaste stedsbrukerne i Fjordgård, aldri blir på samme gjensidige samspillsnivå som på Husøy. "Nergård ble aldri betraktet som en lokal eier" (intervjuperson y6). En intervjuperson hevder at utbyggingen i Fjordgård på 1990-tallet aldri var beregnet på saltfiskproduksjon, men at den ble gjort med tanke på å etablere lakseslakteri (intervjuperson y4). Om dette medfører riktighet, har det ikke vært mulig å avdekke. Uansett indikerer dette at det legges planer for Fjordgård som folket lokalt ikke er en del av, eller får ta del i. Det samme skjer når Nergård stanser produksjonen i Gryllefjord sensommeren 2013. Det gis begrenset informasjon om planene videre fremover, som ikke gjøres kjent før ny aktivitet er på plass (Troms Folkeblad, *Ny filéfabrikk i Gryllefjord*, 15.08.2013). Nergård-konsernet har legitime grunner til å være tilbakeholdne med informasjon, i påvente av nødvendige avklaringer (Troms Folkeblad, *Snudde stemningen*, 17.08.2013). Resultatet er likevel en hel bygd i frustrasjon som gir uttrykk for behov for

informasjon (Troms Folkeblad, *Vi treng informasjon*, 15.08.2013). Samspillet i Fjordgård blir forverret når saltfiskproduksjonen stopper opp.

Det gikk dessverre att og ned da Nergård overtok. Han kjøpte fisken i Fjordgård og tok den på lastebil og kjørte den til Senjahopen, slik at arbeidet på kaia i Fjordgård ble borte (sitat fra intervjuperson x1).

I Fjordgård bidrar fiskebrukeierne til å forsterke den negative konsekvensen av den svake ressursituasjonen for torsk ved å nedskalere den planlagte satsingen. Dette banker en ny kile inn i forholdet mellom fiskarlaget i Fjordgård og Nergård-konsernet, etter den manglende dialogen i oppstarten. Konsernstrukturen har bidratt til å endre strukturen i hjemmeflåten og leveringsatferden. De største båtene kan like godt gå rett til Nergård sitt anlegg i Senjahopen fordi fisken uansett blir fraktet dit via trailer fra mottaket i Fjordgård. Resultatet av konflikten er at fartøyene i Fjordgård blir færre, og til dels større, med bedre muligheter til å levere der prisen er best (intervjuperson x3). Relasjonen mellom partene blir ikke bedre når nye eiere overtar etter at Ole Arvid Nergård går bort. Dette til tross for at de nye eierne gjør forsøk med ny aktivitet i Fjordgård. En intervjuperson hevder at den avdøde konserneieren ville hatt større tålmodighet i denne prosessen, og avvendet et normalt driftsår før en eventuell nedleggelse (intervjuperson x5). Folket i Fjordgård ønsker ny drift på anlegget men relasjonen til Nergård-konsernet som eier bygningsmassen er preget av gjensidig liten tillit. Diskusjonen i dagens situasjon dreier seg om eierskapet til kaianleggene. Både kommunen, Nergård-konsernet og Innovasjon Norge bidro i finansieringen av utbyggingen av anlegget. Kommunikasjonen mellom partene om ny aktivitet er vanskelig og til dels fastlåst.

På Husøy derimot videreføres den fellesskapsfølelsen som ble etablert i møte med krisen på 1990-tallet, også overfor nye utfordringer som møtes. Br. Karlsen har etter mye strev fått sving på havbruket. Fremgangen fører til at de investerer i flere laksekonsesjoner. Den ulønnsomme situasjonen for filétproduksjonen er det imidlertid ikke mulig å leve med. Hvis filétproduksjonen legges ned, blir det lite arbeidsplasser igjen på øya. Det blir nødvendig med nytt allmøte på Husøy.

Da det ble vurdert å legge ned filetproduksjonen på slutten av 1990-tallet, og bare holde på med salting og hending, var det noen som mente at det ble det for lite arbeidsplasser av. Br. Karlsen var enig i dette, og det ble bestemt at filetproduksjonen skulle bygges om til å bearbeide laks (sitat fra intervjuperson y8)

Møtet ender ut med beslutningen om å bygge om filétproduksjonen til å omfatte bearbeiding av laks, i tillegg til hvitfisk. Det krever nye store investeringer, men det er også det som vil gi

flest arbeidsplasser. Dette er en ny materialisering av det tette samspillet mellom aktørene på Husøy. Etter å ha støtt på flere utfordringer underveis har bearbeidingen av laks etterhvert fått stor betydning for Husøy. Lakseproduksjonen ruller og går hele året (intervjuperson x7), i motsetning til det sesongpregede skreifisket. Br. Karlsen sysselsetter i dag omlag 80 årsverk der rundt halvparten jobber bare med laks. Kaia, fryseriet, eksportselskapet og butikken sysselsetter resten. Like under halvparten av alle ansatte er kvinner (ibid).

Br. Karlsen har vært opptatt av å bygge samfunnet på Husøy (intervjuperson y2). Samspillet gir også en flåte som går aktivt inn i samfunnsbyggingen. Flåten på Husøy holder seg informert om nye signaler og endringer gjennom fiskeriministrenes årlige besøk på Husøydagan. Derfor går de allerede i 2001/2002 i gang med å forberede seg på innføring av den varslede strukturvoteordningen. På Husøy gjør samspillet at strukturvoteordningen betraktes som en redning, både for flåten og fiskebruket. For mange andre steder ble den betraktet som en stor trussel på grunn av faren for utsalg av ressursen. Ordningen gjør imidlertid at aktørene i fisket blir mindre prisgitt den totale fastsatte kvoten og kan fortsette fangsten etter at den ordinære kvoten er oppfisket. Etterhvert som likviditeten kommer på plass er Br. Karlsen med på å finansiere kjøp av kvote og fartøy for de rederne som har behov det (Moldenæs og Trælvik, 2011). Når det kommer signaler om en utvidelse av strukturvoteordningen fra 2010, er flåten på Husøy igjen tidlig ute med å gjøre strategiske kjøp. I dag sysselsetter flåten på Husøy omlag 70 mann i alderen 30-50 år. Sammenlignet med Fjordgård er det stor forskjell på hjemmeflåten. Fjordgårdflåten som en gang var den største på yttersiden av Senja, sysselsetter nå bare rundt 20-30 mann.

For å forstå mer av hva som ligger til grunn for at eierne av de to hjørnesteinsbedriftene velger så ulike tilnærminger i relasjonen til flåten og resten av befolkningen kan det være nyttig å låne Brox (1966) sine bilder på kyststrøk forstått som næringer eller lokalsamfunn. Brox bruker disse for å skille de ulike politiske tilnærmingene til utvikling i distriktene. Overført til hjørnesteinsbedriftene i Øyfjorden vil Nergård-konsernet representere næringstilnærmingen, der det primære er å drive en fiskerinæring som er lokalisert i ulike bygdesamfunn. Utdypet med busskø-metforen til Jentoft (2012), innebærer det en tilnærming der Nergård-konsernet som fjerneier ser seg uavhengig av relasjonen til folkene som bor på det stedet der næringsvirksomheten utøves og av de funksjonene man er avhengig av for å leve der. Sett i lys av dette driver Nergård en stedsuavhengig næringsvirksomhet. Br. Karlsen derimot vil representere lokalsamfunnstilnærmingen. Her er fokuset å bygge lokalsamfunn

som gjør det mulig å leve av fiskeriene. Br. Karlsens tilnærming som lokal eier vil i følge fotballag-metaforen til Jentoft innebære at en ser, og tar del i de sosiale sammenhengene virksomheten inngår i, og de funksjonene som er nødvendig for å kunne leve der. Sett i lys av dette driver Br. Karlsten med stedsavhengig lokalsamfunnsbygging. Forskjellen i tilnærming får implikasjoner for i hvor stor grad det foregår sosial integrasjon mellom eierne av hjørnesteinsbedriften og de bofaste stedsbrukerne.

Br. Karlsten som stedsavhengige eiere åpner for større sosial integrasjon. Det synliggjøres gjennom prosessene med allmøter i møte med krisene, der meningsbærere utenfor selve virksomheten blir delaktige og bidrar til at problemet løses med oppdrett og bearbeiding av laks. Den sosiale integrasjonen er med dette med på å skape en mer diversifisert produksjon på Husøy. I kontrast til samspillet på Husøy observeres mangelen på sosial integrasjon mellom Nergård som stedsuavhengige eierne og de bofaste stedsbrukerne, gjennom tausheten som preger oppstarten av eierskapet, og mangelen på informasjon om nye planer som legges. Uavhengig av andre stedsaktører legger Nergård opp til en spesialisert produksjon ved hvert enkelt av sine anlegg, basert på ønske om økt effektivitetsgevinst. Løsningen som Nergård velger gjør ikke bare fiskebruket, men også flåten mer sårbar fordi det reduserer fleksibiliteten for begge. Mangelen på sosial integrasjon gjør at flåten er uten mulighet til å bidra i forhold til valgene som tas. Spesialiseringen på land er ikke forenlig med et diversifisert fiske eller ujevn råvaretilgang.

6.4 Spesialisering versus diversifisering - integrasjon

Produksjonen på landanlegget i Fjordgård blir *spesialisert* inn mot saltfiskproduksjon. Det er resultat av en konsernstruktur bygget på horisontal integrasjon. Det innebærer at Nergård-konsernet kjøper opp lignende virksomheter i den omkringliggende regionen, for så å spesialisere anleggene innenfor hver sine produksjonsområder. I Gryllefjord skulle det produseres filét, i Senjahopen reker og i Fjordgård saltfisk og så videre. Formålet med spesialiseringen er å gjøre produksjonen effektiv, samtidig som svingningene i marked og råstoff vil bli dempet av det diversifiserte produktilfanget. Nergård-konsernet har også foretatt en vertikal integrasjon, det vil si en innlemming med sikte på å øke kontrollen av produksjonsprosessen. Som det er nevnt tidligere går konsernet inn i eierskap av fartøy og skaffer seg leveringsavtaler. Et nytt steg i den vertikale integrasjonen kommer når de også oppretter eget havfiskeselskap med trålflåte. Nergård-konsernet disponerer i dag omlag 13 leveringspliktige trålkonsesjoner, og er inne på eiersiden på flere kystfiskefartøy.

Oppsummert kan produksjonen i Nergård-konsernet sine anlegg betegnes som spesialisert, men med en viss diversifisering i produkt- og råvaretilfanget når man ser konsernet som helhet.

På Husøy møter Br. Karlsen AS dynamikken i fiskeriene med *diversifisert lokal* produksjon. Selskapet har lang historikk knyttet til diversifisering. Da Husøy var under bygging på 1950-tallet hadde Br. Karlsen materialhandel (intervjuperson x5). I tillegg har post og butikk vært en del av selskapet siden etableringen. Diversifiseringen knyttet til fiskeriene vises eksempelvis gjennom etablering av tranproduksjon, satsingen på lodde og utvidelse av kapasitet på sildeproduksjon, i møte med svingningene i marked og hvitfisktilgangen. I tillegg til at det ilandføres et bredt spekter av ulike arter som tørkes, saltes, leveres fersk eller som klippfisk, hører også oppdrett, smolt og bearbeiding av laks til i produktporteføljen.

Br. Karlsen har vært involvert i to tilfeller av horisontal integrasjon. Det var da de overtok "innerbruket" på Husøy fra Gidske og Hovde på 1970-tallet og den korte perioden de var med i sameiet av fiskebruket i Fjordgård. Oppdrettsaktiviteten, som har sine lokaliteter utenfor Øyfjorden, representerer spesialiserte eksterne anlegg knyttet til oppdrett, smolt og slakteri, men der filetproduksjonen og pakkingen inngår i den diversifiserte produksjonen på Husøy. Det tidligere omtalte eksportselskapet drives fra Husøy, men har også har kontor i Måløy i Sogn og Fjordane. Med unntak av eksportselskapets involvering i saltfisksalget, har det ikke vært mulig å avdekke vertikal integrasjon i den tradisjonelle villfiskproduksjonen på Husøy. Det er imidlertid kjent at Br. Karlsen har bistått flåten med finansiering av fartøy og kvotekjøp. Selv om dette ikke gir juridisk eierskapsforhold så vil det likevel kunne ha betydning for tilknytningen til råvareleveransen. I den delen av konsernet som driver med lakseoppdrett omfatter imidlertid den vertikale integreringen både smoltproduksjon, leverandørindustri og salg/eksport. Oppsummert kan produksjonen på Husøy betegnes som lokal diversifisert produksjon, med en relativt diversifisert råvarebase med hensyn til ilandføringen av ulike arter. Deler av oppdrettsproduksjonen er imidlertid spesialisert på ulike produksjonsanlegg.

Spørsmålet er om de ulike tilnærmingene til spesialisering og diversifisering som Nergård-konsernet og Br. Karlsen representerer kan bidra til å kaste lys over forskjellene som utvikler seg. Dreyer (1998) finner at fleksibilitet i forhold til volum i råvareleveransene har betydning for mestring av dynamikken i fiskeriene. Spesialiseringen av anleggene til Nergård og

diversifiseringen av produksjonen hos Br. Karlsen indikerer at organiseringer av volumfleksibiliteten er ulik. Et spesialisert produksjonsanlegg vil kreve jevn råvareleveranse, mens en diversifisert produksjon i større grad vil tilpasse seg råvareleveransene. Nergård tar etterhvert også grep for å sikre seg jevnere råvareleveranser med investeringen i trålflåten. Behovet for jevn råvareleveranse møter et paradoks med hensyn til at konsernstrukturen er med på å endre leveringsstrategien for hjemmeflåten i Fjordgård. Det innebærer at spesialiseringen både fører til økt behov for jevn og høy råvareleveranse, samtidig som den undergraver hjemmeflåten sin motivasjon til å levere.

Når det gjelder spesialiseringsgraden i selve produksjonen viser undersøkelsen til Dreyer at de virksomhetene som stadig skifter produktsammensetning, vil skaffe seg varige konkurransefortrinn. Empirien viser at Br. Karlsen har, og har hatt, stor variasjon av produkttilfanget. Nilsen (2011) peker på at direkte tilgang til markedene gjennom eksportadgang gir lokal markedskompetanse som har betydning for produktspektret. I lys av dette vil spesialisering av produksjon kunne bidra til å øke avstanden til markedene og markedskompetansen, avhengig av hvordan arbeidsdelingen mellom anleggene og funksjonene i konsernet organiseres. Med et sentralisert salgsapparat vil avstanden øke. Nergård har større avstand mellom anleggene og sitt salgsapparat i motsetning til på Husøy hos Br. Karlsen der dette foregår til dels i samme bygg som mye av produksjonen. Selv om Nergård-konsernet leverer ulike produkter fra sine anlegg på Senja, har de likevel ikke større variasjon enn det de spesialiserte anleggene tillater. For produksjonen på Senja i dag betyr det saltfisk, klippfisk og filet av hvitfisk. Det er all grunn til tro at produktdiversifiseringen har vært fordelaktig for Br. Karlsen. Utviklingen i Øyfyorden understøtter også dette funnet. Den spesialiserte saltfiskproduksjonen i Fjordgård legges ned på grunn av manglende lønnsomhet. Den diversifiserte produksjonen og de ulike produkttilbudene fra Husøy har på sin side skapt lønnsom drift og utvikling.

Dreyer peker videre på at skifte av produktsammensetning må skje raskt for å skape gode resultater. Raske skifter krever tett relasjon og samspill med markedet i første omgang, men også med produksjonsenheten som skal skape produktene som markedet etterspør, og med råvareleverandørene som er med på å skape produktdiversifiseringen. Det innebærer at det bedriftsinterne samspillet, og samspillet med fiskerne har betydning for lønnsomheten hos fiskerivirksomhetene. Saltfiskproduksjonen i Fjordgård møter et ustabil saltfiskmarked allerede like etter oppstart, men produksjonene legges likevel ikke om. Den vedvarer i et

svingende saltfiskmarked, før den til slutt legges ned etter 8-9 års drift. Det vil være feil å betegne dette som et hurtig skifte i produktsammensetning. Denne produktstabiliteten er med på å svekke både konsernet og utviklingen i Fjordgård som sted.

Empirien viser imidlertid at utviklingsstyrken som ligger i diversifisert produksjon som Dreyer fremholder, og som støttes av denne sammenligningen, ikke er en erkjent eller delt oppfatning. Det å ha et bredt produktspekter blir ikke fremhevet som et strategisk grep for å sikre lønnsomhet av noen av de som er intervjuet i Øyfjorden. Hverken flåtesiden, fiskebrukene eller de bofaste stedsbrukerne som er intervjuet fremholder stor variasjon i produkt og produksjon som viktig for overlevelsen. Snarere blir spesialisering fremhevet som viktig for konkurransen (intervjuperson x3). Imidlertid blir det lokale eierskapet fremhevet som et viktig konkurransefortrinn. Diversifisering som strategisk virkemiddel formidles ikke fordi det ikke inngår i intervjupersonene sin bildebruk på samme måte som lokalt eierskap. Diversifiseringen blir en ikke-intendert positiv konsekvens av eiere som vektlegger det sosiale fellesskapet de er en del av. Det åpne og heterogene nettverket som relasjonen mellom Br. Karlsen, befolkningen og fiskerne på Husøy inngår i, leder produksjonen over i større produktvariasjon fordi det foreslås av aktører i nettverket. I tråd med Granovetters teori fører de svake båndene i nettverket mellom aktørene på og i relasjon til Husøy, til økt konkurransekraft gjennom diversifisert produksjon. Selv om styrken i en diversifisert produksjon ikke er et erkjent og delt ståsted, så fremhever fortellingene som Moldenæs og Trælvik (2011) fanger opp fra Husøy at betydningen av relasjonene som gir dette resultatet er erkjent og delt av flere. Lokale eiere som nøkkel til suksess, og tilsvarende negative konsekvenser ved fjerneierskap, fremheves av flere intervjupersoner fra Øyfjorden (intervjuperson, x1, y2, y6, y8, x9).

Dreyer peker også på at håndteringen av dynamikken i fiskeriene krever finansiell fleksibilitet. Den finansielle fleksibiliteten skaper et sikkerhetsnett som gir mestringsstro for alle husøyværingene (Moldenæs og Trælvik, 2011), fordi de er integrert i aktivitetene som foregår og kan ta del i det som skjer. Folket i Fjordgård får imidlertid ikke oppleve denne mestringsstroen fordi de er avskåret fra landanlegget og aktivitetene som Nergård-konsernet driver i bygda. Fleksibiliteten som Dreyer beskriver som grunnleggende for overlevelse i møte med dynamikken i fiskeriene innebærer at virksomheter må bedrive løpende innovasjonsarbeid. Beskrivelsen av virksomhetene i Øyfjorden avdekker imidlertid at de har

hatt ulik suksessrate knyttet til noen av de nye produksjonsmåtene og nye produktene. Det gir behov for å undersøke innovasjonene nærmere.

6.5 Innovasjon som suksess eller fiasko

Selv om dynamiske omgivelser øker behovet for stadig nye kombinasjoner, så er innovasjoner i seg selv ikke ensbetydende med overlevelse og suksess (Schumpeter, 2000). I bakgrunnkapittelet fremgår det at begge hjørnesteinsbedriftene kjøper laksekonsesjoner med bare et par års mellomrom, tidlig på 1990-tallet, men Nergård-konsernet må gi opp sin satsing. Det samme gjelder spesialiseringen til saltfiskproduksjon. Nergård lykkes ikke med innovasjonen og må legge ned produksjonen. På Husøy gir den diversifiserte satsingen suksess og fungerer som redning i vanskelige faser. Nergård mislykkes også med innovasjon av hermetikksatsingen i Fjordgård, mens Husøy etterhvert ser ut til å ha gjort de riktige valgene med hensyn til etableringen av lakselinjen og eksportselskapet.

De ulike tilnærmingene til satsingene kan bidra til å kaste lys over hvorfor innovasjonene får så forskjellig utfall. Utgangspunktet for satsingen på oppdrettslaks for Br. Karlsen var en lokal fellesskapelig kriseforståelse for hele husøysamfunnet. Oppdrettslaks var en langtidssatsing som de måtte lykkes med. Br. Karlsen var avhengig av gode kontakter i Lerøy for å berge seg etter den utfordrende oppstarten. De knyttet også til seg en person med gode kunnskaper innenfor lakseoppdrett for å lykkes. Br. Karlsen forsøker å løse problemene de møter ved å jobbe med å få lønnsom drift ut av konsesjonen de har investert i, og avventer eventuelle nye investeringer. I møte med krisene tegnes det et bilde av virksomhetsledere på Husøy med en investeringsatferd nettopp av en slik karakter som Dreyer legger til grunn som nødvendig for å skape den finansielle fleksibiliteten som kreves. Fellesmønstringen i møte med krisene, relasjonene og tilførselen av ny kompetanse som gjøres for å lykkes med satsingen vitner om åpne, heterogene nettverksrelasjoner som gir suksess på grunnlag av det fortrinnet som skapes i forretningstransaksjoner gjennom det Mark Granovetter (1973) karakteriserer som svake bånd.

Situasjonen som lå til grunn for Nergård sin satsing på lakseoppdrett var den samme som for Br. Karlsen, men de velger ulike tilnærminger. I motsetning til på Husøy deltok ikke Nergård-konsernet i møter om krisen eller i mobiliseringen i Fjordgård. På det tidspunktet Nergård besluttet å kjøpe laksekonsesjoner, var konsernet inne som eiere og drivere av flere hvitfiskanlegg på Senja. Laksekonsesjoner ble som nevnt kjøpt i 1993, med uttrykt ønske om

å bli storprodusent av oppdrettslaks (Nordlys, *Storprodusent av laks*, 04.05.1993). Dette er også tidspunktet for oppstart av det som etterhvert bli avlastningslokalitet og landbase i Ørnfjorden, like innenfor Fjordgård. Nergård møter på linje med Br. Karlsen også en utfordrende oppstart. I strevet med å lykkes med oppdrettsaktiviteten er løsningen til Nergård å investere i nye konsesjonskjøp og satse stort. Denne strategien viser seg imidlertid å ha sine svakheter. Håndteringen av flere lokaliteter øker kompleksiteten og konsernet strever med å få til driften. Kombinert med presset fra svikten i hvitfisknæringen, må Nergård som kjent selge halvparten av aksjene i oppdrettsselskapet i 2001. Planen om slakteri i Fjordgård blir ikke realisert fordi Nergård velger å selge de resterende andelene av oppdrettsselskapet til Salmar. Måten Nergård møter problemene på vitner om riskofylt investeringsatferd, på linje med den atferden Dreyer (ibid) mener gir redusert finansiell fleksibilitet. Størrelsen og hyppigheten på investeringene gjør det vanskelig å holde de på et nivå som er innenfor inntjeningen. Den manglende relasjonen til stedene der anleggene er lokalisert, gjør investeringen mindre langsiktige. Bruk av kapital for oppkjøp av konsesjoner vitner om valg av kortsiktige løsninger på noe som heller ser ut til å være et langsiktig kompetanse- og relasjonsproblem. Det tyder på lukkede relasjoner, med liten tillit utad, der informasjonen blir sirkulert på linje med Granovetters (ibid) sterke og lukkede bånd.

De ulike relasjonelle tilnærmingene kan også bidra til å kaste lys på hvorfor hermetikkproduksjonen i Fjordgård ikke lykkes. Oppstarten skjer som resultat av at Nergård inngår partnerskap med Bornholms AS fra Danmark. Da feilen i produksjonen oppstår, har ikke de ansatte i Fjordgård nødvendig kunnskap i produksjonssystemet til å rette den opp og avstanden til Danmark er stor. Feilvarene blir sendt ut i markedet, før de sendes i retur til Fjordgård. Da feilen endelig blir rettet er skaden av omdømmet overfor markedet allerede skjedd. Produksjonen blir stanset uten at det gjøres forsøk på å bygge nye markeder. Relasjonen mellom partene innad i organisasjonen var ikke åpne nok til at de kunne fungere som hinder for feilproduksjonen, og avstanden var for stor slik at reaksjonene kom for seint. Produktfleksibiliteten som Dreyer peker på betinger ikke bare finansiell fleksibilitet, men også fleksible læringsprosesser i alle ledd i produksjonen. Når relasjonene internt i organisasjonen svikter, enten fordi avstandene er for store, eller fordi det mangler tillit eller kunnskap, så fungerer heller ikke disse læreprosessene.

For Husøy sin del kan relasjonene være med på å forklare at oppstarten av lakselinja og eksportselskapet ble vellykkede innovasjoner. Oppstarten av lakselinja kom som resultat av lokale fellesskaplige drøftinger i en krisesituasjon. Oppstarten av eksportselskapet kom etterhvert som følge av ønske om å bygge bedre og tettere markedskontakter for laksen (intervjuperson x7). Den direkte markedskontakten er viktig for å kunne gjøre hurtige og riktige produkttilpasninger, slik Nilsen (2011) peker på i sin komparative analyse. Egeneksporten på Husøy og den direkte markedskontakten ble også etterhvert redningen for saltfiskproduksjonen. På Husøy er det tette relasjoner mellom de ulike enhetene i virksomheten. I tillegg til den fysiske nærheten vitner fortellingene om de kollektive og åpne sammenkomstene om tillitsfulle relasjoner. Br. Karlsen har god relasjon til fiskerne som leverer råvarene, slik at de hurtig kan tilpasse seg endringer i volum og samarbeide om kvalitet. Men det er verdt å understreke at dette ikke er innenfor et lukket system, hverken i form av Granovetters (ibid) sterke bånd eller Jentofts (ibid) busskø-metafor. I busskø-bildet fremstår næringsvirksomhet som er hermetisk fri for eksterne sosiale relasjoner. Det som skjer på Husøy tilsvarer i større grad fotballag-metaforen og det Massey (1991) beskriver som mange ulike og spredte relasjoner. Det bygges relasjoner og gjøres tilknytninger utenfor virksomheten og utenfor stedet. Det er heller ikke slik alle alltid er enige, hverken på Husøy eller innenfor anleggene til Br. Karlsen, i den grad det er mulig å skille disse fra hverandre. Det fortelles at den "kan gå ei kule varmt" i forhandlingene med fiskerne. Det har hendt at hjemmefiskere har valgt å selge fisken andre steder (intervjuperson y2). Det gjøres også utsalg av kvoter fra Husøy (intervjuperson x1 og y2), uten at det blir omtalt negativt eller skaper noen form for bølger. Dette tegner et bilde av at relasjonene på Husøy, slik de fremstår når intervjuene gjennomføres, ikke er preget av strenge sosialistiske likhetsverdier som Nilsen (2011) peker som hinder for stedlig entreprenørskap og innovasjon. Ved å tillate hverandre å gjøre andre valg, åpnes mulighetene for å trå utenfor grensene av rutiner, det vil si, skape de nye kombinasjonene som Joseph Schumpeter (2000) fremhever som grunnlag for innovasjon og entreprenørskap. Dess flere relasjoner som kan bidra til denne kunnskapen, dess bedre analyser kan man gjøre. Relasjonene kan bli flere og spredt, som følge av langsiktige perspektiver i eierskapet. Dersom det sprer seg usikkerhet om hvor varig satsingen er, vil det svekke grunnlaget for å gå inn i relasjonen, både i forhold til en kunnskap de besitter men også i forhold til å ønske å bygge opp ny kunnskap. Når det gjelder investeringene knyttet til laksen er Br. Karlsen klare i sin langsiktige satsing. Ledelsen på Husøy uttaler at de ikke ser på verdien av konsesjonene fra dag til dag, men i et langsiktig eierskapsperspektiv der utsalg ikke er et tema. Suksessen i oppdrettssatsingen er uomtvistelig. I 2013, med lave torskepriser,

utgjorde oppdrettslaksen 90 prosent av overskuddet for Br. Karlsen. Den krisesatsingen som ble gjort i samspill mellom lokalsamfunnet og Br. Karlsen har vist seg å sikre fremtiden og utviklingen på Husøy.

6.6 Oppsummering stedsinteresser

Eierskapsskiftet kan ses i lys av ulike relasjonelle tilnæringer der noen av Eriksen-brødrene så aksjeformen som en trussel mot egeninteresser, mens dette ikke ble sett på som et problem hos Br. Karlsen på Husøy. Dommen i fiskejukset viser at tilfeldigheter kan få store følger, men at flåten i Fjordgård også utviklet seg i en annen retning uavhengig av disse tilfeldighetene.

Forskjellene som oppstår mellom lokalt eierskap og fjerneierskap er ikke basert på ulike bostedsadresser, men på den ulike eieratferden som fremvises. Den stedsavhengige eierskapsatferden, som ofte kjennetegner lokalt eierskap, fremstilles som viktig for suksess og fremstiller eiere med langsiktige strategier og tydelig samfunnsansvar. Motsatt vil den stedsuavhengige eieratferden i et fjerneierskap da ikke betraktes ut fra langsiktighet eller synlig samfunnsansvar. Ulik eieratferd gir ulikt stedlig samspill og interaksjon.

Eierne av anleggslokaliteten i Fjordgård har en stedsuavhengig og ikke-relasjonell tilnærming. Distansen de inntar til stedet viser at de ikke er opptatt av å løse utfordringer i fellesskap med folkene som har sitt liv der. Av Nergård blir motgangen møtt med busskøtankegang (Jentoft, *ibid*). Der blir det å forholde seg til andre betraktet som et forstyrrende element. Begrensningen dette gir i alternative løsningsforslag blir ikke betraktet som et problem fordi en spesialisert produksjon blir ansett som mest lønnsom og effektiv. Eierne tar valg som bidrar til å redusere stedsbruken gjennom å nedskalere utbyggingsplaner og selge ut fartøy. Konsernorganiseringen bidrar til å endre leveringsatferden for hjemmeflåten.

Totaliteten gjør at forholdet til hjemmeflåten blir anstrengt og uten tillit, noe som reduserer råvaretilgangen ytterligere. Den spesialiserte produksjonen gjør virksomheten mer sårbar for volumfleksibilitet og gir lavere produkt- og produksjonsfleksibilitet. Dette er to fleksibiliteter som Dreyer (*ibid*) fremhever som viktig for suksess i dynamiske omgivelser, og som støttes av empirien fra Fjordgård. Den spesialiserte produksjonen mislykkes og må avvikles. Også når det gjelder laksesatsingen ser det ut til at Nergård sin manglende relasjonelle tilnærming får betydning for utfallet. I stedet for å knytte til seg ressurser og kompetanse til å løse problemene, løses produksjonsvanskene ved å øke investeringene og kompleksiteten. Den

kortsiktige og risikofylte investeringsatferden, sammen med valgene knyttet til spesialisert produksjon og lav volumfleksibilitet, er med på å redusere den finansielle fleksibiliteten, den tredje av Dreyers viktige suksesselementer. Analysen av empirien fra Fjordgård støtter også dette funnet, i og med at Nergård etterhvert selger seg ut av oppdrettsaktiviteten. Mestringstro knyttet til hjørnesteinsbedriftens eventuelle finansielle muskler vil folket i Fjordgård uansett være fratatt, sett i lys av den manglende relasjonen mellom partene.

Eierne på Husøy har en stedavhengig og relasjonell tilnærming der de er opptatt av å dele belastninger slik at alle kan komme seg videre. Det betinger felles dialog for å komme frem til løsninger som er gangbare for alle. Det gjør også at løsningsforslagene øker og blir delt av flere. På Husøy møtes motgang med å satse sammen som et fotballag, for å bruke et bilde fra Jentoft (2012). Den relasjonelle tilnærmingen gir god relasjon til flåten, noe som er med på å øke volumfleksibiliteten i forhold til råvaren. På Husøy lykkes de med en diversifisert produksjon, gjennom hurtig produkt- og produksjonsfleksibilitet. Som nevnt er både volum- og produktfleksibiliteten to av Dreyers suksesselementer. For begge disse fleksibilitetene spiller den relasjonelle tilnærmingen en rolle. Åpne relasjoner med korte kommunikasjonsveier knyttet til samlokaliseringen av eksportselskap, eiere, produksjon og råvareleverandører legger til rette for hurtige og tilpassede skifter av produktporteføljen og tilpasninger til fangstvolum. De åpne nettverkene som Br. Karlsen inngår i medvirker også på suksessen de har med den innovative satsingen på laks. De knytter til seg kontakter som blir avgjørende for å mestre den nye satsingen. Den relasjonelle og langsiktige investeringsatferden er med på å bygge relasjoner i forbindelse med eksporten, men den gir også økt mestringstro i befolkningen på Husøy. En solid hjørnesteinsbedrift med langsiktige perspektiver og tydelig samfunnsstrategi øker troen på at utfordringer som møtes kan mestres. De fellesskaplige mønstringene gjør at befolkningen ikke bare får ta del i den finansielle fleksibiliteten, men de er også med på å bygge den opp.

7 Avslutning

Med denne studien ønsker jeg å bidra med kunnskap om hva som skal til for å lykkes med stedlig vekst for samfunn i Nord-Norge som er preget av fiskeri. Bakgrunnen for dette er sprunget ut av de spennende, men også utfordrende framtidsutsiktene som fiskerisamfunn i nord står overfor når det gjelder den potensielle veksten innenfor marine næringer som beskrives innledningsvis. Jeg har valgt å tilnærme meg dette gjennom å studere Fjordgård og Husøy, som eksempler på fiskerisamfunn som er inne i en henholdsvis negativ og positiv utvikling. Målet med tilnærmingen er først og fremst å avdekke både fremmere og hemmere for utviklingen av disse stedene. Men jeg ønsker også gjennom dette å kunne si noe om situasjonen for lignende steder langs kysten i nord. For å tilnærme meg svaret på spørsmålet om bakgrunnen for utviklingen på de to stedene har jeg hatt følgende problemstilling: *Hva er det som ligger til grunn for at to fiskerisamfunn med tilsynelatende like vilkår, har forskjellig utvikling?*

For å svare på problemstillingen har jeg innhentet ulik informasjon om stedene gjennom intervju, historiebøker, litteratur, årbøker, avissøk og samtaler med referansepersoner. Dette har jeg koblet opp mot nyere stedsteori som vektlegger det relasjonelle, prosessuelle og dynamiske aspektet ved steder og stedsutvikling. Ved å foreta en sammenligning av to steder med mange likhetstrekk, øker treffsikkerheten og kontrollen over potensielle uavhengige variabler. I tillegg kobles informasjonen om stedene opp mot annen forskning på stedsdynamikk i rurale nordlige strøk. Sammensetningen av forskningsbidragene som benyttes gjenspeiler et syn på stedsutvikling som resultat av både globale og lokale påvirkninger. Forskningen på området tilbyr dels kunnskap om mestringsstrategier på mer overordnet samfunnsnivå, og dels er den fokusert på økonomiske enheter i hushold og fiskeindustri.

Problemstillingen er konkretisert gjennom formuleringen av to forskningsspørsmål.

Det første forskningsspørsmålet bidrar til problemstillingen gjennom å gå inn for å avdekke likheter og forskjeller gjennom følgende formulering: *Hva er likt og hva er ulikt i de to fiskerisamfunnene, og hva slags endringer har det vært over tid?* Forskjellene og likhetene mellom Husøy og Fjordgård går frem av bakgrunnskapittelet og blir nærmere avdekket gjennom det to kapittelene om stedsbruk og stedsbilder. Analysen av stedsbruk tar for seg

hvordan stedene er blitt brukt og hvem brukere av stedene har vært. Stedsbruken sammenlignes over en relativt lang periode, fra før 1900-tallet og frem til i dag. Analysen av stedsbildene sammenligner de sosiale konstruksjoner som innvirker på stedene, både lokalt og globalt. Med analysen av stedsbruk og stedsbilder avdekker jeg ikke bare forskjeller og likheter, jeg legger også til grunn en stedsforståelse som argumenterer for den gjensidige påvirkningen som foregår mellom folks daglige aktivitet, deres tanker og meninger, og utviklingen av det samfunnet som skapes.

Det andre forskningsspørsmålet bidrar til problemstillingen gjennom legge vekt på å avdekke vilkår for stedsutvikling gjennom følgende formulering: *Hva kan forskjellene og likhetene fortelle om hva som hemmer eller fremmer stedsutvikling?* Utvikling og vekst blir målt i folketall, flåte- og fangstdata, og økonomisk- og produksjonsmessig aktivitet ved hjørnesteinsbedriftene på stedene. Stedene ble valgt fordi de befinner seg i ulike utviklingsbaner knyttet til disse måltallene. Avdekkingen av de mange likhetene i stedsbruk og like de stedsbildene, gjør at forklaringen av de ulike utviklingsbanene kan innsnevres til noen få områder som det blir mulig å analysere nærmere.

I det tredje og siste analysekapitlet fokuseres det på de områdene der stedene skiller seg fra hverandre. Det er i dette kapitlet fremmere og hemmere for stedsutviklingen blir identifisert. I analysen av forskjellsområdene bygger jeg på forståelse av stedene som resultat av stedsinteresser, relasjoner og nettverk. Til sammen dekker analysen av stedsbruk, stedsbilder og stedsinteresser en holistisk og dynamisk stedsforståelse, hvor det brukes et kjent analytisk verktøy (Castree 2009, Røe og Vestby, 2012).

I møte med empirien viste det seg imidlertid at sosio-kulturelle stedsanalyser som verktøy i liten grad tar høyde for den dynamiske og eksistensielle påvirkningskraften som ligger i naturen. Særlig tar de i liten grad hensyn til dynamikken fra levende naturressurser. Den åpne tilnærming til det empiriske feltet gjør meg i stand til å bidra til det analytiske verktøyet, ved å synliggjøre at skreien som levende naturressurs har aktiv kapasitet til å skape historie og geografi, selv om den ikke er menneskelig. Jeg drøfter også den vitenskapsteoretiske utfordringen dette gir. Jeg argumenterer ved hjelp av forskningsbidraget fra Bakker og Bridge (2006) for at analyseverktøyet må utvides til å håndtere materialiteten i natur og naturressurser som nedfelt i det sosiale, det vil si som sosio-natur. Jeg forsøker også å bidra til ny anvendelse av verktøyet ved å la analysen inkludere resultater fra ulike forskningsbidrag på området. Ved

å inkludere ulike forskningsresultat, øker også muligheten til å kunne si noe generelt om utviklingsgrunnlaget for kystsamfunn i nord. For å kunne svare på problemstillingen og bidra til kunnskapsproduksjonen i henhold til ambisjonene som er nevnt innledningsvis, vil jeg i dette avslutningskapittelet beskrive de mest interessante funnene og samle trådene.

7.1 De mange likhetene og de viktige forskjellene

Analysen avdekker at stedene Fjordgård og Husøy er preget av mange likheter, både når det gjelder lokal stedsbruk og forholdet til stedsbrukere på mer kommunalt, regionalt og globalt nivå. Infrastrukturen er lik og har samme endringstakt. Og det er ikke avdekket forskjeller i plan- og utviklingssatsinger fra myndighetene eller kommunens side. Det utøves samme strukturpress både på flåten og landindustrien fra sentrale og fylkeskommunale myndigheter, og på skolestrukturen fra kommunalt hold. Det er først og fremst likheter å finne i de stedsbildene som ligger til grunn for de globale markedene, i den fiskeripolitikken som sentrale myndigheter og fylkeskommunen fører, og i de satsingene som kommunen gjør i samarbeid med regionale og lokale aktører.

Disse påviste likhetene var på sett og vis forventet, i og med at stedene ble valgt ut med sikte på likhet for å gi bedre kontroll over variabelomfanget. Det som imidlertid ikke var forventet var de likhetene som ble avdekket i den lokale fellesskaplige samfunnsmobiliseringen, og til en viss grad i mediaeksponeringen av stedene. Den kollektive innsatsen på Husøy er velkjent, både gjennom media og i forskningen på stedsutvikling. Denne studien bidrar til å bekrefte dette bildet. Men analysen avdekker også at det lokale fellesskaplige engasjementet ikke er særegent for Husøy.

Erkjennelsen av likhetene mellom bygdene også når det gjelder lokal mobilisering og mediedekning, skaper åpning for å nyansere forklaringen på hva som ligger til grunn for den positive utviklingen på Husøy. Her er konklusjonen at den positive effekten av det lokale kollektive engasjementet er avhengig av relasjonen til hjørnesteinsbedriften. Måltallene for stedsutvikling er like for begge bygdene i lang tid. Folketallet, størrelsen og strukturen på flåten, og den økonomiske- og produksjonsmessige aktiviteten hos hjørnesteinsbedriftene følger hverandre i utvikling, både på opp og nedturen, over flere tiår. Endringen som gir ulike utviklingsbaner oppstår i 1990. Og det er med den lokale fartøysammensetningen etter 1996, den først lar seg måle. Fra da utvikler flåten seg gradvis i forskjellig retning når det gjelder sammensetning, antall, fangstvolum og tillatelser i torskefisket på de to stedene. Folketallet

utvikler seg ulikt fra 2001, men med størst sprang i hver sine retninger etter 2005. Selv om denne studien avdekker at tilfeldighetene også spiller en rolle, vil jeg argumentere for at hovedårsaken til at disse endringene oppstår er å finne i det tredje og siste måltallet. Begrepet hjørnesteinsbedrift er i så måte betegnet for den rollen disse virksomhetene spiller for stedsutviklingen. Det er forskjellene i produksjon og økonomisk aktivitet hos fiskerivirksomhetene som skaper ulik utvikling i folketall og flåte.

I denne studien argumenterer jeg også for at årsaken til den forskjellen i aktivitet som oppstår, er å finne i eiernes ulike relasjonelle tilnærming til det stedet der virksomheten foregår, og til menneskene som bor der. Den ikke-relasjonelle og stedsuavhengige tilnærmingen som preger eierne av anlegget i Fjordgård fører til endret leveringsatferd, struktur og størrelse på flåten. Den manglende relasjonen til flåten, sammen med eiernes beslutning om spesialisert produksjon, og den risikofylte investeringsatferden knyttet til innovasjoner, skaper økt sårbarhet og redusert fleksibilitet på viktige områder. Den relasjonelle og stedsavhengige tilnærmingen som preger eierne på Husøy er derimot med på å redusere sårbarheten og øke fleksibiliteten. Samspillet mellom eierne, flåten og befolkningen gjør at det søkes løsninger som er gangbare for alle. Det øker tilfanget av løsningsforslag og antallet relasjoner og nettverket de inngår i. Samspillet fører til at produksjonen blir diversifisert, investeringatferden blir balansert og mestringstroen blant alle aktører vokser. Det fører igjen til at fleksibiliteten øker på de områdene som viser seg å ha betydning. Behovet for fleksibilitet kommer som følge av stedsdynamikk generelt, men det er spesielt knyttet opp mot relasjonen til globale markeder, naturen, og høsting av fisken som levende naturressurs. Flexibilitetsbehovet eksemplifiseres med fiskejukssaken som tilfeldig rammet Fjordgård, og var med på å forsterke flåteendringene. Empirien fra denne studien støtter opp under Dreyers (1998) forskningsresultater der fleksibilitetsområdene blir premiss for fiskeindustriens overlevelse. Hvordan empirien fra denne studien støtter Dreyers analyse, og hvordan den kan ses i lys av noen av andre forskningsbidragene, vil jeg nå oppsummere kort.

7.2 Studien sett i lys av forskningsbidragene om mestring av stedsdynamikk i nord

Det er tre fleksibilitetsområder som har vist seg å være avgjørende, ikke bare for virksomhetenes overlevelse og vekst, men også for flåten, med den implisitte effekten dette får for stedsutviklingen. De tre områdene er volumfleksibilitet, produksjon- og produktfleksibilitet og finansiell fleksibilitet. Empirien fra denne studien gir støtte til Dreyers

funn ved å avdekke at når utøvd fleksibilitet på disse tre områdene reduseres i Fjordgård, fører det etterhvert til nedleggelse og produksjonsstans. Motsatt fører økt fleksibilitet på Husøy til overlevelse og vekst. Denne studien styrker Dreyers forskning med å vise hvordan eiernes ulike relasjonelle tilnærminger skaper prosesser som påvirker fleksibiliteten på disse områdene. Fleksibiliteten i Fjordgård reduseres på grunn av spesialisert produksjon og økt krav til råvarestabilitet. Råvarestabiliteten fra fangstleddet er redusert som følge av brudd i tilliten mellom partene og endret leveringsatferd etter konsernorganiseringen. Som resultat av lav relasjonell kapasitet, i lukkede og homogene nettverk, blir kontakten med markedet svekket, og endringen i produksjon for langsom. Noe som blant annet fører til at de mislykkes med innovasjon innenfor oppdrett og hermetikkproduksjon. På Husøy fører samspillet til at fleksibiliteten økes. Relasjonen til flåten er med på å øke volumfleksibiliteten og gir samtidig en ikke-intendert høy diversifisering i produksjonen. Den høye relasjonelle kapasiteten, i åpne og heterogene nettverk, gir god markedskontakt og hurtige produkt- og produksjonsendringer, noe som fører til at de lykkes med innovasjon innenfor oppdrett og bearbeiding av laks.

Stedsfortellingene fra Husøy, vektlegger lokalt eierskap av hjørnesteinsbedriften som viktig for stedsutviklingen (Moldenæs og Trælvik, 2011 og Trælvik 2011). Denne studien kan bidra til denne forskningen ved å se nærmere på eieratferden som knyttes til lokale eiere, og stiller seg kritisk til at det å ha bostedsadressen på stedet er avgjørende. Kort oppsummert beskriver fortellingene om lokalt eierskap en eieratferd som inneholder langsiktige strategier, tydelig samfunnsansvar og helhetlig syn på stedet. Fjerneierskapet ses som en motsats til denne beskrivelsen. Den lokale eieratferden utdypes med å beskrive hvordan man ser seg gjensidig avhengig av hverandre og deler problemløsningsarbeidet i møte med utfordringer. Dette samsvarer med en relasjonell tilnærming og et lokalt fellesskaplig engasjement. Atferden for lokale eiere beskrives også med langsiktighet i eierskapet og i økonomiske investeringer. Denne studien avdekker at det lokale fellesskaplige engasjementet ikke er tilstrekkelig til å forhindre at lokalt eierskap resulterer i fjerneie. Det som fremstår som avgjørende er en investeringsatferd som styrker den finansielle fleksibiliteten, og at det fellesskapelige engasjementet står i relasjon til hjørnesteinsbedriften.

Studien gir støtte til forskningen på husholdet sin rolle som en tilpasningsdyktig økonomisk enhet i møte med stedsdynamikk (Nilsen, 1996 og 2001). Den fleksible organiseringen av husholdet gjør at nedgangen i folketallet i begge bygdene bremser opp når torskefisket tar seg opp i rundt midten av 1990-tallet. Uten den fleksible kapasiteten ville reduksjonen i

folketallet, etter at aktiviteten ved hjørnesteinsbedriften i Fjordgård ble stanset, sannsynligvis vært større. Flexibiliteten baserer seg på samspill mellom medlemmene i husholdet, som ser seg gjensidig avhengig av hverandre.

Jentoft (2012) beskriver sårbare sammenhenger mellom de ulike økonomiske enhetene og samfunnsfunksjonene i et lokalsamfunn. Denne studien støtter dette forskningsbidraget ved å vise hvordan bortfallet av aktiviteten i hjørnesteinsbedriften gjør at barnehagen og skolen står for fall. Jentoft viser ved hjelp av Brox (1966) hvordan manglende forståelse av disse sammenhengene på lokalsamfunnsnivået gjør at man på regionalt og sentralt politisk nivå kan ende opp med et ensidig fokus på næringssektorer. Resultatet av denne studien innebærer at jeg vil argumentere for at suksess i fiskerinæringen, inkludert havbruket, er avhengig av det samspillet som foregår på lokalsamfunnsnivået. Det er samspillet mellom befolkningen, flåten og hjørnesteinsbedriften som skaper den nødvendige fleksibiliteten som skal til for å overleve og skape vekst i de dynamiske omgivelsene som fiskeriene foregår i. Det lokale samspillet gir utvidede og heterogene nettverkskoblinger som overskrider institusjonaliserte sosiale felt og beveger seg ut over det lokale og over i det globale. Studien gir dermed støtte til forskningsbidraget fra Aarsæther og Bærenholdt (2001) om hvordan globale og lokale identiteter, nettverksbygging og innovasjon er viktige strategiske refleksjonsområder for samfunn som ønsker å skape utvikling og vekst i dynamiske omgivelser.

7.3 Studiens betydning for fremtidsutsiktene for marine næringer i nord

Framtidsutsiktene som kunnskapsinnhentingen tegner for de marine næringene i nord, og som omtales innledningsvis i denne studien, viser stort potensiale for vekst og utvikling.

Rapporten fremholder at realiseringen av potensialet er avhengig av at forskningen, næringslivet og befolkningen deler innsikten i de nye mulighetene som finnes. Den fremholder at det er gjennom økt samspill mellom disse aktørene at den ønskede lokale og stedlige innovasjonen og det nødvendige entreprenørskapet vil springe ut. Denne studien understøtter hvordan samspill og nettverksrelasjoner er med på å øke tilfanget av forslag til nye kombinasjoner og løsninger for fiskerinæringen, og dermed også for innovasjon og entreprenørskap for marine næringer i fremtida. Der hjørnesteinsbedriften og lokalsamfunnet er avskåret fra hverandre, og der også andre eksterne nettverksrelasjoner er frakoblet, er sjansen for å lykkes med innovasjoner dårligere. Motsatt vises det at der det lokale samspillet fungerer og nettverksrelasjonene omfatter både lokale og mer eksterne nettverksbånd, vil sjansen for å lykkes med innovasjon øke. Studien viser at samspillet på Husøy fungerer fordi

eierne av hjørnesteinsbedriften ser på samfunnet de er lokalisert i som en forlengelse av virksomheten. Den viser at erkjennelsen av den gjensidige avhengigheten gir økt sosial integrasjon og dermed er med på å distribuere makt. Det gir implisitt tilsvarende distribuert makt over stedsutviklingen, på linje med det et globalt og dynamisk stedssyn representerer (Moldenæs, 2006 og Massey, 1991). Studien viser at det er mangfoldet av lokale og globale stedsstemmer som legger grunnlaget for suksessen med innovasjonene. Forskjeller i dette mangfoldet oppstår som resultat av manglende relasjoner. Disse manglende relasjonene er det som ligger til grunn for at bygdene i Øyfjorden, Fjordgård og Husøy, utvikler seg i hver sin retning. Påvisningen av behovet for mangfoldige relasjoner for å sikre stedsutvikling, er den viktigste kunnskapen denne studien har å tilby de fiskeriavhengige samfunnene som nå står overfor nye fremtidsutsikter.

8 Litteraturliste

- Alvesson, Mats og Skoldberg K. 2009: *Reflexive Methodology, New Vistas for Qualitative Research*, Second Edition, Sage Publications Ltd, London, UK, 2009
- Bakker, Karen og Bridge, G. 2006: "Material worlds? Resource geographies and the 'matter of nature' in *Progress in Human Geography*, 2006, 30:5, Sage Publications, London, UK,
- Barth, Fredrik, 1966: *Models of social organization*. Royal Anthropological Institute Occasional Paper No. 23, London.
- Barth, Fredrik (red), 1969: *Ethnic Groups and Boundaries, The Social Organization of Culture Difference*, Waveland Press Inc, Illinois, US
- Barth, Fredrik, 2000: "Economic Spheres in Darfur" i Swedeberg, 2000: *Entrepreneurship: the social science view*, Oxford university press, 2000
- Berger, Peter L. og Luckmann, Thomas, 1966: *Den samfunnskapte virkeligheten*, Fagbokforlaget, Bergen, 5. opplag, 2011
- Bertheussen, Carl, 1982: "Fjordgård", i Pettersen, K. (red): *Husøy årbok 1982*, Husøy I.L.
- Bjørnå, Hilde, 1993: *Fra konkurranse til samarbeid - en studie av samhandling mellom fartøy på fiskefelt*, Hovedfagsoppgave i samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, ISS, 1993
- Brox, Ottar, 1966: *Hva skjer i Nord-Norge? En studie i norsk utkantpolitikk*, Pax forlag, Oslo
- Brox, Ottar, 2011: "Hvor går Kyst-Nord-Norge? Noen refleksjoner om utviklinga etter 1970", i Jentoft, S. Nergård J. og Rørvik (red), 2011: *Hvor går Nord-Norge? Tidsbilder fra en landsdel i forandring*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2011
- Castree, Noel, 2009: "Place: Connections and Boundaries in an Interdependent World", in Clifford, N. J., Holloway, S. L. Rice, S. P. and Valentine G (eds), 2009: *Key Concepts in Geography*, 2. edition, Sage Publications Ltd, London, UK
- Cresswell, T. 2009: *Place*, Royal Holloway, University of London, Egham, UK, 2009
- Dietz, Thomas, Dolsak, N. Ostrom, E. and Stern, P. C., 2001: "The Drama of the Commons", in Ostrom, E. (eds), 2001: *The Drama of the Commons*, National Academy Press, Washington D. C. US
- Dreyer, Bent, 1998: *Kampen for tilværelsen - et studium av overlevelsesstrategier i fiskeindustrien*, Avhandling for Dr. Scient-grad, Norges fiskerihøgskole, Tromsø, 1998
- Dreyer, Bent og Bendiksen, B. I., 2010: *I etterpåklokskapens lys - Finanskrisens effekter i torskesektoren*, Nofima, rapport 23/2010
- Geertz, Clifford, 1973: *The Interpretation of Cultures*, Basic Books, Inc, Publishers, New York, US
- Gieryn, Thomas F. 2000: "A Space for Place in Sociology", in *Annual Review of Sociology*, Vol. 26.
- Granovetter, Marc, 1973: *The Strength of Weak Ties*, American Journal of Sociology, vol 78
- Elliott, Anthony and Urry, J. 2010: *Mobile Lives*, Routleg, New York, US

- Hamsun, Knut, 2002: *Markens grøde*, 23. utgave, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 2002
- Hansen, Frank og Simonsen K., 2004: *Geografiens videnskapsteori - en introducerende diskussion*, Roskilde Universitetsforlag, Fredriksberg, DK, 2007
- Hardin, Garret, 1968: *The Tragedy of the Commons*, Science 1968:162, Science Magazine, Washington D. C, US
- Henden, Ragnhild M. H. 2008: *Var Hamsun antisemitt?*, Hamsunsentret, 2014
Lenke: <http://hamsunsenteret.no/no/component/author/page/106-var-hamsun-antisemitt>
- Henriksen, Edgar, 2013: *Lønnsom foredling av hvitfisk i Norge - hva skal til?*, Nofima rapport 44, 2013. Lenke: <http://www.nofima.no/filearchive/Rapport%2044-2013.pdf>
- Holm, Petter, 2000: "Ressursforvaltning som heterogent nettverk", i Gammelsæter H. (red) 2000: *Innovasjonspolitik, kunnskapsflyt og regional utvikling*, Tapir akademiske forlag, Trondheim
- Hovland, Edgar og Møller, Dag, 2010: *Åkeren kan være blå*, i Handlingsplan for kystkultur. Utgitt av Fiskeri- og kystdepartementet, Miljøverndepartementet og Kultur- og kirke departementet, 2010, Lenke: <http://www.kyst-norge.no/default-css.asp?k=2909&id=13892&aid=6552>
- Hylland Eriksen, Thomas, 1998: *Små steder, store spørsmål - innføring i sosialantropologi*, Universitetsforlaget, Oslo, 4. opplag 2007.
- Højrup, Thomas, 1983: *Det glemte folk, Livsformer og centraldirigering*, Institut for Europæisk folkelivsforskning, Statens byggeforskningsinstitut, Hørsholm, Danmark, 1983
- Iversen, Hermod, 1979: "Båttutviklinga", i Pettersen, K. og Hansen, M. 1979: *Husøy årbok 1979*, Husøy I. L.
- Jenssen, Frank A. 2012: *Torsk - fisken som skapte Norge*, Kagge forlag AS, Oslo, 2012
- Jentoft, Svein, 1983: "Fiskeripolitikk som nullsumspill", i Hersoug, Bjørn (red): 1983: *Kan fiskerinæringa styres?*, Novus forlag, Oslo, 1983
- Jentoft, Svein, 1998: *Allmenningens komedie - medforvaltning i fiskeri og reindrift*, Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Jentoft, Svein, 2012: "Lokalsamfunnsbilder: Nord-Norge i globaliseringens tidsalder" i Jentoft, Nergård og Rørvik (red), 2012: *Hvor går Nord-Norge. Et institusjonelt perspektiv på folk og landsdel*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2012
- Sjekk bruk*: Jentoft, Svein, 2013: "På sporet av Nord-Norge", i Jentoft, Nergård og Rørvik (red), 2013: *Hvor går Nord-Norge. Politiske tidslinjer*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2013
- Johnsen, Petter, Vik, J. og Sønvisen, S. A. 2013: "Farvel til fiskeren? Om frafall og rekruttering til fisket", i Jentoft, Nergård og Rørvik (red), 2013: *Hvor går Nord-Norge. Politiske tidslinjer*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2013
- KLD, 2013 : *Helhetlig forvaltning av marine miljø i Nordsjøen og Skagerrak (forvaltningsplan) - Meld. St. 37 (2012-2013)*, Klima- og miljødepartementet, 26.04.2013,

- Lenke: <http://www.regjeringen.no/nn/dep/kld/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/2012-2013/meld-st-37-20122013.html?id=724746>
- Knausgård, Karl O. 2010: *Min kamp. Fjerde bok*, Forlaget oktober,
- Pettersen, Knut, 1979: "Butikkhistorikk", i Pettersen, K. (red): *Husøy årbok 1979*, Husøy I. L.
- Pettersen, Knut, 1982: "81-82 i ord og bilder", i Pettersen, K. (red): *Husøy årbok 1982*, Husøy I. L.
- Pettersen, Knut, 1989a: "Husøy kapell", i Pettersen, K. og Jørgensen, F (red): *Husøy årbok 1989*, Husøy I. L.
- Pettersen, Knut, 1989b: "Øyfjordvær Fiskarlag", i Pettersen, K. og Jørgensen, F (red): *Husøy årbok 1989*, Husøy I. L.
- Pettersen, Knut, 2000: "Husøy Skole", i Trælvik, R. (red): *Husøy årbok 2000*, Husøy I.L.
- Pettersen, Knut og Bjørkli, Vidar, 1989: "Eggafisket: Knallhardt yrke", i Pettersen, K. og Jørgensen, F. 1989: *Husøy årbok 1989*, Husøy I. L.
- Kurlansky, Mark, 1999: *Cod*, Vintage, London, England, 1999
- Kvale, Steinar og Brinkmann, S. 2012: *Det kvalitative forskningsintervju*, 2. utgave, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2012
- Le Billon, Philippe, 2008: *Diamond Wars? Conflict Diamonds and Geographies of Resource Wars*, Annals of the Association of America Geographers, 98:2, Routledge, 2008
- Lefebvre, Henri, 1991: *The production of space*, Blackwell, Oxford, 1991
- Massey, Doreen, 1991: *A Global Sense of Place*, Marxism Today magazine, June 1991, Barry Amiel and Norman Melburn trust, UK
- Maurstad, Anita, 2000: *To Fish or Not to Fish: Small-Scale Fishing and Changing Regulations of the Cod Fishery in Northern Norway*, Human Organization, vol 59, No1, 2000
- Melangen, Knut og Nergård, Kjell, 2012: *Ved Husøen er der havn*, Husøy Grendeutvalg, 2012
- Moldenæs, Turid 2006: *I sitt bilde? - identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn*, Tapir akademiske forlag, Trondheim
- Moldenæs, Turid og Trælvik, E. 2011: "Betydningen av lokalt eierskap - en illusjon?", i Jentoft, S. Nergård J. og Rørvik (red), 2011: *Hvor går Nord-Norge?, Tidsbilder fra en landsdel i forandring*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2011
- NFD, 2005: *Marin næringsutvikling - den blå åker, St. meld. nr 19 (2004-2005)*, Nærings- og fiskeridepartementet, 18.03.2005 Lenke: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/dok/regpubl/stmeld/20042005/stmeld-nr-19-2004-2005-.html?id=406687>
- NFD, 2008: *Retten til fiske i havet utenfor Finnmark, NOU 2008:5*, Nærings- og fiskeridepartementet, 18.02.2008, Lenke: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nfd/dok/nou-er/2008/nou-2008-5.html?id=499796>

NFD, KMD og KLD, 2014: *Framtid i nord - sluttrapport fra Kunnskapsinnhenting - verdiskaping i nord*", Nærings- og fiskeridepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, 08.04.2014, Lenke; http://www.regjeringen.no/pages/38674406/sluttrapport_kunnskapinord_2014.pdf

Nilsen, Ragnar, 1996: "Om å få orden på gjenstridige fjordfolk. Begrep og perspektiv i analyse av periferiutvikling", i Altern, I. (red) 1996: *Lokalsamfunn og lokalsamfunnsforskning i endring. En artikkelsamling*. Universitetet i Tromsø, ISS,

Nilsen, Ragnar, 2001: "Differentiation without Specialization", in Bærenholdt, J. O. and Aarsæther, N. 2001: *Transforming the Local*, Nordic Council of Ministers, København, DK

Nilsen, Ragnar, 2011: "Kystkrise og nyskaping", i Jentoft, S. Nergård J. og Rørvik (red), 2011: *Hvor går Nord-Norge?, Tidsbilder fra en landsdel i forandring*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2011

Nyseth, Torill og Aarsæther, Nils, 2012: "Fra implisitt til eksplisitt komparasjon: komparativ metode i stedsforskning", i Førde, A, Kramvik, B., Berg, N. G., og Dale, B. (red) 2012: *Å finne sted - metodologiske perspektiver på stedsanalyser*, Akademika forlag, Trondheim 2012

Olafsen, Trude, Winther, U. Olsen, Y. og Skjermo, J. 2012: *Verdiskaping basert på produktive hav i 2050*, Utgivere; Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab og Norges Tekniske Vitenskapsakademi, Trondheim, 2012

Polanyi, Karl 1944: *The Great Transformation - The Political and Economic Origins of Our Time*, Beacon Press, Boston, US

Polanyi, Karl 1957: "The Economy as Instituted Process" from "Trade and the Market in the Early Empires" by Polanyi, K., Arensberg, C. M. and Pearson, H. W. (eds), reprinted with permission of The Free Press, a Division of Simon & Chuster, Inc in Granovetter, M. and Swedeberg, R. (eds) 2011: *The Sociology of Economic life, third edition*, Westview press, Philadelphia, US

Rauø, Kåre og Pedersen, Ingebrigt, 1986; *Det var en gang...fotografier fra Lenvik, bind I*, Lenvik bygdemuseum, 1986

Rydningen, Tordis E. 2000: "Husøy Barnehage - liv laga", i Trælvik, R. (red), 2000: *Husøy årbok 2000*, Husøy I. L.

Røe, Per G. og Vestby, Guri. M. 2012: "Sosiokulturelle stedsanalyser: teorigrunnlag og metodologi", i Førde, A, Kramvik, B., Berg, N. G., og Dale, B. (red) 2012: *Å finne sted - metodologiske perspektiver på stedsanalyser*, Akademika forlag, Trondheim 2012

Segelsten, Johan, 1979: "Husøy postkontor 70 år i 1980", i *Husøy årbok 1979*, utgitt av I.L. Husøy, 1979

Schumpeter, Joseph, 1934: *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Vol. 55. Transaction Publishers, 1934. New Jersey, US

Schumpeter, Joseph, 2000: "Entrepreneurship as Innovation" i Swedeberg, R. (ed) 2000: *Entrepreneurship: the social science view*. Oxford University Press, 2000.

Silverman, David, 2011: *Interpreting Qualitative data*, 4th edition, Sage publications Ltd, London, UK, 2011

Thrift, Nigel, 2009: "Space: Th Fundamental Stuff of Geography", in Clifford, N. J., Holloway, S. L. Rice, S. P. and Valentine G (eds), 2009: *Key Concepts in Geography*, 2. edition, Sage Publications Ltd, London, UK

Trælvik, Else-Bitten, 2011: *Er det så viktig hvor eieren bor? - fortellinger fra Husøy og Berlevåg om betydningen av eierskap i fiskeindustrien*, Masteroppgave i strategisk ledelse og økonomi, Universitetet i Tromsø, HSL, 2011

Trælvik, Ronny, 2000: "Elsa Johansen forteller om da øya fikk melkeutsalg", i Trælvik, R (red), 2000: *Husøy årbok 2000*, Husøy I. L.

Trælvik, Ronny, 2007; *Senjafolk*, WS Bookwell LTD, Finland 2007

Trælvik, Ronny og Trælvik, B. 2000: "Musikklivet på Husøya", i Trælvik, R (red): *Husøy årbok 2000*, Husøy I. L.

Trælvik, Ronny, Trælvik, H. og Pettersen, K. 2000: "Nytt vannverk på Husøy", i Trælvik, R. (red): *Husøy årbok 2000*, Husøy I. L.

Tøllefsen, Rolf B. 2000: "Husøyas fiskeflåte - 2000", i Trælvik, R. (red): *Husøy årbok 2000*, Husøy I. L.

Tuan, Yi-Fu, 1977: *Space and place: The Perspective of Experience*, Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1977

Varghese, Jeji, Krogman, N. T., Beckley, T. M. and Nadeau S. 2006: *Critical Analysis of the Relationship between Local Ownership an Community Resiliency*, Rural Sociological Society, Brigham Young University, Utah, US

Viken, Arvid, 2012: "Fokus på sted - fokusgruppesamtaler som metode i steds- og destinasjonsanalyser", i Førde, A, Kramvik, B., Berg, N. G., og Dale, B. (red) 2012: *Å finne sted - metodologiske perspektiver på stedsanalyser*, Akademika forlag, Trondheim 2012

Winther, U., Sandberg M. G., Henriksen, K., Olafsen, T., Richardsen R., Hognes, E. S., Bull-Berg, H., Vik, L. H., Buanes, A., Bye, G., Emaus, P-A., Mikkelsen, E. Myhr, S. og Sunnanå, K. 2013: *Rapport - Sektoranalyse for de marine næringene i Nord-Norge - statusbeskrivelse og fremtidsutsikter*, Sintef, Norut og Havforskningsinstituttet, på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet, 2013, lenke: <http://www.sintef.no/Publikasjoner-SINTEF/Publikasjon/?pubid=SINTEF+A24298>

Aarsæther, Nils og Bærenholdt, J. O. 2001: "Understanding Local Dynamics and Governance in Northern Regions", in Bærenholdt, J. O. and Aarsæther, N. 2001: *Transforming the Local*, Nordic Council of Ministers, København, DK

Aarsæther, Nils og Nyseth, T. 2011: "Liv laga? - Stedsutvikling og stedsstrategier i nord", i Jentoft, S. Nergård J. og Rørvik (red), 2011: *Hvor går Nord-Norge?, Tidsbilder fra en landsdel i forandring*, Orkana akademiske forlag, Stamsund, 2011

Aarsæther, Nils, Fallet E., Nyseth, T., og Kristiansen, R. (red), 2012: *Utfordringer for norsk planlegging, kunnskap, bærekraft og demokrati*, Cappelen Damm Høyskoleforlaget, Oslo, 2012

Yin, Robert K. 2003: *Case study research, Design and Methods*, Third Edition, Sage Publications, California, US, 2003

8.1 Statistikk:

GSI, 2014: *Grunnskolen informasjonssystem*, Lenke, <https://gsi.udir.no/tallene/>

Lenvik kommune, 2013: *Folketall for tettsted og småsteder fra Evry*

Fiskeridirektoratet, 1986: *Fartøyenes merkeregister 1986*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1986

Fiskeridirektoratet, 1988: *Fartøyenes merkeregister 1988*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1988

Fiskeridirektoratet, 1990: *Fartøyenes merkeregister 1990*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1990

Fiskeridirektoratet, 1992: *Fartøyenes merkeregister 1992*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1992

Fiskeridirektoratet, 1994: *Fartøyenes merkeregister 1994*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1994

Fiskeridirektoratet, 1996: *Fartøyenes merkeregister 1996*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1996

Fiskeridirektoratet, 1999: *Fartøyenes merkeregister 1999*, Fiskeridirektøren, Bergen, 1999

Fiskeridirektoratet, 2000: *Fartøyenes merkeregister 2000*, Fiskeridirektøren, Bergen, 2000

Fiskeridirektoratet, 2001: *Fartøyenes merkeregister 2001*, Fiskeridirektøren, Bergen, 2001

Fiskeridirektoratet, 2013: *Oversikt over utvikling i tillatelser for konvensjonelle kystfiskefartøy i lukket gruppe etter torsk, hyse og sei nord for 62 grader nord*, e-post fra fiskeridirektoratet ved Steinseide, 13.11.2013

Fiskeridirektoratet, 09.01.2014: *Fortsatt nedgang i antall fiskere*, Lenke: <http://www.fiskeridir.no/fiske-og-fangst/aktuelt/2014/0114/fortsatt-nedgang-i-antall-fiskere>

Norges Råfisklag, 2013: *Fangsttall for flåten i Fjordgård og på Husøy*, e-post 06.06.2013 fra Gunnar Johnsen

KB, 2013: *KB høst 2013*, SpareBank 1 Nord-Norge, Konjunkturbarometer, 2013, Lenke: <http://www.kbnn.no/offentlig-sektor.php>

SSB, 2014a: *Fangst etter fiskeslag tabell 05463, 1908-1976*, Statistisk sentralbyrå, 2014, Lenke: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=ViktigFiskesl&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&KortNavnWeb=fiskeri&StatVariant=&checked=true>

SSB, 2014b: *Fangst etter fiskeslag tabell 05998, 1866-1907*, Statistisk sentralbyrå, 2014, lenke: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=ViktigFisk2&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&KortNavnWeb=fiskeri&StatVariant=&checked=true>

SSB, 2014c: *Fangst etter fiskeslag, 1977-2012*, Statistisk sentralbyrå, 2014, Lenke: <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.asp?subjectcode=&ProductId=&MainTable=Fiskeslag2&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=jord-skog-jakt-og-fiskeri&KortNavnWeb=fiskeri&StatVariant=&checked=true>

8.2 Aviskilder

Dagens næringsliv, 13.06.2000, papiravis: *Fiskefuske på Senja*

Fremtid i Nord, 24.09.2009, nettavis: *Nergård vil bort*, lenke:
<http://www.framtidinord.no/nyheter/article294839.ece>

Nordlys, 30.04.1988, papiravis: *Filialnedleggelse*

Nordlys, 13.07.1988, papiravis: *Fiskebåt-konk*

Nordlys, 26.08.1988, papiravis: *DU-støtte*

Nordlys, 26.09.1988, papiravis: *Tunnelgjennomslag*

Nordlys, 09.11.1988, papiravis: *Båtauksjon*

Nordlys, 04.01.1989, papiravis: *Fisket*

Nordlys, 19.04.1989, papiravis: *Fiskeriministeren på Senja*

Nordlys, 12.12.1989, papiravis: *Fiskeri*

Nordlys, 12.01.1990, papiravis: *Munkejord vil hjelpe fortvilte Senjafiskere*

Nordlys, 27.01.1990, papiravis: *Fisken skal på trailer*

Nordlys, 28.02.1990, papiravis: *Tatt for fiskefuske*

Nordlys, 15.06.1990, papiravis: *På barrikadene*

Nordlys, 04.09.1990, papiravis: *Må stenge Fjordgård.*

Nordlys, 23.10.1990, papiravis: *Masseavslag - kystkrisen*

Nordlys, 19.10.1991, papiravis: *11 av 13 fiskeribygdar får det tøffere*

Nordlys, 19.10.1991, papiravis: *Fjordgård blør*

Nordlys, 20.06.1992, papiravis: *Fjordgårdmøte*

Nordlys, 08.12.1992, papiravis: *Senja Sjøfarm får drive opprett i Ørnfjorden*

Nordlys, 04.05.1993, papiravis: *Storprodusent av laks*

Nordlys, 28.09.2000, papiravis: *Fjordgård fiskeindustri*

Nordlys, 15.03.2001, papiravis: *Bare mottaksstasjon i Fjordgård*

Nordlys, 31.03.2001, papiravis: *Nergård vil selge Røstfisk*

Nordlys, 30.08.2001, papiravis: *Brutte løfter fra Nergård*

Nordlys, 18.02.2003, papiravis: *Fjordgårdsaka på avbetaling*

Nordlys 19.07.2008, nettavis: *Ole Arvid Nergård er død*,
<http://www.nordlys.no/nyheter/article3675600.ece>

Nordlys, 10.09.2010, papiravis: *De ansatte er lettet. Tilbake til start*

Troms Folkeblad, 06.12.1989, papiravis: *Fiskerikrisa*

Troms Folkeblad, 03.02.2006, papiravis: *Lakseslakteri til Fjordgård*

Troms Folkeblad, 29.09.2006, papiravis: *Nergård selger seg ut av Senja Sjøfarm*

Troms Folkeblad, 14.01.2008, papiravis: *Nei til produksjon - ja til fortsatt mottak*

Troms Folkeblad, 01.12.2010, papiravis: *Får bedre havn - Kjøpte ny sjark*

Troms Folkeblad, 30.12.2010, papiravis: *Nergård thrilleren*

Troms Folkeblad, 23.09.2011, nettavis: *2009: Høytidelig åpning - 2011: Legger ned*,
<http://www.folkebladet.no/nyheter/article487948.ece>

Troms Folkeblad, 05.10.2011, papiravis: *Kjære Fjordgårdinga*

Troms Folkeblad, 15.08.2013, papiravis: *Ny filetfabrikk i Gryllefjord*

Troms Folkeblad, 15.08.2013, papiravis: *Vi treng informasjon*

Troms Folkeblad, 17.08.2013, papiravis: *Snudde stemningen*

Troms Folkeblad, 13.12.2013, papiravis: *Lenvik i pengeknipe*

Troms Folkeblad, 28.09.2013, papiravis: *Liv laga i Fjordgård*

VG, 07.01.86, papiravis: *Vegsjefen lei vei-mas*

8.3 Nettkilder:

fish.no, 25.09.2009, nettside: *Nergård vil flytte trålkonsesjon ut av Skjervøy*, lenke:
<http://www.fish.no/fiskeri/850-nergard-vil-flytte-tralkonsesjon-ut-av-skjervoy.html>

Fremtid i Nord, 24.09.2009, nettavis: *Nergård vil bort*, lenke:
<http://www.framtidinord.no/nyheter/article294839.ece>

Nordlys 19.07.2008, nettavis: *Ole Arvid Nergård er død*,
<http://www.nordlys.no/nyheter/article3675600.ece>

Troms Folkeblad, 23.09.2011, nettavis: *2009: Høytidelig åpning - 2011: Legger ned*,
<http://www.folkebladet.no/nyheter/article487948.ece>

8.4 Intervjuoversikt:

Intervjuperson x1
Intervjuperson x3
Intervjuperson x5
Intervjuperson x7
Intervjuperson x9
Intervjuperson y2
Intervjuperson y4
Intervjuperson y6
Intervjuperson y8

9 Vedlegg

9.1 INTERVJUMANUS

Intervjuene er semistrukturert og spørsmålene benyttes primært for å sette i gang samtalen. Intensjonen er at intervjuet minimum skal dekke følgende:

Stedsutvikling:

- Befolkningsutviklingen
- Fiskerivirksomheten (under omtalt som mottaket/bruket)
- Fiskeriflåten

Individuelle intervju:

Innledende spørsmål:

- Hvordan vil du beskrive utviklingen her?
- Hva er det som har gjort at utviklingen er slik?

Samtalen slippes løs.

Eventuelle oppfølgingsspørsmål:

Spørsmål om befolkningsutviklingen:

- Hvordan vil du beskrive utviklingen i folketallet?
- Hva tror du er de viktigste årsakene til den utviklingen?
- Hvordan tror du folketallet vil utvikle seg i fremtida?
- Hva tror du må til for at det skal skje?

Spørsmål om fiskerivirksomheten (bruket):

- Hvordan er situasjonen for bruket i dag?
- Hva vil du si er viktigste forklaring på at bruket er i den situasjonen?
- Hva mener du skal til for å gi bruket ei god fremtid?
- Har bruket arbeidsplasser både for kvinner og menn?

Spørsmål om fiskeflåten:

- Hvordan er det med antallet båter hjemmehørende her i dag i forhold til tidligere?
- Hva er de viktigste årsaken til den endringen?
- Hva tror du om fremtiden for fiskeflåten?
- Er det mange fiskere som har familie?
 - for de med familie: Hvordan er familie vs arbeidsliv organisert?

Gruppesamtaler:

Samtalen innledes med presentasjon av meg og en runde der alle presenterer seg.

Diskusjonen åpnes med samme innledende spørsmål som de individuelle intervjuene og har videre samme tre tema: befolkningsutvikling, fiskeflåten og fiskebruket.

- diskusjonen slippes løs ved at jeg eller noen andre tar tak i noe som har vært sagt.

9.2 INFORMASJONSSKRIV TIL SAMTYKKESKJEMA

Mai 2013

Forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjekt

Dette er en forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjektet "Utvikling i små fiskerisamfunn". Jeg vil med dette be om ditt samtykke til å delta i prosjektet, og vil i den forbindelse gi deg litt informasjon om hva prosjektet og din eventuelle deltakelse går ut på. Deltakelse er frivillig, og du kan når som helst velge å trekke deg uten å måtte gi noen begrunnelse.

"Utvikling i små fiskerisamfunn" er et samfunnsvitenskapelig mastergradsprosjekt, som tar utgangspunkt i stedsutviklingsperspektiver. Prosjektet har som formål å undersøke hva som ligger til grunn for at fiskerisamfunn utvikler seg ulikt. Informasjon som fremkommer vil bli brukt som grunnlag for mastergradsavhandlingen. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste har godkjent oppsettet for å ivareta anonymitet og etiske spørsmål i prosjektet. Våren 2013 er det planlagt gruppe- og enkeltintervjuer med innbyggere i Lenvik kommune i Troms. Forventet sluttdato for hele prosjektet er 31.05.14, da avhandlingen skal innleveres til instituttet.

Intervjuet jeg ønsker å foreta med deg gjennomføres der passer best (hjemme, på kafé, på arbeidsstedet eller et annet sted), og anslås å vare i 1-2 timer. Temaene er ditt syn på befolkningsutviklingen, fiskeindustrien og fiskeflåten på stedet der du bor. Intervjuet vil ta form av en samtale der jeg stiller noen få åpne spørsmål, men der det også er mulighet for deg til å ta opp andre tema som du synes er relevante. Intervjuet av deg vil bli tatt opp på diktafon, dersom du tillater det. Det er praktiske årsaker til at opptak er ønskelig men du har full anledning til å reservere deg mot dette. Da tar jeg notater underveis. Du kan når som helst trekke deg fra intervjuet, også etter at du har deltatt. Da vil alle opplysninger om deg bli slettet, og informasjon som du har gitt vil ikke bli brukt i mastergradsprosjektet. Ingen personopplysninger (navn, adresse) vil bli brukt på en slik måte at du kan identifiseres. Når forskningsprosjektet er avsluttet blir navnelister og lydopptak slettet, og intervju-utskriften blir kodet slik at personopplysninger ikke skal fremkomme.

Hvis du har spørsmål til prosjektet eller din deltakelse kan du ta kontakt med meg via telefon eller epostadressen under.

Vennlig hilsen

Sissel Tjosaas
Universitetet i Tromsø
Tlf: 41685909
Sissel.Tjosaas@uit.no